

Piotr Ożóg
Leszek Zugaj

HISTORIA ADMINISTRACJI W GMINIE SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI

LUBLIN 2012

WSTĘP

Niedawno świętowaliśmy rocznicę pierwszych wolnych wyborów do rad gminnych. Jednak historia samorządu to nie tylko ostatnie lata. Samorząd miejski i wiejski, funkcjonował już w czasach średniowiecza. Następnie stopniowo go ograniczano, lecz zawsze mieszkańcy mieli pewne formy samoorganizacji – samorząd gromadzki. Funkcjonował do końca istnienia Rzeczypospolitej.

W okresie zaborów istniał nadal samorząd gromadzki pod nadzorem właścicieli ziemskich. Cechą charakterystyczną Galicji była działalność gmin jednostkowych - jednowioskowych. Każda miejscowość stanowiła oddzielną gminę. Od 1867 roku Galicja uzyskała autonomię. Gminy jednostkowe stały się samorządne. Funkcjonowały także obszary dworskie - pozostałość czasów feudalnych. Miasta także miały swój samorząd.

Dopiero w 1934 roku, nastąpiło ujednoczenie samorządu w całej II Rzeczypospolitej. Gminy ówczesne uzyskały samorząd podobny do współczesnego i stały się gminami zbiorowymi, tak jak obecnie.

Po II wojnie światowej stopniowo ograniczano samorząd, aż do jego zniesienia w 1950 roku.

W czasach PRL, przeprowadzono zupełnie nieudaną reformę podziału kraju na gromady (1954–1972). Dopiero od 1973 roku, zaczęto naprawiać błędy i ustanowiono większe gminy w obecnym kształcie terytorialnym. Ówczesnie ustanowiony podział gminny funkcjonuje do dziś, co stanowi dowód, że się sprawdził.

Właśnie w 1973 roku powstała współczesna gmina Sokołów Małopolski. Gminy początkowo stanowiły część administracji państwowej. W latach osiemdziesiątych XX wieku, rozpoczęto wprowadzanie samorządu wiejskiego (rady sołeckie).

Od 1990 roku, gminy funkcjonują według nowych norm prawnych ustalonych w ustawie z 8 marca 1990 roku „o samorządzie gminnym”.

Praca niniejsza, ma na celu przedstawienie dziejów administracji i samorządu w okolicy Sokołowa Małopolskiego na przestrzeni wieków, od czasów I Rzeczypospolitej, po czasy współczesne.

OKRES PIASTOWSKI i I RZECZPOSPOLITEJ

W zamierzchłej przeszłości, tereny obecnej gminy Sokołów Małopolski były pokryte gęstą, pierwotną puszczą. Był to obszar pograniczny, stanowiący obszar rywalizacji między Polską i Rusią. Warto dodać, że zachodnie i północne skrawki dzisiejszej gminy wchodziły już w skład państwa polskiego.

Tymi terenami do XIV wieku rządziły księstwa ruskie, z których z czasem wyodrębniło się Księstwo Przemyskie, wchodzące w skład większego Księstwa Halicko-Włodzimierskiego.

W 1323 roku, księciem halicko-włodzimierskim został książę Bolesław z Piastów mazowieckich, zwany odtąd Bolesławem Jerzym II. Był to sprzymierzeniec króla Kazimierza Wielkiego. Gdy w 1340 roku, Bolesław Jerzy II został otruty, na podstawie wcześniejszych umów z Kazimierzem Wielkim, ziemie jego księstwa miały zostać włączone do Królestwa Polskiego. Wobec oporu Rusinów, Tatarów i Litwinów, Kazimierz Wielki wyruszył z wyprawą wojenną i ostatecznie w 1345 roku, przyłączył do Polski znaczną część Rusi Czerwonej z Przemyślem i Jarosławiem, oraz okolicami współczesnej gminy sokołowskiej. Wtedy po raz pierwszy te obszary zostały włączone do Polski.

Największym okręgiem administracyjnym ówczesnego państwa polskiego było województwo. Na czele województw stali wojewodowie, mianowani przez króla. Ich uprawnienia były niewielkie, lecz był to prestiżowy urząd dający prawo zasiadania w senacie. Z obszaru dawnych ziem ruskich, powołano województwo ruskie, które dzieliły się na ziemie, w tym także ziemię przemyską (ziemie wywodziły się z dawnym podziałów z czasów książąt ruskich).

Tereny wokół Sokołowa były jeszcze rozległymi lasami, nie zostały nadane żadnemu z rycerzy i stanowiły własność królewską zarządzaną przez królewskich starostów z nieodległego Krzeszowa.

W 1388 roku, rozległe nie zagospodarowane tereny pogranicza polsko-ruskiego znalazły się w składzie Księstwa Bełskiego nadanego książętom mazowieckim. Około 1395 roku, król wyłączył te tereny z Księstwa Bełskiego i dołączył do ziemi przemyskiej.

Po włączeniu tych obszarów do Polski, rozpoczął się okres wzmożonego osadnictwa. Król Kazimierz Wielki nadał duże obszary ziemi różnym rodom: Tarnowskim, Rzeszowskim z Rzeszowa i Pileckim, i to z ich nazwiskiem łączy się osadnictwo w okolicy Sokołowa Małopolskiego.¹ Dawne województwa składały się z powiatów. Powiaty wywodziły się z okręgów sądowych – sądów szlacheckich. W ośrodkach powiatowych od XV wieku, zbierała się także szlachta na sejmiki ziemskie – organ samorządu szlacheckiego.

Jak wspomniano wyżej niektóre obszary współczesnej gminy, wchodziły już wcześniej w skład państwa polskiego- województwa sandomierskiego i powiatu sandomierskiego. Po „stronie ruskiej”, w ramach województwa ruskiego, utworzono powiat

---

¹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego, Warszawa 1880-1902, tom XI, s. 32 i <http://takirzeszow.w.interia.pl/historia.htm>, http://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_Rzeszowa

przeworski, obejmujący tutejsze okolice. Powiaty te powołano w XV i XVI wieku. Powyższe województwa i powiaty, funkcjonowały w niezmienionych granicach aż do 1772 roku.

Granica województw przebiegała na południe od miejscowości Górno wzdłuż miejscowej rzeczki. Do województwa sandomierskiego należało Górno (wieś prywatna) – ośrodek parafialny oraz miejscowość Dołęga, leżąca naprzeciw Wólki Sokołowskiej w kierunku północno-wschodnim (dziś nie wyróżniana jako samodzielna miejscowość). Górno, Dołęga i leżące na północ wsie: Łowisko i Wola Kamień, tworzyły jedną parafię (według danych z XVI i XVII wieku). Na zachodzie w skład województwa sandomierskiego wchodziła także miejscowość Markowizna (powstała w XVIII wieku², należała do parafii Górno). Pozostałe miejscowości dzisiejszej gminy Sokołów Małopolski, należały już do powiatu przeworskiego i województwa ruskiego. Powiaty dzieliły się na parafie. Największą parafią w tym rejonie był Sokołów (Turza, Wólka Sokołowska, Wólka Niedźwiedzka, Sokołów, część Trzebuskiej). Południowe rejony gminy, czyli miejscowości: Trzebuska (część), Nienadówka i Trzeboś³ należały do parafii w Nienadówce powstałej w końcu XVI wieku.⁴

W powiatach funkcjonowali starostowie królewscy- królewskie ramię w terenie. Był to najważniejszy urzędnik w dawnej Polsce posiadającym realną władzę. Do 1611 roku obsadę tego urzędu dowolnie określał król. Następnie stał się on urzędem ziemskim, czyli starostę wybierała szlachta w dawnym powiecie, a król go tylko zatwierdzał. Starosta grodowy był właściwym naczelnikiem powiatu. Do jego obowiązków należało sprawowanie w imieniu króla administracji, oraz zarządzanie jako dzierżawca królewsczyznami. Było to zajęcie dochodowe, ponieważ nadwyżki finansowe szły do jego kieszeni. Starosta stał na czele władz grodzkich (powiatowych), stanowiących osobną hierarchię. Najważniejszą funkcją starosty, było wykonywanie sądownictwa z zakresu czterech artykułów grodzkich (starościńskich): podpalenie, napad na drodze publicznej, najście na dom, zgwałcenie (sądownictwo karne). Posiedzenia tego sądu odbywały się co sześć tygodni, na tak zwanych rokach grodzkich. Sąd składał się ze starosty jako przewodniczącego składu, oraz z podstarościęgo, sędziego grodzkiego i pisarza grodzkiego.

Starosta posiadał nadto prawo miecza, czyli obowiązek wykonywania na swym terenie wyroków sądów każdej instancji, jeżeli nie były one respektowane przez strony. Posiadał funkcje policyjne, pilnując porządku na swym terenie, a szczególnie na drogach publicznych. Starosta, jako ramię królewskie w powiecie, brał aktywny udział w obiegu dokumentów (uniwersały, listy), które przychodziły z kancelarii królewskiej. On rozsyłał je do urzędników i dygnitarzy na swoim terenie. Dla okolic Sokołowa, starosta urządował w Przemyślu i w Sandomierzu.

Powiaty sądowe, oraz okręgi władzy starosty nie zawsze się pokrywały, wszystko zależało od tradycji danej prowincji. Nie było ścisłego jednolitego podziału administracyjnego całego kraju. Administracja dawnej Rzeczypospolitej, była niezwykle

---

² Nazwy miejscowe Polski, pod red. K. Rymuta, tom I-VI, Kraków 1996-2008, tom VI, s. 528.

³ Od 1795 roku Trzeboś stanowił już samodzielną parafię (na podstawie serwisu internetowego diecezji rzeszowskiej)

⁴ Na podstawie serwisu internetowego diecezji rzeszowskiej.

skomplikowana. W każdym województwie, występowały liczne różnice w zależności od historii i tradycji danego okręgu.

Państwo polskie w XV wieku miało charakter stanowy. Każdy stan (duchowni, szlachta, chłopi, mieszczenie, Żydzi) miał swoje prawa. Na wsiach powszechnie nadawano prawo niemieckie. Chłopi zwani kmieciami nie posiadali ziemi na własność, nie służyli w wojsku, ale mieli prawo opuścić swoją wieś. Byli ludźmi wolnymi. Cały majątek po ich śmierci przechodził na dzieci. W państwie stanowym, mogli oni także nabywać ziemię na własność. Kmiecie w XV wieku, byli ludźmi dość zamożnymi. *Z końcem XV wieku słychać było utyskiwania, że kmiecie ubierają się kosztownie i żyją wystawnie.* Czasem posiadał bogaty kmieć liczną służbę.

Początki samorządu wiejskiego sięgają czasów średniowiecza. Wtedy to przeniesiono do Polski tak zwane „prawo niemieckie”. Był to wzorzec ustroju wsi stosowany w Niemczech i ustanawiany na polskiej wsi. Nie musiało to wiązać się z osadnictwem niemieckim.

We wsi na prawie niemieckim chłopi mieli ściśle określone prawa i obowiązki, dzierżawili ziemię opłacając czynsz. Mieli prawo wychodu, czyli prawo odejścia ze wsi po spełnieniu pewnych obowiązków. Na czele wsi stał sołtys (zwany też wójtem) posiadający to stanowisko na prawach dziedzicznych. Sołtys miał prawo zakładania karczem i jatek rzeźniczych. Przysługiwało mu prawo do 1/6 części z czynszów i 1/3 z opłat sądowych. Samorząd wiejski wyrażał się głównie w samorządowym sądownictwie. Mieszkańcy wsi sami wybierali ławników sądowych, którzy pod przewodnictwem wójta (zwanego też sołtysem) sądzili głównie sprawy cywilne podległej im ludności. Był to sąd wiejski zwany też ławą wiejską⁵.

W połowie XVI wieku duży obszar gruntów na terenie współczesnej gminy należały do możnego pana Jana z Pilczy Pileckiego. Postanowił on założyć na swoich gruntach miasto. Świadczyło to o prestiżu danego możnowładcy. Tradycja wywodziła miasto od osady służebnej sokolników. Nazewnictwo sąsiednich miejscowości wskazuje, że przez długi czas były to tereny pokryte puszcza. Dokument zezwalający na lokację miasta na surowym korzeniu wystawiono w Lublinie w 1569 roku. Miasto zostało założone z dala do innych ośrodków miejskich i może to wskazywać, że miała to być osada handlowa.⁶

W miejscu gdzie obecnie jest miasto Sokołów, zapewne już wcześniej istniała jakaś osada, gdzie według niektórych badaczy, miejscowy kościół św. Ducha funkcjonował jeszcze przed lokacją miasta.⁷

Zgodnie z duchem epoki, miasto zyskało renesansowe rozplanowanie. W akcie lokacyjnym uzgodniono, że miasto będzie rządziło się prawem magdeburskim.⁸ Miasta takie lokowano na „surowym korzeniu”, czyli w szczerym polu, od podstaw. Wytyczano rynek

---

⁵ Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce, tom I, Warszawa 1964, s. 409

⁶ Miasta Polskie w Tysiącleciu, tom II, Wrocław- Warszawa- Kraków, 1967, s. 388.

⁷ Dańczak A. Z przeszłości Sokołowa, [w:] Towarzystwo opieki nad zabytkami przyrody imienia i kultury imienia J. Gosłara w Kolbuszowej, biuletyn nr 2/1964, s. 4,
http://biblioteka.kolbuszowa.pl/kbi/albums/userpics/10001/biuletyn_nr6.pdf

⁸ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego, Warszawa 1880-1902, tom XI, s. 32.

i prostopadle od niego odchodzące ulice. Tworzyły one regularną sieć ulic. Przy rynku zazwyczaj znajdował się kościół parafialny oraz ratusz. Do rynku i ulic, przylegały wąskie działki należące do mieszczan. Za miastem znajdowały się tak zwane „ogrody”- łąki i pola miejskie. Obszar miasta wyłączano z polskiego prawa ziemskiego. Ludność miejska miała zapewnioną wolność osobistą, dziedziczne posiadanie gruntów, oraz własne autonomiczne sądownictwo. Obywatele mieli prawo prowadzić własne zakłady rzemieślnicze i handlowe oraz przysługiwały im pełne prawa miejskie. W miastach rzemieślnicy organizowali się w tak zwane cechy. Były to korporacje, zajmujące się na przykład szewstwem, krawiectwem, czapnictwem.

Organizatorem nowo założonego miasta był zasadzca zwany też wójtem, wyznaczany przez króla lub właściciela miasta. To on w imieniu właściciela miasta, wytyczał granice, rynek, ulice i granice działek miejskich. Miał on specjalne przywileje, odpowiadając przed właścicielem miasta. Urząd był dziedziczny, ale przywilej ten mógł być także sprzedany. Wójt sprawował funkcje porządkowe i rozliczał mieszkańców z podatków.

Najważniejszym źródłem dochodów w miastach było rzemiosło, handel a także rolnictwo.

Ludność miejska dzieliła się na trzy grupy. Najważniejszą z nich był patrycjat, czyli najbogatsi rzemieślnicy, handlarze. To oni tradycyjnie sprawowali władzę w mieście. Zasiadali w radzie miejskiej i ławie miejskiej.

W mieście zamieszkiwało także pospólstwo, czyli ludność posiadająca prawa miejskie ale nie posiadająca miejsca w radzie miejskiej i ławie. Do tej grupy zaliczali się ubożsi rzemieślnicy, czeladnicy, przekupnie. Najniżej w hierarchii miejskiej stał plebs – ludność nie posiadająca praw miejskich. Byli to robotnicy, zbiegowie, włóczędzy. Często była to dość liczna grupa.

Najwyższym organem w miastach na prawie niemieckim (magdeburskim), była rada miejska. Rada składała się rajców (od kilku do kilkunastu) wybieranych spośród patrycjatu. Wybierano ich dożywotnio, lub też wymieniano w obrębie określonych rodów. Rada miejska uchwałała prawa obowiązujące w mieście. Wydawała tak zwane „wilkierze”, czyli zbiory praw obowiązujących w mieście. Zawierała umowy między miastami, uchwałała także orzeczenia dotyczące sporów finansowych, dotyczących bractw i związków czeladniczych.

Jednym z najważniejszych uprawnień miast, było własne, autonomiczne sądownictwo. Tworzyła je tak zwana ława miejska, pod przewodnictwem wójta. Ława miejska liczyła od 7 do 12 ławników, złożonych z najbogatszych przedstawicieli patrycjatu. Ława rozstrzygała sprawy kryminalne oraz cywilne, zarówno sporne jak i nie sporne. Ława miejska nadawała moc prawną transakcjom finansowym, działom rodzinnym oraz testamentom i innym umowom.

Początkowo w miastach najważniejszą funkcję pełnił wójt. Z czasem przewodził on tylko ławie miejskiej a główną osobą w mieście stawał się burmistrz powoływany w uzgodnieniu z właścicielem miasta spośród patrycjatu. To on przewodził radzie miejskiej.

Powyższe normy prawne formalnie funkcjonowały aż do końca istnienia I Rzeczypospolitej. Od przełomu XVI i XVII wieku, rozpoczął się proces upadku miast. Ludność miejska była nadal wolna, jednak w miastach prywatnych zmuszano ją do kilku dni (w roku) pracy na polach folwarcznych. Upadało znaczenie samorządu miejskiego, na rzecz

decyzji właściciela miasta i wyznaczanego przez niego burmistrza. Mała rola ławy miejskiej i rady miejskiej. Coraz mniej było w miastach rzemieślników. Często głównym źródłem utrzymania było rolnictwo. W miastach osiedlali się Żydzi zajmując się handlem i rzemiosłem. Mieli oni oddzielny samorząd, często budowali swoją bożnicę.

W tamtych odległych czasach, po raz pierwszy padają takie nazwy jak „wójt”, „sołtys”, „ławnicy”. Te określenia będą, później przeniesione do bardziej współczesnych rozwiązań ustrojowych.

1. TERRA PREMISLIENSIS. 1)

An. 1508.

(Ks. pobor. 20).

REGISTRUM EXACTIONIS QUARTE PARTIS CENSUUM an. dom. 1508, exacte in terra Premisliensi.

- Reverendissimus in Christo pater dominus **Mathias** de **Drzewycza** dei gratia episcopus Premyslyensis de exactione quarte partis censuum omnium bonorum suorum in terra Premyslyensi et Sanoczensi sitorum literis Sacrae Regiae Majestatis absolvitur.
- Magnificus dominus **Spitko** de **Jarozslaw**, castellanus Cracoviensis de bonis suis Jarozslaw et villis ad eam pertinentibus censuum quartam partem nonaginta mediam octavam marcam cum grossis octodecim solvit.
- Magnificus **Nicolaus** de **Pylcza**, castellanus Premyslyensis de bonis suis videlicet Canczuga et villis ad eam pertinentibus quartam partem censuum marcas quinquaginta solvit, mar. 50.
- Magnificus **Stanislaus** de **Pilcza**, capitaneus Grodeczensis de bonis suis in terra Premyslyensi sitis videlicet Zalyeszycze et villis ad eam pertinentibus, ratione quarte partis censuum, m. 62, g. 18.
- Magnificus **Joannes** de **Pilcza**, de bonis suis in districtu Premyslyensi sitis, videlicet Trzebawnyczko, Łąka, Palykyowka, Zaczyrnye, Jaszyonka, Stobyryna, pro quarta parte censuum, mar. 13 gr. 18.
- Domina **Oczyna**, de bonis suis que tenet in reformatione dotis sue, videlicet Lanczut, suburbio utroque, villa Marcova, Sawyna, Gluchow, Szwyatoszlawowa, mar. 63, gr. 1, den. 5.
- Magnificus **Nicolaus** **Otovycz**, de quarta parte censuum bonorum suorum in terra Leopolyensi satisfecit. De bonis vero in terra Premyslyensi sitis m. 9.

Fragment spisu podatkowego z 1508 roku – wykazano własność Jana z Pilczy (Źródła Dziejowe Polski, Polska XVI wieku pod względem geograficznym i statystycznym, tom VII, Ziemia Ruskie, Ruś Czerwona, część I, opracował A. Jabłonowski, Warszawa 1902, s. 106)

Głochinie, Margaretæ Tarlowa Scekarzowska, lan. $2\frac{1}{4}$, pop $\frac{1}{2}$ lan.,
mol. 1 rot., hort. s. agr. 5, inq. paup. 2.

Grodowice, tenutæ Stanislai Brzezinski, lan. 12, pop $\frac{1}{2}$ lan., taber.
 $\frac{1}{2}$ lan., mol. 2 rot., hort. c. agr. 8, inq. c. pec. 2, inq. paup. 6.

Villae ad Tyczyn pertinentes.

Suburbium Tyczyn, lan. 11, mol. 2 rot., inq. paup. 4.

Borek Nova, lan. 11, mol. 1 rot., taber. 2, hort. s. agr. 3, inq. c. pec.
4, inq. paup. 6, textores 2.

Błędowa, lan. 7, mol. 1 rot., hort. s. agr. 3, inq. c. pec. 6.

Chmielnik, lan. $17\frac{1}{4}$, lau. deser. 10, mol. 2 rot., taber. 2, hort. s. agr.
6, inq. c. pec. 4, inq. paup. 4, art. 2.

Siedliska, lan. 8, mol. 2 rot., taber., hort. s. agr. 2, inq. c. pec. 5, inq.
paup. 7, art. 2.

Hermanowa, lan. 12, hort. c. agr. 4, hort. s. agr. 6, inq. c. pec. 2,
inq. paup. 3.

Straschydle, lan. 16, mol. 1 rot., taber., hort. s. agr. 3, inq. c. pec.
5, inq. paup. 6.

Matyszowka, lan. $9\frac{1}{2}$, taber., inq. c. pec. 2, inq. paup. 4.

Drabinianka, lan. $7\frac{1}{2}$, mol. 1 rot., inq. paup. 2.

Biała, lan. $7\frac{1}{2}$, mol. 1 rot., taber., inq. paup. 2.

Budziwoi, lan. 25, mol. 1 rot., taber., hort. s. agr. 3, inq. c. pec. 5.

Lubinia, lan. 25, mol. 1 rot., taber., hort. 1 liber., hort. c. agr. 6, inq.
c. pec. 10, inq. paup. 13, faber, sutor, inq. tellam laborantes 5.

Zalesie, lan. $4\frac{1}{2}$, taber., inq. c. pec. 3, inq. paup. 4.

Rachwałowa Wola, lan. 3, taber., mol. 1 rot., inq. paup. 6.

Łanka, lan. 10, taber. 2, hort. c. agr. 6, hort. s. agr. 4, inq. c. pec. 8.

Terlikowka, hort. c. agr. 10, taber.

Niewnadowa, lan. 3.

Trzeboska (Trzebuska), lan. 2.

Trzebowniko, lan. 9, taber. $\frac{1}{2}$ lan., hort. s. agr. 4, inq. paup. 8.

Jassionka, lan. $2\frac{1}{2}$, mol. 2 rot., inq. paup. 2.

Stobierna, lan. 6, lan. 1 deser., taber. $\frac{1}{2}$ lan., mol. 1 rot., hort. c.
agr. 4, hort. s. agr. 4, inq. paup. 3.

Palikiowka, lan. 8, mol. 2 rot., taber., hort. c. agr. 5, hort. s. agr. 5,
inq. c. pec. 3, inq. paup. 3.

Zaczernie, lan. 6, mol. 1 rot., taber., hort. s. agr. 3, inq. paup. 5.

Wysoka, lan. 5, taber., hort. c. agr. 10, hort. s. agr. 2, inq. paup. 3.

Fragment spisu podatkowego z 1589 roku – wykazano własność Jana z Pilczy (Źródła
Dziejowe Polski, Polska XVI wieku pod względem geograficznym i statystycznym, tom VII,
Ziemie Ruskie, Ruś Czerwona, część I, opracował A. Jabłonowski, Warszawa 1902, s. 10)

W XVI i XVII wieku, Polska korzystała z dobrej koniunktury na polskie zboże na Zachodzie Europy. Aby pozyskać większe plony tańszym kosztem, rozpoczęto powiększanie folwarków dworskich (gruntów uprawianych przez dwór). W celu obniżenia kosztów wytwarzania, zaczęto przymuszać do darmowej pracy okolicznych chłopów. Jednocześnie szlachta przejęła funkcje sądownicze, poprzez wykup przywilejów sołtysów. Dawny system wsi, opartej na prawie niemieckim z sołtysem i ławą miejską, płacącej czynsz pieniężny, upadł. Przetrwał on w ustroju wsi w następnych wiekach, ale był tylko bladym odbiciem poprzednich przywilejów i czasów świetności polskiej wsi.

System ekonomiczny w Polsce XVII i XVIII wieku, zwano gospodarką folwarczno-pańszczyźnianą. Chłopi biednieli, przez co upadały też miasta. Dominacja szlachty, doprowadziła do regresu cywilizacyjnego kraju. Na to zaś nałożyły się liczne wojny czasów XVII i XVIII wieku, które nie ominęły tych okolic.

Dawne prawa i przywileje, zostały złamane przez właścicieli ziemskich. Jednak nawet w tym ciężkim dla wsi okresie, istniały pewne formy samorządu. Nazywano je prawem gromadzkim. „Gromadę” tworzyła cała ludność danej wsi. Na czele gromady stał wybierany przez nią wójt lub sołtys. Miał on do pomocy ławników i dziesiętników. Ludność wiejska w tym czasie, formalnie była poddana danemu panu, ale jako całość gromada stanowiła pewną siłę, z którą pan musiał się liczyć i respektować jej uprawnienia zwyczajowe. Ustalanie czynszów i danin na rzecz dworu, należało do wspólnych porozumień gromady i pana. Wśród mieszkańców wsi – gromady, istniały różne kategorie chłopów: kmiecie, dzierżawiący grunty dziedzicznie, oraz zagrodnicy, chałupnicy i komornicy, stanowiący różne kategorie chłopów, od posiadających dożywno kawałek gruntu, poprzez dzierżawiących grunt dożywno, po robotników rolnych. Gromada wiejska stanowiła też własne sądownictwo, pod przewodnictwem ławy wiejskiej. Na tak zwanych sądach „rugowych”, wybierany przez gromadę ławnik, musiał oddawać rug, co oznaczało, że stawał się oskarżycielem publicznym we wszystkich przestępstwach popełnianych przez mieszkańców gromady, od czasu ostatniego sądu. Stosowano kary pieniężne lub chłostę. Za zabójstwo stosowano karę śmierci przez ścięcie. Za zdradę pana lub gromady - odebranie gruntu. Karę oznaczała ława wiejska, a dziedzic ją zatwierdzał lub łagodził. Jak pisał F. Koneczny: *Wieś polska była doprawdy małym państwkiem sama w sobie. Wszelkie potrzeby, tak materialne, jakoż społeczne, zaspokajała sobie sama u siebie. Chłop uważał stosunek swój do dziedzica i gromady za naturalny, a związek ten za konieczny; związek zaś wsi swojej do państwa tylko za dodatkowy ciężar. O potrzebie związku z państwem nie miał najmniejszego pojęcia. Istnienie takiego związku dostrzegał chyba aż dopiero wtenczas gdy przypadła na wieś czasem tak zwana stacja żołnierska. On sam ani wojskowo nie służył, ani podatku do kasy państwowej nie odnosił. Lata całe nic o istnieniu państwa nie słyszał!*⁹.

Inny historyk w ten sposób opisywał samorząd gromadzki czasów XVIII wieku: *Spełniając powinności dworskie, odrabiając pańszczyznę, płacąc czynsz, chłop wiedział, że w zamian ma użytkowanie dziedziczne gruntu, że ma prawo do opieki pańskiej, że w razie klęski elementarnej dozna ulgi w opłatach i zapomogi w inwentarzu, że instytucje gromadzkie dają mu pewną autonomię, pewien współdziałal w załatwianiu kwestii bieżących. Nie wolno, co*

---

⁹ Koneczny F., *Dzieje administracji w Polsce w zarysie*, Wilno 1924.

*prawda poddanemu w każdej chwili gruntu opuszczać, do karczem ograniczonych uczęszczać, z obcymi się schadzać i przebywać, ale w zamian ma wszystko, czego potrzebuje: ma sądownictwo, ma własną administrację, kościół, szpital, karczmę, ma przede wszystkim poczucie, że on we wsi jest jednostką powołaną nie tylko do obrabiania gruntu i ślepego słuchania rozkazów pańskich, ale także do współuczestnictwa w sprawach publicznych, w naradach gromadzkich, których owoce przybierają niejednokrotnie charakter ustaw.*¹⁰

Miasto Sokołów Małopolski, zawsze było miastem prywatnym i należało do możnych rodów magnackich, ale żaden z nich nie miał tu swojej siedziby. Dodatkowo miasto było często dzierżawione i stąd wynikał niezbyt prężny rozwój i częste zatargi dzierżawców z właścicielami (na przykład w XVIII wieku). W 1608 roku, miasto zostało złupione przez oddział słynnego Stanisława Stadnickiego- „diabła łańcuckiego”. W 1657 roku, zostało dodatkowo zniszczone przez wojska siedmiogrodzkie. Sokołów był otoczony rowami, wałami i palisadą. Do dziś pozostały resztki tych umocnień w ogrodzie plebańskim. Na środku rynku „do połowy XIX wieku stał okazały, piętrowy ratusz. Miasto nie stało się znacznym ośrodkiem handlowym, ale słynęło z rzemiosła. Znane były w Rzeczypospolitej wyroby miejscowych stolarzy, kowali i garncarzy. Rzemieślnicy zorganizowali byli w cechach, z których kilka nosiło nazwę „szynkowych” i posiadało rzadkie prawo „przemianku”. Od początku XVII wieku, miasto Sokołów wybiło się na znany ośrodek stolarski. Sokołów słynął z wyrobu mebli. W tym czasie działało tu 7 cechów.¹¹

W XVIII wieku, dawna Rzeczpospolita chyliła się ku upadkowi. W 1768 roku, wybuchło powstanie przeciw rządowi obcych mocarstw w Polsce, zwane Konfederacją Barską. Powstanie zostało stłumione przez Rosjan i nastąpił I rozbiór Rzeczypospolitej w 1772 roku.

OKRES RZĄDÓW AUSTRII 1772-1866

W 1772 roku, Austria zagarnęła dużą część Rzeczypospolitej w ramach I rozbioru Polski. Była to południowa część województwa krakowskiego, ruskiego, sandomierskiego. W ten sposób cały obszar współczesnej gminy sokołowskiej wszedł w skład państwa austriackiego. Austriacy zastali na tym terenie różne tradycje samorządowe: samorząd szlachecki, miejski, żydowski, gromadzki (wiejski). Nie działały one dobrze, ale stała za nimi wielowiekowa tradycja. Postanowiono to zupełnie przebudować.¹²

Po kilku miesięcznym okresie rządów wojskowych, we wrześniu 1772 roku, Austria proklamowała powstanie Królestwa Galicji i Lodomerii. Nazwa ta nawiązywała do dawnych pretensji królów węgierskich do ziem Czerwonej Rusi. Roszczenia te przejęli cesarze Austrii.

Kraj podzielony został na cyrkuły (powiaty). Powstało ich początkowo 6 (*Kreise*) na czele ze starostami podległymi gubernatorowi. Nowe granice administracyjne nie nawiązywały do tych tradycyjnych. Cyrkuły podzielone były dodatkowo na dystrykty.

---

¹⁰ Ulanowski B, *Wieś polska pod względem prawnym od XVI do XVIII wieku*, Kraków 1894, s. 54.

¹¹ Miasta Polskie w Tysiącleciu, tom II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1967, s. 388.

¹² Grodziski S. *Studia Galicyjskie*, Kraków 2007, s. 311.

Powołano cyrkuł pilzneński z siedzibą w Rzeszowie, podzielony na dystrykty: Baranów, Dąbrowa, Sędziszów, Kolbuszowa, Przeworsk, Pilzno, Łańcut, Biecz, Dukla i Krosno. Sokołów wszedł właśnie w skład tego cyrkułu i zapewne dystryktu kolbuszowskiego.¹³

Austriacy nie posiadali jednak na tyle urzędników, by obsadzić liczne urzędy cyrkularne i dystryktowe. W 1775 roku, zmniejszono liczbę dystryktów. W cyrkule pilzneńskim pozostały dystrykty: Leżajsk (z okolicami Sokołowa), Tarnów i Krosno.¹⁴

W 1782 roku przeprowadzono kolejną reorganizację okręgów cyrkularnych. Dystrykty zostały zamienione w cyrkuły i ustalono ich liczbę na 18 dla całej Galicji, przy okazji zmieniając ich siedziby. Zrezygnowano z podziału na dystrykty. Okolice Sokołowa włączono w skład cyrkułu rzeszowskiego (nowo utworzonego)¹⁵ Przez następne dziesięciolecia, te okolice włączone były w skład tegoż cyrkułu.

Była to epoka rządów absolutystycznych. Władze chciały regulować wszystkie sprawy ludności. Austriacka władza administracyjna przejmowała wszelkie kompetencje, oprócz spraw sądownictwa, które były zastrzeżone dla wymiaru sprawiedliwości¹⁶. Dla ludności tych ziem, oznaczało to regulacje wszelkiej aktywności społecznej i gospodarczej. Narzucono dużo większe podatki. Dodatkowo, co było pełnym nowym, wprowadzono przymusowy pobór chłopów do wojska austriackiego. Służba była początkowo dożywotnia, potem ją skrócono, ale i tak była niezwykle uciążliwa. Spowodowało to masową ucieczkę rekrutów uchylających się od poboru do Rzeczypospolitej. Z drugiej strony, władza austriacka tworzyła ramy prawne do obrony chłopów przed wyzyskiem ze strony dworu.

W roku 1785, wprowadzono język niemiecki do sądów. Na cały kraj rozciągnięto austriackie przepisy sądowe. Gubernator miał przy swym boku radców gubernialnych. Z kompetencji jego wyłączono sprawy skarbowe, tworząc osobną Izbę Skarbową, zwaną *Finanzstelle*.

W 1784 roku, na terenie Galicji przeprowadzono weryfikacje statusu miast. Zaliczono je do trzech kategorii. W pierwszej znalazł się tylko Lwów, w drugiej miasta, które kiedyś były miastami królewskimi. W kategorii trzeciej- najliczniejszej- znalazły się niewielkie miasta, które zyskały kategorię miasteczek. Zwano je miastami municypalnymi. Do tej właśnie kategorii włączono Sokołów.

Jednocześnie miasta uzyskały nowe rozwiązania ustrojowe. Zmiany wprowadzono w 1785 roku. Utworzono tak zwane magistraty, jako organy zarządu miejskiego podlegające władzom cyrkularnym, oraz wydziały miejskie, posiadające charakter współczesnych rad miejskich i kontrolujące finanse miejskie oraz dokonujące wyboru magistratu. Członkowie wydziału miejskiego pochodzili z pośrednich wyborów, dokonywanych przez właścicieli nieruchomości miejskich i majstrów cechowych (także z pośród Żydów).

W skład magistratu wchodził: burmistrz, asesorowie miejscy (rajcy), syndyk i kasjer. Magistraty dzieliły się na trzy tak zwane senaty: cywilny, karny – sprawujący sądownictwo

---

¹³ Bratro Emil, *Pierwszy inżynier drogowy na ziemi polskiej*, [w:] Czasopismo Techniczne, tom 54, nr 7, rok 1936, s. 114.

¹⁴ Tamże, s. 115.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Korobowicz A., Mazurkiewicz J., *Historia państwa i prawa polskiego, 1795-1864*, Lublin 1970, s. 116.

pod przewodnictwem syndyka, oraz administracyjno-gospodarczy, zwany też politycznym. Członków magistratu wybierał wydział miejski na 4 letnią kadencję. Wybrani członkowie magistratu musieli znać język niemiecki i zdać egzamin ze znajomości prawa.

Od 1805 roku magistrat mianowany był już przez władze odpowiedniego cyrkułu. W ten sposób miasta straciły swój samorząd. Na dawnych ziemiach polskich liczba miast było dość spora. Niektóre z racji upadku gospodarczego straciły charakter miejski. Władze dążyły do tego, aby mniejsze prywatne ośrodki miejskie włączać do majątków ziemskich i traktować jak wsie. Dawne miasta królewskie łączono z majątkami państwowymi w jeden kompleks dóbr i nie wyróżniano ich miejskiego statusu. Formalnie były one miastami, lecz w praktyce traktowano je jak wsie. Wsie były zarządzane przez dziedziców - właścicieli ziemskich. System ten nazywano dominalnym. Ustanowiono go w 1784 roku. Dziedzic stał na czele dominium, które obejmowało miejscowości, należące do niego. Pan wsi pełnił funkcję w imieniu państwa. Była to nowość w stosunku do państwa polskiego, kiedy to pan wsi nie pełnił żadnych funkcji w imieniu państwa¹⁷.

Zgodnie z patentem cesarza Józefa II, dziedzic miał obowiązek wyznaczyć, w przypadku, gdy sam się tym nie zajmował, osobę do pełnienia funkcji administracyjnych. Ten wyznaczony urzędnik zwany mandatariuszem, podlegał egzaminowi ze strony władz państwowych. Dziedzic wsi zajmował się też sądownictwem, zatem wyznaczał często swojego zastępcę – justycjariusza. Ten również podlegał odpowiedniemu egzaminowi i sprawował sądownictwo w danej posiadłości w imieniu pana i państwa¹⁸. Co ciekawe, dziedzic nie mógł obydwu urzędników zwolnić bez zgody władz państwowych. Zatem byli oni formalnie urzędnikami, działającymi w imieniu dziedzica, ale też przedstawicielami absolutystycznego państwa. Funkcje te nie cieszyły się dobrą opinią. Często posiadali je ludzie przekupni i nie uczciwi.¹⁹

Panowie wsi pełnili swoje obowiązki bezpłatnie. Pewne dochody otrzymywali tylko za pośrednictwo w poborze podatków. Mieli też obowiązki natury finansowej wobec ludności podległej. Na przykład byli zobowiązani do udzielania pomocy społecznej wobec ubogiej ludności. Uprawnienia sądowe dziedzica nie obejmowały tylko szlachty oraz duchownych. Jego sądowi podlegały zarówno sprawy sporne, jak i te nie sporne. Sprawami kryminalnymi zajmowały się osobne organy państwa.

Właściciel dominium załatwiał wszelkie sprawy dotyczące podatków czy rekrutacji do wojska. Miał też uprawnienia policyjne i mógł karać aresztem (do 8 dni) nieposłusznych chłopów narzuceniem na nich prac społecznych, a nawet wygnaniem z dominium i zajęciem majątku takiego chłopca. Te największe kary musiał jednak konsultować z władzami zwierzchnimi.

Wieś miała także swoje organy. Ogół zebranych każdej wsi stanowił gromadę wiejską. Wybierała ona ze swojego grona starszyznę – przedstawicieli gromady. Na czele starszyny stał wójt (zwany w przepisach prawnych *ostsrichter*), oraz przysiężni. Wójta mianował pan wsi – naczelnik dominium ale przysiężnych (od 2 do 12) wybierała już

---

¹⁷ Tamże, 117.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Grodziski S., *Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772-1848*, Warszawa 1971, s. 166,

swobodnie wieś – gromada. Najstarszy z przysiężnych był jednocześnie podwójcem.²⁰

Każda wieś miała swoją starszyznę z wójtem na czele, mimo że dominium obejmowało często większy obszar. Kandydatów na wójtów przedstawiała gromada, a właściciel dominium zatwierdzał jednego z nich. Wójt i przysiężni, z racji pełnienia funkcji, byli wolni od jednego dnia pańszczyzny w roku i innych uciążliwych obowiązków, takich jak straże nocne, posyłki z listami itp. Starszyzna nie miała żadnych formalnych uprawnień reprezentowania dominium na zewnątrz. Jej rola była jednak umocowana w przepisach austriackich. Był to organ wykonawczy i pomocniczy wobec dziedzica. Miał on za zadanie godzić zwaśnione strony, zanim sprawa trafiała do sądu dominalnego. Za jej pośrednictwem dziedzic wsi wykonywał swoje uprawnienia.

Położenie ludności chłopskiej w monarchii austriackiej było lepsze niż w dawnej Rzeczypospolitej. Państwo regulowało stosunki między dworem i wsią, i nie pozwalało na wielki ucisk ludności. Celem tej działalności było to, że chłopci stanowili grupę, z której rekrutowano żołnierzy (w Rzeczypospolitej chłopci nie służyli w wojsku). Cesarz austriacki chciał też, aby chłopci czuli, że są pod opieką państwa i cesarza. Za czasów Józefa II, chłopci uzyskali prawo opuszczenia wsi po spełnieniu określonych warunków. Pan wsi nie mógł ingerować w dobieranie się małżonków. Dzieci miały prawo swobodnego wyboru zawodu. Zakazano też obowiązkowej pracy dzieci we dworze. Panowie musieli składać sprawozdania ze świadczeń uzyskiwanych od chłopów. Patenty cesarskie, zakazywały powiększania wymiaru pańszczyzny i pracy w dni świąteczne. Określono pańszczyznę na 3 dni w tygodniu, a dzień pracy na 12 godzin latem i 8 godzin zimą. Zlikwidowano drobne powinności wobec dworu, oraz daniny w naturze. Zabroniono włączania gruntów chłopskich do folwarków, co dawało prawo nieusuwalności z ziemi chłopskiej. Mogło to nastąpić tylko wyrokiem sądu. Od 1789 roku, chłopci mieli zagwarantowane 70% dochodów z ziemi na własne potrzeby, 18% miał stanowić czynsz w miejsce pańszczyzny, reszta 12% - podatek dla państwa. Wprowadzono w całej monarchii kataster, poprzez oszacowanie dochodów z ziemi chłopskiej i dworskiej. Wobec oporu ziemian, po śmierci cesarza Józefa II, kataster cofnięto.²¹

Gminy wiejskie, ustanowione w tym czasie w oparciu o granice dóbr ziemskich oraz okręgi podatkowe w większości funkcjonowały przez następne dziesięciolecia.

To wtedy powołano gminy wiejskie: Markowizna, Nienadówka, Trzeboś, Górno, Trzebuska, Turza, Wólka Sokołowska i Wólka Niedźwiedzka.

W 1815 roku, na mocy Kongresu Wiedeńskiego, ustalono granice zaboru austriackiego, które funkcjonowały aż do 1918 roku. Utworzono wtedy oficjalnie *Królestwo Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim i Księstwem Oświęcimia i Zatoru* (*Königreich Galizien und Lodomerien mit dem Großherzogtum Krakau und den Herzogtümern Auschwitz und Zator*). Ustrój wsi galicyjskiej nie zmienił się w stosunku do poprzednich przepisów. Funkcjonował aż do połowy XIX wieku.

W XVIII i XIX wieku, Sokołów stanowił ważny ośrodek rzemieślniczy. W XVIII wieku znany był z produkcji stolarskiej, głównie mebli. Następnie produkcję tą przejęła Kolbuszowa. W XVIII i XIX wieku, Sokołów słynął także z wyrobu pięknych, malowanych

²⁰ Grodziski S. *Studia Galicyjskie...*, s. 313.

²¹ Korobowicz A, Witkowski W., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2009, s. 38.

skrzyń. Inną „specjalizacją” miasta było szewstwo. Już od 1585 roku funkcjonował cech szewców. W XIX wieku, kilkuset miejscowych szewców pracowało dla armii. W XIX wieku upadł za to przemysł garncarski. Rozwinęło się natomiast kaflarstwo, głównie już w XX wieku. W 1832 roku, miasto liczyło 3176 mieszkańców.²²

Warto jeszcze wspomnieć o miejscowości Stobierna, która dziś należy do sąsiedniej gminy Trzebowniko ale niegdyś związana była z majątkiem ziemskim Sokołów (zwanym państwem sokołowskim). W 1789 roku, ówczesny właściciel Sokołowa Benedykt Grabiński, założył tutaj parafię katolicką.²³

Powstanie krakowskie z 1848 roku i następująca po nim, tak zwana rabacja galicyjska²⁴, zmieniła ustrój Galicji. Patent cesarski z 17 kwietnia 1848 roku, zniósł robociznę i inne powinności poddańcze ludności wiejskiej wobec dworu. Jednocześnie posiadacze dominiów, nie mieli już obowiązku dawania zapomogi poddanym i przestali oni ponosić koszty administracji publicznej. W ustępie 9 patentu cesarskiego, utrzymano jednak tymczasowo zwierzchność patrymonialną wobec wsi, ale już na koszt państwa. Nadal więc pracowali justycjariusze i mandatariusze opłacani przez skarb państwa. W planach było wprowadzenie lokalnej administracji państwowej.

W związku z wprowadzeniem uwłaszczenia ziemi dworskiej i nowymi zasadami działalności dominiów, należało zmienić ustrój lokalny. 17 marca 1849 roku, wprowadzono w krajach koronnych (Galicja, Śląsk Austriacki i inne) tymczasową, prowizoryczną ustawę gminną. W ustawie tej zapisano: *podwaliną wolnego państwa jest wolna gmina*. Ustawa wprowadziła władze gminne, pochodzące z wyborów i wyznaczyła tym władzom zakres działania. Dodano im także zadania poruczone od władz rządowych. Dawne wsie – gromady - nazywano teraz gminami, podkreślając ich samorządowy charakter. Dodatkowo ograniczono wpływ panów wsi na rzecz wybieranego wójta. Wójta mianował odtąd cyrkuł z pośród kandydatów przedstawionych przez dominium.²⁵

Ustawa powołała wydział gminny (*gemeindeausschuss*), czyli reprezentację gminną, wybieraną w liczbie zależnej od liczby mieszkańców gminy. Był to organ kontrolujący i uchwałodawczy. Organem wykonawczym stał się naczelnik gminy.

Ustawa wprowadzała też inne demokratyczne zasady urzędzenia gmin, ale nie weszły one w całości w życie. Na skutek tendencji konserwatywnych, zakazano wprowadzenia większości powyższych rozwiązań prawnych. W systemie gminnym, nie uwzględniono bowiem praw dawnych właścicieli ziemskich. Posiadając majątki ziemskie (okrojone na skutek uwłaszczenia), w gminach zarządzanych przez dawnych poddanych, straciliby oni swoją dawną pozycję!

Odręcznym pismem cesarza z dnia 31 grudnia 1851 roku, określono „zasady urzędzeń organicznego państwa austriackiego”. Niektóre punkty odnosiły się do nowego ustroju gminnego.

---

²² Miasta Polskie w Tysiącleciu, tom II, Wrocław- Warszawa- Kraków, 1967, s. 388.

²³ *Słownik Geograficzny*..., tom, XI, s. 345.

²⁴ Masowe wystąpienia chłopów przeciw panom wsi inspirowane przez Austriaków.

²⁵ Grodziski S., *Historia ustroju społeczno*.... s. 313.

Na przykład punkt 7 głosił: *za gminy należy uważać gminy faktycznie istniejące, nie wykluczając połączenia ich w razie potrzeby*. Punkt 16 mówił: *Podług tych wskazówek mają być wypracowane dla każdego kraju osobne ordynacje dla gmin wiejskich i dla miejskich. Mają one polegać na zasadzie, że przeważającym interesom należy też w ustroju gminnym przyznać przewagę, i że tak przy wyborach zwierzchności gminnych jak i przy załatwianiu spraw gminnych należy dać głos stanowczy własności gruntowej [właścicielom ziemskim] w miarę jej rozległości i wartości podatkowej w obrębie gminy, przemysłowi w stosunku do własności ziemskiej a w szczególności domowej*.

Zatem prowizoryczna ustawa gminna, została szybko zastopowana w swoim rewolucyjnym zakresie i poddana władzy państwowej. Dawała ona przewagę właścicielom ziemskim.

Lata następne, to okres niezwykle chaotyczny w dziejach administracji lokalnej w Galicji. Stare dominia i ich właściciele, nadal odgrywali ważną rolę; jednocześnie wprowadzano nowe demokratyczne zasady funkcjonowania administracji. Na mocy rozporządzenia prezydiального z dnia 25 sierpnia 1856 roku *o tymczasowym postanowieniu o urzędzeniu gmin (gromad), w których do czasu zaprowadzenia urzędów powiatowych jurysdykcję zwierzchniczą nie magistraty, lecz dominia wykonywały*. Według zarządzeń władz, gminę utożsamiono z dawną wsią - gromadą. Oddzielono grunty dominialne – pańskie, od rustykalnych użytkowanych przez gromadę. W ten sposób powstały gminy wiejskie zwane gminami politycznymi, oraz obszary dworskie – zarządzane wyłącznie przez dwór. Postanowienia dawały możliwość łączenia gmin i pozostawienia ich w dawnych granicach (co się jednak nie zdarzało). Obszary dworskie pozostające poza gminą wiejską, miały stanowić równorzędne jednostki administracyjne, traktowane przez władze powiatowe równorzędnie. Dopuszczono także powstanie jednej gminy dworskiej połączonej osobą właściciela w obrębie powiatu. Nadal w gminie rządził wójt z przysiężnymi, ale pod ścisłą kontrolą władz. Wójt mianowany był przez władze. Wójt posiadał oznaki swojej godności: tarczę z orłem noszoną na rzemieniu przewieszoną przez pierś. Przed domem wójta stała na wysokim drągu obręcz o średnicy pół metra, owinięta słomianym powrośłem z kijami w środku w kształcie krzyża, również owinięte słomą.²⁶

W latach 1850-1855, zmieniono system administracji Galicji. Rozporządzenie z dnia 8 października 1850 roku, wprowadziło podział całej prowincji na 178 powiatów sądowych (Bezirke), zgrupowanych (przeważnie po trzy) w powiaty administracyjne. Rozporządzenie było wykonywane w latach 1850-1855, ale nie weszło do końca w życie. Nie utworzono powiatów administracyjnych, a tylko powiaty sądowe, które skupiały po kilkanaście lub kilkadziesiąt dotychczasowych majątków szlacheckich i gmin wiejskich, wraz z istniejącymi miastami. Powiaty sądowe podlegały cyrkułom. W wyniku akcji ustawodawczej z lat 1850-1855, wprowadzono w zachodniej części Galicji 98 powiatów sądowych. W ramach powiatów sądowych (w ich granicach) wprowadzono urzędy powiatowe na czele ze starostami (Bezirkshauptmann). Starosta ten odpowiedzialny był przed starostą cyrkularnym (Kreishauptmann). W powiecie był też osoby urzędnik- sędzia, zajmujący się wymiarem sprawiedliwości. Urząd powiatowy jako organ władzy wykonawczej, przejął funkcje

---

²⁶ Grodziski S, *Studia galicyjskie...*, s. 116.

policyjne (dotychczas przyporządkowane cyrkułom).²⁷

Na interesującym nas terenie, czyli w cyrkułe rzeszowskim, powołano powiaty z ośrodkami w Głogowie, Leżajsku, Łańcucie, Nisku, Przeworsku, Rozwadowie, Rzeszowie, Sokołowie, Tarnobrzegu, Tyczynie i Ulanowie.²⁸

Były to zatem okręgi sądowe, które miały także funkcje administracyjne (urzędy powiatowe). Trudno teraz dokładnie przyporządkować miejscowości gminy do konkretnych powiatów. W ten sposób Sokołów stał się miastem powiatowym, do którego należały sąsiednie gminy wiejskie i obszary dworskie.

Na mocy rozporządzenia prezydiałnego z dnia 25 sierpnia 1856 roku; *o tymczasowym postanowieniu o urządzeniu gmin (gromad), w których do czasu zaprowadzenia urzędów powiatowych jurysdykcję zwierzchniczą nie magistraty lecz dominia wykonywały*, postanowienia dawały możliwość łączenia gmin i pozostawienia ich w dawnych granicach. Dodatkowo właściciele ziemscy zostali zobowiązani do określenia, czy chcą wstąpić do gmin wiejskich, czy też pozostać na zewnątrz tychże gmin. Obszary dworskie pozostające poza gminą wiejską, miały stanowić równorzędne jednostki administracyjne, traktowane przez władze powiatowe równorzędnie. Dopuszczono także powstanie jednej gminy dworskiej połączonej osobą właściciela w obrębie powiatu.

5 marca 1862 roku, została wydana austriacka ustawa gminna, która uregulowała chaos administracyjny całego cesarstwa. Na jej podstawie, zaadaptowano elementy dawnego ustroju i nadano nowe rozwiązania. Co ciekawe, większość rozwiązań z 1862 roku, obowiązywało aż do 1933 roku. Na podstawie powyższej ustawy, wydano ustawę dla Galicji w dniu 12 sierpnia 1866 roku (Dz. Urzędowy Krajowy, nr 19). Weszła ona w życie 1 stycznia 1867 roku. Początek funkcjonowania ustawy gminnej, zbiegł się z czasem nadania autonomii dla całej Galicji.

AUTONOMIA GALICYJSKA

Galicja stała się krajem autonomicznym. Od czerwca 1869 r., obowiązywał w urzędach galicyjskich polski język urzędowy. Niemieckojęzyczni urzędnicy musieli ustąpić, a urzędy wypełniły się szybko Polakami. Język niemiecki pozostawał jednak urzędowy w sprawach poczty, kolei żelaznych, wojska i żandarmerii.

W latach 1865-1867, zlikwidowano podział kraju na cyrkuły. Od 1867 roku, kraj dzielił się na 74 powiaty, potem ilość ich wzrosła do 79. W ramach powiatów pozostawiono dawne powiaty sądowe, ale pełniły one tylko funkcje okręgów sądowych bez żadnych uprawnień administracyjnych. Jednocześnie zmieniono niekiedy ich granice. Zatem podział administracyjny był jednostopniowy. Galicja dzieliła się na powiaty, a w ich ramach wyróżniano także powiaty sądowe – okręgi sądownicze.

---

²⁷ Reder J, Podziały polityczne i administracyjne Małopolski Południowej w latach 1815-1867 [w:] Prawnicze, administracyjne i ekonomiczne studia wyższe w Rzeszowie, Rzeszów 1975, s. 274-276.

²⁸ Tamże, s. 276.

M.

Rozporządzenie ministerjum stanu

z dnia 23. Stycznia 1867

o reformie administracji politycznej w Królestwie Galicji i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem i księstwami Oświęcimskiem i Zatorskiem *).

W wykonaniu zasady zupełnego rozdziału sądownictwa od administracji i w celu osiągnięcia oszczędności w budżecie państwa, raczył Jego ces. król. Apost. Mość. najwyższem postanowieniem z 14. Grudnia 1866 zatwierdzić następujące postanowienia w przedmiocie reformy administracji politycznej w królestwie Galicji i Lodomerji wraz z W. Ks. Krakowskiem i księstwami Oświęcimskiem i Zatorskiem:

I. Przedmioty administracji politycznej załatwiane dotychczas w tym kraju przez Namiestnictwo we Lwowie, komisją namiestniczą w Krakowie, dalej przez 17 naczelników obwodowych i 176 urzędów powiatowych, mają być nadal załatwiane pod zwierzchnictwem Namiestnika, przez Namiestnictwo we Lwowie i przez 74 Naczelników powiatowych.

Na siedziby urzędów powiatowych naznaczają się następujące miejscowości: Kraków, Chrzanów, Wieliczka, Bochnia, Brzesko, Wadowice, Biała, Ży-

21

wiec, Myślenice, Nowy Sącz, Nowy Targ, Limanowa, Grybów, Gorlice, Tarnów, Dąbrowa, Mielec, Ropczyce, Pilzno, Jasło, Rzeszów, Kolbuszowa, Tarnobrzeg, Nisko, Łańcut, Sanok, Lisko, Bircza, Brzozów, Krosno, Sambor, Staremiasto, Turka, Drohobycz, Rudki, Przemyśl, Jarosław, Mościska, Jaworów, Lwów, Gródek, Zółkiew, Sokal, Rawa, Cieszanów, Brzeżany, Bóbrka, Rohatyn, Podhajce, Przemyślany, Stryj, Dolina, Kałusz, Żydaczów, Stanisławów, Bohorodczany, Nadworna, Tłumacz, Buczacz, Kołomyja, Horodenka, Sniatyn, Kossów, Zaleszczyki, Borszczów, Husiatyn, Czortków, Tarnopol, Zbaraż, Skalat, Trembowla, Złoczów, Brody, i Kamionka strumiłowa.

Rozgraniczenie nowych powiatów i spis gmin każdemu z osobna przekazanych, zamieszczone są w osobnym dodatku do Dziennika praw państwa.

II. Stan osobisty władz politycznych ograniczać się ma do najściślejszej potrzeby i składać się ma: p r z y Namiestnictwie z namiestnika, jednego wiceprezydenta, jednego radzcy dworu, ośmiu radzców namiestnictwa, trzynastu sekretarzy namiestnictwa, dyrektora urzędów pomocniczych, prócz potrzebnej liczby koncypistów namiestnictwa, praktykantów koncepcyjnych, adjunktów dyrekcji urzędów pomocniczych, ofi- cjałów, kancelistów i sług; zaś p r z y u r z ę d a c h p o w i a t o w y c h z naczelnika powiatowego, z potrzebnej liczby komisarzy powiatowych i adjunktów, a w końcu z jednego sekretarza powiatowego dla kierowania służbą manipulacyjną.

Osobnego stanu służby dla urzędów powiatowych nie systemizuje się a naczelnikom powiatowym udzielona będzie suma ryczałtowa, dla załatwienia czynności będących obowiązkiem sług.

54. **Brzesko** (Ciężkowice, Nowy Sącz, Radłów, Tarnów, Wiśnicz, Wojnicz).
55. **Wadowice** (Andrychów, Kalwarja, Maków, Oświęcim, Skawina, Ślemień).
56. **Biała** (Kęty, Oświęcim).
57. **Żywiec** (Milówka, Ślemień).
58. **Myślenice** (Dobczyce, Jordanów, Kalwarja, Maków, Skawina).
59. **Nowy Sącz** (Ciężkowice, Grybów, Krościenko, Krynica, Limanowa, Stary Sącz).
60. **Nowy Targ** (Krościenko).
61. **Limanowa** (Dobczyce, Krościenko, Skrzydlna, Wiśnicz).
62. **Grybów** (Ciężkowice, Krynica, Nowy Sącz).
63. **Gorlice** (Biecz, Ciężkowice, Dukła, Żmigród).
64. **Tarnów** (Dąbrowa, Pilzno, Radłów, Tuchów, Wojnicz, Żabno).
65. **Dąbrowa** (Mielec, Radłów, Żabno).
66. **Mielec** (Dąbrowa, Kolbuszowa, Zassów). [szów].
67. **Ropczyce** (Dębica, Frysztak, Kolbuszowa, Rze-
68. **Pilzno** (Brzostek, Dembica, Tuchów, Zassów).
69. **Jasło** (Biecz, Brzostek, Frysztak, Żmigród).
70. **Rzeszów** (Frysztak, Głogów, Sokołów, Strzyżów, Tyczyn). [brzeg].
71. **Kolbuszowa** (Głogów, Nisko, Sokołów, Tarno-
72. **Tarnobrzeg** (Mielec, Nisko, Rozwadów).
73. **Nisko** (Leżajsk, Ulanów).
74. **Łańcut** (Głogów, Leżajsk, Przeworsk, Rzeszów, Tyczyn).

Fragment Dziennika Krajowego Galicji o podziale kraju na powiaty. Wykazano w nim nowe powiaty i w nawiasach stare powiaty wchodzące w skład nowych jednostek. Wykazano także powiat sokołowski, który wszedł w skład nowych powiatów: Kolbuszowa i Rzeszów.

Administracja Galicji była podwójna: rządowa i samorządowa. Władzą naczelną – rządową, było namiestnictwo z radcami namiestnictwa, radcami rządowymi, protomedykiem i 74 naczelnikami powiatów na czele.

Władze Sejmu Krajowego dążyły do tego, aby uczynić namiestnika odpowiedzialnym przed Sejmem, niestety nigdy się to nie udało. Namiestnik zarządzał dyrekcją skarbu i radą szkolną. W 1866 roku, utworzono samorząd powiatowy, nie znany w Królestwie Polskim. W każdym powiecie utworzono Radę Powiatową i Wydział Powiatowy - organ wykonawczy (prezes, wiceprezes i sześciu członków). Radę Powiatową wybierano w oparciu o system czterech kurii wyborczych. Samorząd powiatowy obejmował zarząd majątku publicznego powiatu, zarząd zakładów powiatowych i tworzenie nowych, szpitalnictwo, komunikacje powiatowe, pomoc społeczną i oświatę, następnie zaś nadzór nad działalnością samorządową gmin. Budżet powiatu składał się z powiatowych dodatków do podatków państwowych.

Ciekawostką jest fakt, że w czasie I wojny światowej, samorząd powiatowy wprowadzono na terenach okupowanych przez Austriaków. Po I wojnie światowej, stał się on powszechnie obowiązujący w dawnym Królestwie Polskim i reszcie kraju. Po delikatnych zmianach, funkcjonował aż do 1950 roku. Był to wkład Galicji w dzieje ustroju Polski.

Sądownictwo galicyjskie opierało się na sądach powiatowych, których sieć była gęstsza niż sieć powiatów krajowych. Były to tak zwane powiaty sądowe, w odróżnieniu od powiatów politycznych (administracyjnych).

Ustawa gminna z 1866 roku, odnosiła się zarówno do miast, miasteczek, jak i wsi. Nie rozróżniała statusu tych jednostek, z wyjątkiem Krakowa i Lwowa. Za osobną gminę administracyjną uznano każdą osadę (wieś, miasto, miasteczko), która w chwili wejścia w życie ustawy posiadała własny zarząd gminny, czyli burmistrza lub wójta. W ten sposób dawne gminy powstałe jeszcze w 1784 roku, nadal stanowiły osobne jednostki. Obok gmin równorzędną kategorię stanowiły obszary dworskie. Według ustawy każda własność dominalna nie należąca do związku gminnego, stanowiła osobny obszar dworski. Wyjątkiem były dobra ziemskie w obrębie miast, które zostały wcielone do gmin miejskich. Nie określono żadnych limitów, odnoszących się do wielkości terytorialnej gmin czy obszarów dworskich. Teoretycznie obszar dworski zamieszkały tylko przez jednego właściciela ziemskiego, stawał się osobną gminą.

Każdy obywatel musiał należeć do jakiejś gminy. Jedną grupę stanowiła zbiorowość zwaną „swojszczyzną”. Byli to stali mieszkańcy gminy. Notowano też „uczestników gminy”, czyli osoby płacące w gminie podatki (rzemieślnicy, kupcy), pozostali byli „obcymi”, których można było wysiedlić.

Gmina posiadała własny, oraz poruczony zakres działań. *Do własnych należał zarząd majątku gminnego, zakładów, komunikacji lokalnych, szkół miejscowych, filantropji, tudzież cała policja w gminie, a to policja bezpieczeństwa, polowa, leśna, wodna, obyczajowa, sanitarna, czuwania nad środkami żywności, pożarna, budowlana, targowa, nadzór nad miarami i wagami, nad czeladzią, nad wyrobnikami*²⁹. W zakresie tych spraw, gminę nadzorował Wydział Powiatowy.

Sprawy poruczone to: kwestie wyborcze, prowadzenie statystyk, księgi ludności,

---

²⁹ Feliks Koneczny, *Dzieje Administracji w Polsce*, Wilno 1924, s. 307.

pobór podatków i pobór do wojska. Gminę nadzorował w tym zakresie naczelnik powiatowy – organ administracji rządowej.

Każda wieś stanowiła z reguły gminę jednowioskową. Czasem w jej skład wchodziły mniejsze, okoliczne miejscowości. Gmin tych nie należało tworzyć administracyjnie, gdyż istniały one w większości od końca XVIII wieku. Każda wieś, czy osada stanowiła oddzielną gminę. Według spisu powszechnego z 1869 roku, w Galicji było 83 miast, 230 miasteczek oraz 11060 gmin i obszarów dworskich.

Na czele gminy stała rada gminna, składająca się z liczby od 8 do 36 członków, wybranych w trzech grupach wyborców gminnych, w ten sposób, że na każdą grupę wypadała trzecia część podatków opłacanych w całości w gminie, poczynając od najwyższej opodatkowanych (na przykład nauczyciele należeli do pierwszej grupy). Kobiety nie miały prawa głosu i biernego prawa wyborczego.

Organem wykonawczym samorządu gminnego była *zwierzchność gminna*, którą stanowili wójt i asesorowie, czyli przysiężni (przynajmniej dwóch). Zwierzchność pochodziła z wyborów dokonywanych przez radę gminną. Rada ustanawiała też urzędników gminnych, *ilu potrzebuje i uzna za stosowne*. Mandaty zwierzchności i rady trwały początkowo trzy lata; od roku 1884, wprowadzono kadencję sześcioletnią. Najważniejszą osobą był wójt. Jego wynagrodzeniem było zwolnienie z niektórych obowiązków i opłat. Miał oznaki swojej godności, niegdyś była to obręcz ze słomą przed domem na drągu, po 1867 roku, tablice stojące przed domem. Na granicach gminy stały podobne tablice. Dodatkowo zwyczajowo, wójt chodził zawsze z grubą, ozdobną laską.³⁰

Obok typowych gmin, istniały też „obszary dworskie”, czyli grunty należące do szlachty (folwarki). Obszary te określano w ten sposób: „posiadłość ziemską, niegdyś dominalna, obecnie do związku gminnego nie należące, które istniały jako odrębne posiadłości tabularne”. Ich granice określały prawa własności właściciela gruntów.³¹ Obszary dworskie były wydzielone z gmin wiejskich, ale policję (uprawnienia policyjne) w karczmach sprawowała gmina, choćby leżały na terytorium dworskim. Przełożonym obszaru dworskiego był właściciel. Jego obowiązki były identyczne, jak w przypadku wójta (zwierzchności) i rady gminnej, ale tylko na obszarze własności dworskiej. Miał jednak taką przewagę, że wójtem swojej gminy był dożywotnio lub do chwili zmiany właściciela. W gminie wiejskiej wójtowie byli kadencyjnie zmieniani.

Ustawa dawała możliwość łączenia gmin i obszarów dworskich, oraz dowolną zmianę granic, ale tylko w obrębie powiatu politycznego. Musiała na to jednak pozwolić rada powiatowa. Przewidywano także możliwość łączenia gmin, ale tylko w celu wykonywania pewnych zadań, na przykład szkolnictwa czy drogownictwa (choćby w przypadku, gdy pojedyncza gmina nie miała środków na ten cel).

Gminy samorządowe w Galicji miały najrozmaitszy kształt i obszar. Bywały gminy liczące nawet poniżej 25 domów. Najmniejsze gminy galicyjskie liczyły zaledwie 9 - 10 domów. Były też gminy miejskie liczące powyżej 500 domów (dane z lat 70 XIX wieku). Przeciętnie liczyły około 750 mieszkańców. Galicja ówczesna słynęła z ubóstwa i słabego

---

³⁰ Grodziski S, *Studia Galicyjskie...*, s. 316.

³¹ Tamże, s. 319.

wykształcenia ludności. Siłą rzeczy, we władzach gminnych, szczególnie w mniejszych jednostkach, musiały się znaleźć osoby bez wykształcenia. Pewien Wydział Powiatowy zalił się *niepodobna nawet nic innego spodziewać się od ludzi niemających żadnego wykształcenia i wyobrażenia o atrybucjach, sprawy wbrew postanowieniom bywają załatwiane w karczmie*". Inny cytat mówi: *w skład zwierzchności gminnych wchodzi włościanie nieznający pisma z mniej lub więcej zdrowym pojęciem i rozsądkiem, nie poczuwają się atoli do godności mężów zaufania i obywateli kraju, uważają swój urząd jako ciężar, a częściej jeszcze jako stanowisko, które wyzyskują na korzyść własną ze szkodą gminy i uboższych upośledzonych jej członków*.

Wiele innych faktów dotyczących ustroju gmin galicyjskich, przedstawia ówczesna literatura. W sprawozdaniu z lat 70. XIX wieku zapisano: *Według wykazu naszego przeszło 1000 gmin, czyli prawie 18% ogółu gmin odstępuje od przepisu paragrafu 48 i nie prowadzi księgi uchwał, a oprócz tego w wielu gminach, gdzie nawet istnieją, księgi prowadzone są niedbale i nie dają pewności, że wszystkie uchwały są w nie wpisywane, jako też, że uchwały zostały spisane wiernie i oddają właściwie myśl, jaką miano na oku. (...) Często pisarz nie jest zdolny sformułować zapadłej uchwały, czasem umyślnie pomija się wpisywanie, aby wójt nie musiał się tłumaczyć w uchwały niewłaściwej, nieraz też gminy odbywają posiedzenia pod nieobecność pisarza, więc nie ma kto wpisać uchwały*³².

Z drugiej strony, ludność wiejska w większości nie umiała czytać, więc nie miał kto do tych ksiąg zaglądać i ich sprawdzać. Brak rzetelnie prowadzonych ksiąg gminnych, wynikał z faktu rozdrobnienia gmin jednostkowych. Niewielkie gminy, nie były często w stanie utrzymać na stałe sekretarza, dlatego był on wynajmowany tylko okazjonalnie. Sekretarz jeździł często od gminy do gminy i nigdzie nie wykonywał dobrze swojej pracy.

W opracowaniach na temat dnia codziennego pracy gmin, można przeczytać: *W położeniu, w jakim znajdują się nasze gminy porządne prowadzenie księgi uchwał jest w istocie niemożliwym (...) stałych zaś pisarzy i zdolnych gminy nasze nie są w stanie utrzymać. Zebrania rady gminnej odbywają się u nas w sposób więcej patriarchalny, posiedzenia nie mają charakteru urzędowego, ale raczej charakter sąsiedzkich zebrań. Nie ma w gminie budynku odpowiednich rozmiarów do pomieszczenia i radnych i publiczności, izba posiedzeń rady jest mieszkaniem prywatnym wójta lub przysiężnego, utrzymującego kasę, gdzie zaledwie pomieścić się można i gdzie o porządnym prowadzeniu narad nie może być mowy. Nieraz wbrew zakazowi paragrafu 47 posiedzenia odbywają się w karczmach, a nawet zapadają wyroku i uchwały często przechodzące granice kompetencji rady. Regulaminu obrad nie ma wcale. Zebrania rady zajmując się niezbyt skomplikowanymi sprawami gromady wioskowej, mogą jednak mimo swej zewnętrznej prostoty czynić zadość miejscowej potrzebie. Tam, gdzie idzie o zarząd pastwiska gminnego lub o użytkowanie wspólnego lasu, gdzie idzie o naprawę drogi lub studni gminnej, o postawienie czy odbudowę budynku szkolnego, o zagodzenie jakiejś sąsiedzkiej pretensji, tam rada gminna odpowie swemu powołaniu, a brak formy może jej ułatwić zadanie, czyniąc ją ciałem w każdej chwili przystępnym dla wszystkich i zawsze łatwym do zebrania i powzięcia uchwały. Spodziewać się jednak nie można po tych radach uznania potrzeb publicznych, poglądu na wykonanie przepisów policyjnych, czerpiąc swój byt*

---

³² Piłat T, *Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych*, Kraków 1877, s. 172.

*w pojęciach o potrzebie kultury, zdrowia, porządku, bezpieczeństwa itp., gdyż takich potrzeb nasza ludność wioskowa nie zna i nie jest w stanie zrozumieć ich doniosłości i znaczenia*³³.

Według przepisów, rada gminna winna się zbierać raz na kwartał. W praktyce, rzadko w której gminie udawało się przestrzegać tego przepisu. Zdarzało się, że wójtowie wcale nie zwoływali zebrań rady gminnej, nie chcąc mieć nad sobą kontroli. Z drugiej strony, rady gminne często rozchodziły się po długich obradach w braku porozumienia. Dotyczyło to najczęściej uchwał finansowych o nałożeniu podatków. Zdarzały się nawet przypadki użycia policji przez Wydział Powiatowy, do nakłonienia radnych, aby wzięli udział w obradach i uchwalili podatki.

Gminy miały też uprawnienia policyjne. W każdej gminie wyznaczano jednego lub dwóch policjantów, którzy byli pracownikami gminy. Pełnili funkcje porządkowe. W praktyce ich rola stróża prawa, była jedną z ostatnich. Odnosili bowiem na rozkaz wójta pocztę do powiatu i wracali stamtąd z dokumentami. Chodzili do pisarza gminnego z różnymi papierami. Policjanci łączyli zatem funkcje woźnego, i posługacza. Często bywało, że byli oni nie opłacani i wtedy ich praca była niskiej jakości. Do funkcjonariuszy gminnych, należeli też polowi lub leśni. Zajmowali się oni pilnowaniem lasów w imieniu społeczności gminnej. Bywało, że w niewielkich gminach, polowi lub leśni bywali też policjantami i na odwrót.

Dodatkowo bezpieczeństwa w gminie pilnowali sami mieszkańcy, stróżując kolejno wokół własnych domów.

Gminy wykonywały także funkcje sądowe i musiały prowadzić specjalny rejestr orzeczeń sądowych. Zdarzało się jednak, że orzeczenia wydawano ustnie bez zapisywania.

Gmina zarządzała majątkiem gminnym, lecz nadzór w tej dziedzinie pełniły władze zwierzchnie: krajowe i powiatowe. Chodziło o to, żeby nie roztrwoniono majątku gminnego. Należały do niego łąki, pastwiska, lasy, czasem lokalne przedsiębiorstwa.

Gminy utrzymywały z własnych środków policjanta miejscowego, płaciły składki na utrzymywanie ubogich, utrzymanie dróg, szkół i na wydatki parafialne. Były to obowiązkowe wydatki gminne. Odpowiednie uchwały podejmowała rada gminna, ale jeżeli ta nie uchwaliła ich, robiła to rada powiatowa. Budżet gminy, uchwalano najpóźniej na miesiąc przed początkiem kolejnego roku. Wydatki miały być pokrywane z dochodów gminnych.

Dochody gminne pochodziły z przychodów z nieruchomości, praw, przywilejów, z kapitałów i przedsiębiorstw gminnych³⁴. W przypadku, gdy potrzeby były większe niż dochody, nakładano dodatki do państwowych podatków. Gmina miała też prawo żądać od mieszkańców, bezpłatnych robót na rzecz gminy (na przykład naprawa dróg). Nakładanie podatków dodatkowych, było kontrolowane przez władze zwierzchnie, jeżeli przekraczało 20% dodatków. Na nałożenie nadzwyczajnego podatku powyżej 50%, należało posiadać zgodę Sejmu Krajowego i samego cesarza. W zakresie żądań na rzecz usług bezpłatnych dla gminy, nie było żadnych ograniczeń.

---

³³ Tamże, s. 173,

³⁴ Tamże, s. 196.

W okolicy Sokołowa Małopolskiego, funkcjonowały następujące gminy wiejskie (jednocześnie wsie, dane z końca XIX stulecia), funkcjonujące w ramach powiatów: kolbuszowskiego, łańcuckiego i tarnobrzesckiego:

Markowizna stanowiła wieś w powiecie kolbuszowskim, parafii rzymsko – katolickiej w Górnice, liczyła 117 mieszkańców wyznania rzymsko - katolickiego. Posiadłość dworska należąca do hr. Władysława Reja liczyła 187 morgów roli. Obszar włościński liczył 427 morgów roli, 85 morgów łąk, 53 morgi pastwisk.³⁵

Nienadówka, *Dolna i Górna z Porębami*, należały do powiatu kolbuszowskiego. We wsi był kościół parafialny drewniany, szkoła ludowa i kasa pożyczkowo gminna. Posiadłość dworska, należąca do hr. J. Zamoyskiego liczyła: roli 370 morgów, łąk 52 morgi, pastwisk 338 morgów, lasu 66 morgów. Włóścianie posiadali 2583 morgów ziemi ornej, 370 morgów łąk, 338 morgów pastwisk, 66 morgi lasu. Wieś liczyła 2451 mieszkańców wyznania rzymsko – katolickiego. Parafia należała do diecezji przemyskiej, dekanatu leżajskiego, obejmowała część Trzebuskiej z ogólną liczbą 2867 katolików i 125 Żydów łącznie.³⁶

Trzeboś z *Budami i Podlesiem*, to wieś w powiecie kolbuszowskim. Trzeboś liczyła 313 domów, wólka Budy liczyła 24 domy, Podlesie liczyło 52 domy. W Trzebosi był kościółek drewniany i szkoła ludowa. Trzeboś wraz z wólkami i obszarem dworskim liczyła 391 domów i 1944 mieszkańców (942 mężczyzn, 1002 kobiety; wyznania rzymsko – katolickiego 1905, Żydów 39). Posiadłość dworska należąca do hr. Jana Zamoyskiego liczyła 247 morgów roli, 72 łąk, 1 morg 350 sążni ogrodów, 6 morgów pastwisk, 60 morgów lasów i 1 morg 298 sążni parceli budowlanych, ogółem 387 morgów. Na obszarze dworskim było 5 karczem i browar. Obszar włościński liczył 1973 morgi roli, 250 morgów łąk, 185 morgów pastwisk i 4 morgi lasu. We wsi była gminna kasa pożyczkowa.³⁷

Górno *alias Górne dawniej Górna*, w XIX wieku stanowiło wieś w powiecie tarnobrzesckim. Wieś należała do parafii Górno, sądu powiatowego i urzędu pocztowego w Sokołowie. Wieś liczyła 1119 mieszkańców wyznania rzymsko – katolickiego. Do wsi należały przysiółki: Dołęga, Zaborze i Mieszne. Gmina posiadała gminną kasę pożyczkową. Posiadłość dworska, należąca do hr. Jana Zamoyskiego, liczyła 550 morgów roli, 64 morgi łąk i ogrodów, 77 morgów pastwisk i 366 morgów lasu. Obszar włościński liczył: 972 morgi roli, 125 morgów ogrodów i łąk, 97 morgów pastwisk i 97 morgów lasu.³⁸

Trzebuska, wieś w powiecie kolbuszowskim, parafia Sokołów; do wsi należały dwie wólki: Zmysłów i Kąty. Wraz z obszarem dworskim (8 domów, 94 mieszkańców) liczyła 245 domów i 1241 mieszkańców (640 mężczyzn, 601 kobiet), pod względem wyznania było: 1197 katolików, 3 protestantów, 41 wyznania mojżeszowego. Wólka Kąty liczyła 41 domów i 212 mieszkańców, Zmysłów liczył 9 domów i 40 mieszkańców. Posiadłość dworska należąca do hr. Jana Władysława Zamoyskiego podzielona była na 2 folwarki, liczyła 530 roli

³⁵ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. VI, s. 128. Warszawa 1880-1902.

³⁶ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. VII, s. 100 - 101. Warszawa 1880-1902.

³⁷ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. XII, s. 561. Warszawa 1880-1902.

³⁸ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. VI, s. 28. Warszawa 1880-1902.

morgów, 49 morgów łąk, 5 morgów ogrodów, 16 morgów pastwisk, 1106 morgów lasu, 3 morgi nieużytków, 3 morgi parceli budowlanej. Obszar włościański liczył: 1193 morgi roli, 147 morgów łąk, 80 morgów pastwisk, 12 morgów lasu. We wsi była szkoła ludowa i gminna kasa pożyczkowa.³⁹

Turza, wieś w powiecie kolbuszowskim, należała do parafii rzymsko – katolickiej w Sokołowie. Razem z obszarem dworskim, należącym do Jana Władysława Zamoyskiego, było 120 domów i 638 mieszkańców (625 katolików, 13 Żydów). Obszar dworski liczył 82 morgi roli, 52 morgi łąk, 1 morg ogrodu, 23 morgi pastwisk, 1580 morgów lasu, 2 morgi wydmy. Obszar włościański liczył: 319 morgów roli, 110 morgów łąk i 37 morgów pastwisk. We wsi była gminna kasa pożyczkowa.⁴⁰

Wólka Sokołowska z Rękawem to wieś w powiecie kolbuszowskim; należała do parafii rzymsko – katolickiej w Sokołowie. Razem z obszarem dworskim (3 domy, 21 mieszkańców) i wólką Rękawem (31 domów, 168 mieszkańców) liczyła 215 domów i 1062 mieszkańców, w tym 978 wyznania rzymsko – katolickiego i 84 Żydów. Posiadłość tabularna, należała do hr. Jana Zamoyskiego, liczyła 801 morgów w połowie były to lasy. Obszar włościański liczył 1263 morgi roli, łąk i pastwisk.⁴¹

Wólka Niedźwiedzka, wieś w powiecie łańcuckim, mieszkańcy wyznania rzymsko – katolickiego należeli do parafii w Sokołowie. Obszar tabularny (dworski), stanowił folwark Marynin. Wieś liczyła 245 domów i 1247 mieszkańców, w tym 1192 katolików i 53 Żydów. Żydów. Posiadłość tabularna (ordynacji łańcuckiej), oprócz folwarku Marynin liczyła 53 morgi roli. Obszar włościański liczył: 786 roli, łąk i pastwisk.⁴²

Wraz z wejściem przepisów z 1867 roku, Sokołów przestał być miastem powiatowym ale zachował status miasta sądowego. Dodatkowo objęty go przepisy o gminach wiejskich, bowiem ustawodawstwo ówczesne zakładało jednolitość ustroju gmin wiejskich i miejskich z wyjątkiem Lwowa i Krakowa. W ten sposób gminy wiejskie wokół Sokołowa, sam Sokołów oraz na przykład Rzeszów rządziły się tym samym prawem. Rzeszowem zarządzał zatem wójt gminy.

Sokołów według rozwiązań prawnych z 1784 roku stanowił miasteczko municypalne. Formalnie pozostawał miastem, lecz w praktyce stosowano prawo gmin wiejskich. Jednak z czasem niektóre gminy podniesiono do rangi miast i przywilejów miejskich. W Galicji były tylko dwa miasta posiadające bezsprzecznie charakter miejski- Lwów i Kraków. Pozostałe miasta były zaliczane urzędowo do dwóch innych kategorii:

1. Gminy posiadające wszelkie przywileje miejskie. Wykaz takich gmin podała ustawa galicyjska z 13 marca 1889 roku.⁴³ Obejmowała ona większe miasta galicyjskie (poza Krakowem i Lwowem)

---

³⁹ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. XII, s. 564. Warszawa 1880-1902.

⁴⁰ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. XII, s. 662. Warszawa 1880-1902.

⁴¹ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. XIII, s. 852. Warszawa 1880-1902.

⁴² *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. T. XII, s. 852. Warszawa 1880-1902.

⁴³ Dz. Ust. Kraj. L. 24.

2. Gminy posiadające status miejski na podstawie ustawy z 3 lipca 1891 roku.⁴⁴

Sokołów wyróżniał się na tle innych miasteczek galicyjskich i został objęty ustawą z 3 lipca 1891 roku. Gdyby stało się inaczej, być może jego status obniżyłby się i z czasem, już w II Rzeczypospolitej, mógłby stracić prawa miejskie. Taki los spotkał wiele innych miasteczek galicyjskich.

Miasto Sokołów posiadało od tej pory nieco inne rozwiązania prawne. Uprawnienia były identyczne. Wprowadzono jednak radę miejską, złożoną z liczby od 18 do 36 radnych w zależności od liczby mieszkańców. Kadencja była 6 letnia, z tym że wybory przeprowadzano co 3 lata wobec połowy radnych. Rada miejska miała uprawnienia powoływania komisji. Na czele gminy miejskiej stał naczelnik gminy wraz z zastępcą, oraz asesorowie (od 2 do 5, pracowali bezpłatnie). Tworzyli oni zwierzchność gminną.⁴⁵

Miasto Sokołów według *Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego* (dane z około 1890 roku), było miastem w powiecie kolbuszowskim, między Kolbuszową a Leżajskiem. W mieście był sąd powiatowy, urząd pocztowy, kościół parafialny rzymsko – katolicki. Miasto liczyło 4281 mieszkańców. Okręg sądowy sokołowski obejmował 15 gmin wiejskich i 11 obszarów dworskich zamieszkałych przez 23637 osób.⁴⁶

W 1900 roku, w mieście mieszkało 4509 osób, a w 1910 roku nieco mniej, bo 3864 osoby. Miasto przez wieki miało głównie zabudowę drewnianą, którą co jakiś czas trawił pożar. W 1904 roku miał miejsce jeden z większych pożarów.⁴⁷

W okresie autonomii galicyjskiej, wybitnym burmistrzem Sokołowa Małopolskiego był Piotr Podstawski (1893-1904). Podczas swoich rządów dał się poznać jako dobry gospodarz, dbając o rozwój miasta szczególnie pod względem sanitarnym. Jego postać żywo zapisała się w pamięci ludzkiej, wspominana była często w okresie międzywojennym. W czasach zaborów, niezwykle zasłużoną dla miasteczka postacią był także Jędrzej Dańczak; był pierwszym aptekarzem (od 1856 roku), poczmistrzem (od 1860 roku) i burmistrzem (naczelnikiem gminy) od 1868 roku (pierwszym według nowych ustaw konstytucyjnych). W drugiej połowie XIX wieku urząd burmistrza sprawowało wiele wybitnych osób. Warto też podkreślić wpływ mniejszości żydowskiej, która miała nie tylko swoich radnych, ale także burmistrza – Nachmana Schindelheima (1887-1893).

Ustawa gminna z 1866 roku, obowiązywała do końca funkcjonowania Galicji. Mimo różnych mankamentów samorządowe gminy działały. Najwięcej sporów budziła sprawa istnienia obszarów dworskich - pozostałość czasów feudalnych. W 1914 roku, rozpoczęto kroki w celu zniesienia odrębności obszarów dworskich. Zajmował się tym Sejm Krajowy, który określił na jakich warunkach nastąpi to zniesienie i włączenie do gmin. Obszary gmin dworskich, w przyszłości miały nie mieć możliwości korzystania z dobra gminnego, oraz obowiązku spłaty zadłużenia gminnego zaciągniętego przed połączeniem. Właścicielowi obszaru dworskiego, nie wolno było wykonywać uprawnień policyjnych na swoim terytorium, w zamian za co miał mieć obniżone podatki gminne o 20%. Właścicielowi

---

⁴⁴ Dz. Ust. Kraj. L. 51.

⁴⁵ Korobowicz A, Witkowski W., Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa 2009, s. 270.

⁴⁶ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego. T. XI, s. 31 - 32. Warszawa 1880-1902.

⁴⁷ Miasta Polskie w Tysiącleciu, tom II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1967, s. 388.

ziemskiemu miał przypadać tak zwany głos wiralny, to jest bez wyboru. Miał on z urzędu mieć miejsce w organach uchwałodawczych, pod warunkiem, że opłacał przynajmniej 100 koron podatków rzeczowych. Sejm Krajowy nie przeprowadził powyższej reformy, ponieważ został rozwiązany w 1914 roku i już nigdy się nie zebrał w powodu wybuchu I wojny światowej⁴⁸.

II RZECZPOSPOLITA

Po zakończeniu I wojny światowej na przełomie października i listopada 1918 roku, monarchia austro - węgierska zaczęła się rozpadać na państwa narodowe. 31 października 1918 roku w Krakowie, władzę przejęła Polska Komisja Likwidacyjna dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Składała się ona z posłów z Galicji. Celem Komisji było odłączenie polskich obszarów monarchii austro – węgierskiej. Polska Komisja Likwidacyjna rozporządzeniem z 23 listopada 1918 roku, przeprowadziła reformę gminnego prawa wyborczego w kierunku jego demokratyzacji. Zatrzymano podział na koła wyborcze, wprowadzono jednak dodatkowe koło i dano możliwość głosowania także kobietom. W ten sposób prawo wyborcze stało się powszechne⁴⁹. 10 stycznia 1919 roku, Polska Komisja Likwidacyjna została zniesiona dekretem Naczelnika Państwa i zastąpiła ją Komisja Rządząca dla Galicji, Śląska Cieszyńskiego, Spiszu i Orawy. Dopiero w końcu 1920 roku, utworzono województwo lwowskie podzielone na powiaty, w tym powiat kolbuszowski wraz z okolicami Sokołowa.⁵⁰

Należało połączyć dzielnice kraju, podzielone od czasów XVIII wieku między zaborców. Nie było to łatwe. Nie istniała nawet linia kolejowa łącząca bezpośrednio Warszawę z Krakowem. Ciekawostką jest fakt, że w Galicji obowiązywał ruch lewostronny w przeciwieństwie do Królestwa Polskiego.

Zasadą generalną tamtych czasów, było pozostawienie częściowego ustroju dawnych ziem polskich. W Galicji pozostawiono podział na powiaty z Radami Powiatowymi i Wydziałami Powiatowymi. Ustrój gminny pozostał praktycznie bez zmian z niewielkimi modyfikacjami. 26 lipca 1919 roku, Sejm Ustawodawczy uchwalił odpowiednią ustawę, dostosowującą ustrój galicyjskich gmin do systemu prawnego II RP. Sejm Ustawodawczy tego samego dnia przeprowadził faktyczne połączenie obszarów dworskich z sąsiednimi gminami; uchwalono ustawę „o połączeniu obszarów dworskich z gminami”⁵¹.

Na obszarze współczesnej gminy Sokołów Małopolski, jeszcze w 1910 roku istniały obszary dworskie: Górno, Markowizna, Sokołów, Trzeboś, Trzebuska, Turza, Wólka

---

48 Pazdro Zbigniew, *Przemiany ustrojowe samorządu terytorialnego na obszarze byłej Galicji (1918-1939)*, Lwów 1939, s. 3.

49 Pazdro Zbigniew, *Przemiany ustrojowe...*, s. 5.

50 Ustawa z dnia 3 grudnia 1920 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych II instancji (województw) na obszarze b. Królestwa Galicji i Lodomerji z W. Ks. Krakowskiem oraz na wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej obszarach Spisza i Orawy. Dz. Ustaw, 1920, nr 117, poz. 768.

51 Tamże.

Sokołowska. Trzeboś i Trzebuska zostały w części rozparcelowane, pozostałe obszary wcielono do gmin na podstawie ustawy z dnia 26 lipca 1919 roku (Dz. U. Nr 67 poz. 404).⁵²

403.

USTAWA

z dnia 26 lipca 1919 r.

zmieniająca postanowienia galicyjskiej ustawy gminnej, obowiązująca na terytorjum b. Galicji.

Art. 1. § 5, § 16, § 40 d., § 95 i § 97 ustawy gminnej z dnia 12 sierpnia 1866 r. dz. u. kr. № 19 (zmienionej w § 16 nowelą z 21 marca 1888 r. dz. u. kr. № 40) zostają uchylone w dotychczasowym brzmieniu i mają opiewać jak następuje:

§ 5.

Każda nieruchomość musi należeć do związku pewnej gminy.

§ 16.

Członek gminy, opłacający przynajmniej szóstą część całej sumy podatków bezpośrednich, w gminie do opłaty przypisanych, ma prawo być bez wyboru członkiem Rady gminnej, jeżeli jest obywatelem Państwa Polskiego i nie zachodzi względem niego żadna okoliczność wykluczająca lub wyłączająca, wskazana w §§ 3, 10 i 11 ordynacji wyborczej dla gmin.

Za osobę nieużywającą własnowolności wykonywa to prawo jej prawny zastępca lub tegoż pełnomocnik.

Wojskowi w czynnej służbie i kobiety, jeżeli chcą z tego prawa korzystać, muszą, wszystkie zaś inne osoby, mające to prawo, mogą je wykonywać przez pełnomocników.

---

⁵² Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej t. XIII, Województwo Iwowskie, s. 19.

Współposiadacze realności umocowują do wejścia w skład Rady gminnej jednego z pośród siebie lub inną osobę.

Radnego bez wyboru nie może zastępować kto nie jest obywatelem państwa § 1, nie używa własnowolności, lub względem kogo zachodzą okoliczności wykluczające lub wyłączające w §§ 3, 10 i 11 ordynacji wyborczej dla gmin wskazane.

Zastępca może tylko jedną osobę zastępować. Jeżeli zastępca już co do swojej osoby należy do Rady gminnej, głos jego przy głosowaniu podwójnie ma być liczony.

§ 40.

d) uchwalanie w sprawach, odnoszących się do umów gminy z innymi gminami co do stosunków, wskazanych w §§ 2, 3, 4, 95, 96, 97 tej ustawy.

§ 95.

Gminom, należącym do tego samego powiatu politycznego, wolno jest łączyć się z innymi gminami, dla wspólnego zawiadywania wszystkimi, albo tylko niektórymi sprawami tak własnego (§ 27), jako też poruczonego (§ 28) zakresu działania.

Umowa co do sposobu wspólnego zawiadywania sprawami potrzebuje zatwierdzenia politycznej władzy krajowej, która to zatwierdzenie udziela w porozumieniu z Radą powiatową.

§ 97.

Jeżeli gminy łączą się z innymi gminami dla wspólnych zakładów w specjalnych celach ich zakresu działania, wolno jest interesowanym stronom ustanowić organa, potrzebne do zawiadywania temi zakładami, i oznaczyć zakres działania tych organów.

Gdyby strony interesowane nie mogły pogodzić się w tej mierze, wydział powiatowy wyda stosowne rozporządzenie.

Przepisy tej ustawy, odnoszące się do zakładów gminnych, tyczą się także takich wspólnych zakładów.

Art. 2. Ustawa ta obowiązuje z dniem 1 sierpnia 1919 r.

Art. 3. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Marszałek:

Trąpczyński

Prezydent Ministrów:

I. J. Paderewski

Minister Spraw Wewnętrznych:

S. Wojciechowski

W latach 1919-1933, obowiązywała w dawnej Galicji ustawa o gminach z 1866 roku wraz ze zmianami z 1919 roku. Obszary dworskie zostały włączone do gmin. Kształt terytorialny gmin zmieniał się, gdy gminy same postanowiły połączyć się w jedną gminę na zasadzie dobrowolności. Bywało jednak, że władze zwierzchnie widziały konieczność łączenia i znoszenia gmin. W takich przypadkach, minister spraw wewnętrznych na mocy rozporządzenia, dokonywał niezbędnych zmian w trybie administracyjnym⁵³.

Miasto Sokołów oraz sąsiednie gminy wiejskie, rządziły się tymi samymi normami prawnymi jak za czasów galicyjskich.

W województwie lwowskim, funkcjonowały następujące jednostki administracyjne w ramach powiatów kolbuszowskiego i łańcuckiego (dane ze spisu powszechnego z 1921 roku):

Miasto Sokołów liczyło: 636 domów, 3515 mieszkańców (1645 mężczyzn, 1870 kobiet). Pod względem wyznania było: 2158 katolików, 6 greko - katolików, 1351 wyznania mojżeszowego. Pod względem narodowościowym gminę zamieszkiwało: 3041 narodowości polskiej, 6 Rusinów i 468 Żydów.

Gmina Górno liczyła: 258 domów, 1273 mieszkańców (598 mężczyzn, 675 kobiet). Pod względem wyznania było: 1202 katolików, 71 wyznania mojżeszowego. Pod względem narodowościowym gminę zamieszkiwało 1272 narodowości polskiej i 1 Czech. Gmina Górno należała poprzednio do powiatu tarnobrzesckiego, lecz z czasem przeszła do powiatu kolbuszowskiego.

Gmina Markowizna liczyła: 79 domów, 402 mieszkańców (200 mężczyzn, 202 kobiety). Pod względem wyznania było 389 katolików, wyznania mojżeszowego 13. Pod względem narodowościowym gminę zamieszkiwało 402 Polaków.

Gmina Nienadówka w 1921 roku liczyła: 513 domów, 2500 mieszkańców (1185 mężczyzn, 1315 kobiet), pod względem wyznania było katolików 2429, wyznania mojżeszowego 71. Wszyscy mieszkańcy gminy byli narodowości polskiej.

Gmina Trzeboś liczyła: 458 domów, 2136 mieszkańców (1035 mężczyzn, 1101 kobiet). Pod względem wyznania było: katolików 2103, wyznania mojżeszowego 33. Pod względem narodowościowym gminę zamieszkiwało: narodowości polskiej 2124, narodowości żydowskiej 12.

Gmina Trzebuska liczyła: 304 domy, 1409 mieszkańców (668 mężczyzn, 741 kobiet), pod względem wyznania było 1362 katolików, 47 wyznania mojżeszowego. Pod względem narodowościowym gminę zamieszkiwało: narodowości polskiej 1398, narodowości żydowskiej 11.

Gmina Turza w 1921 roku liczyła: 146 domów, 731 mieszkańców (341 mężczyzn, 390 kobiet), pod względem wyznania było: 716 katolików, 15 wyznania mojżeszowego. Wszyscy mieszkańcy gminy byli narodowości polskiej.

Gmina Wólka Sokołowska w 1921 roku liczyła: 243 domy, 1200 mieszkańców (552 mężczyzn i 648 kobiety), pod względem wyznania było: katolików 1158, wyznania

---

⁵³ Dz. Ustaw, 1922, nr 86, poz. 770.

mojżeszowego 42. Pod względem narodowościowym wszyscy mieszkańcy gminy byli narodowości polskiej.

Gmina Wólka Niedźwiedzka należała do powiatu łańcuckiego i liczyła: 267 domów, 1220 mieszkańców (592 mężczyzn i 628 kobiety), pod względem wyznania było: katolików 1198, wyznania mojżeszowego 19 i ewangelików 3. Pod względem narodowościowym wszyscy mieszkańcy gminy byli: narodowości polskiej 1209, narodowości niemieckiej 1, narodowości żydowskiej 10.⁵⁴

Miasto Sokołów liczyło 636 domów oraz 3 515 mieszkańców. Wśród nich było 2158 katolików, 6 grekokatolików, oraz 1351 osób wyznania mojżeszowego (Żydzi). Pod względem narodowości 3041 osób podało narodowość polską, 6 rusińską i 468 żydowską.⁵⁵

---

⁵⁴ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej t. XIII, Województwo lwowskie, s. 28.

⁵⁵ Tamże.

9. Powiat Kolbuszowa.

M i a s t a, G m i n y, Obszary dworskie	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)															
	z przetrn. mieszkalni	inne za-mieszkałe	Ogół-lem	Męż-czyn	Ko-biet	W tej liczbie było wyznania							Podano narodowość					
						rzymsko-katolick.	grecko-katolick.	ewangelickiego	innego chrześc.	może-szowego	innego	niewia-domego	polską	rusińską	niemiec-ka	żydow-ska	inną	niewia-doma
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
30. Szczepłoty	1	—	21	11	10	7	14	—	—	—	—	—	—	7	14	—	—	—
31. Szkoło 1)																		
32. Świdnica	7	—	55	27	28	31	18	1	—	5	—	—	—	55	—	—	—	—
33. Trościaniec 1)																		
34. Wielkie Oczy	10 2)	—	118	64	54	38	19	—	1	60	—	—	—	116	4	—	—	—
35. Wierzbiany	1	—	7	3	4	4	3	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—
36. Wola Gnojnicka	5 2)	—	24	13	11	14	10	—	—	—	—	—	—	15	9	—	—	—
37. Wulka Rosnowska	1	—	4	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—
38. Zawadów 1)																		
9. Pow. Kolbuszowa																		
I. Miasta:																		
1. Kolbuszowa, m-ko	482	—	2 900	1 349	1 551	1 468	9	8	—	1 415	—	—	—	1 898	4	—	998	—
2. Sokółów, m-ko	636	—	3 515	1 645	1 870	2 158	6	—	—	1 351	—	—	—	3 041	6	—	468	—
II. Gminy:																		
1. Brzezówka	26	—	145	76	69	138	—	—	—	7	—	—	—	145	—	—	—	—
2. Brzosłowa Góra	133	—	788	386	402	785	—	—	—	3	—	—	—	788	—	—	—	—
3. Bukowiec	55	—	308	162	146	301	—	—	—	7	—	—	—	308	—	—	—	—
4. Cmolas	435	—	2 256	1 071	1 185	2 224	—	—	—	32	—	—	—	2 251	—	5	—	—
5. Domatków	92	—	470	227	243	445	—	—	—	25	—	—	—	470	—	—	—	—
6. Dzikowiec	247	—	1 206	569	637	1 202	—	—	—	4	—	—	—	1 206	—	—	—	—
7. Górno	258	—	1 273	598	675	1 202	—	—	—	71	—	—	—	1 272	—	—	—	1
8. Hadykówka	106 2)	—	531	261	270	519	—	—	—	12	—	—	—	519	—	—	12	—
9. Hucisko	76	—	396	177	219	390	—	—	—	6	—	—	—	395	—	—	1	—
10. Huta Komorowska	214	—	1 140	538	602	1 140	—	—	—	—	—	—	—	1 139	—	1	—	—
11. Huta Przedborska	55	—	296	151	145	296	—	—	—	—	—	—	—	296	—	—	—	—
12. Jagodnik	100 3)	—	465	218	247	459	—	—	—	6	—	—	—	459	—	—	6	—
13. Kłapówka	57	—	309	141	168	300	—	—	—	9	—	—	—	300	—	—	9	—
14. Kolbuszowa Dolna	255	—	1 321	608	713	1 264	2	—	—	55	—	—	—	1 288	2	—	31	—
15. Kolbuszowa Górna	354	—	1 930	972	958	1 863	1	—	—	66	—	—	—	1 871	—	—	59	—
16. Komorów	249	—	1 266	599	667	1 258	—	—	—	7	—	—	—	1 265	1	—	—	—
17. Kopcice	135	—	684	355	329	681	—	—	—	3	—	—	—	684	—	—	—	—
18. Kosowy	157	—	890	441	449	844	—	—	—	46	—	—	—	871	—	—	19	—
19. Krzątka	405	—	2 210	1 065	1 145	2 204	—	—	—	6	—	—	—	2 210	—	—	—	—
20. Kupno	278	—	1 420	680	740	1 420	—	—	—	—	—	—	—	1 420	—	—	—	—
21. Leszcze	58	—	245	128	117	245	—	—	—	—	—	—	—	245	—	—	—	—
22. Lipnica	421	—	1 943	962	981	1 892	—	—	—	51	—	—	—	1 940	—	—	3	—
23. Majdan, m-ko	345	—	2 014	971	1 043	1 444	5	—	—	565	—	—	—	1 638	—	—	376	—
24. Markowizna.	79	—	402	200	202	389	—	—	—	13	—	—	—	402	—	—	—	—
25. Mazury	210	—	1 134	527	607	1 082	—	—	—	52	—	—	—	1 134	—	—	—	—
26. Mechowiec	109	—	603	300	303	603	—	—	—	—	—	—	—	603	—	—	—	—
27. Nienadówka	513	—	2 500	1 185	1 315	2 429	—	—	—	71	—	—	—	2 500	—	—	—	—
28. Niwska	221	—	1 084	524	560	1 058	—	1	—	25	—	—	—	1 084	—	—	—	—
29. Nowa Wieś	119	—	585	282	303	577	—	—	—	8	—	—	—	585	—	—	—	—
30. Ostrowy Baranowskie	182	—	967	469	498	946	—	—	—	21	—	—	—	960	—	—	7	—
31. Ostrowy Tuszowskie	226	1	1 156	557	599	1 155	—	—	—	1	—	—	—	1 156	—	—	—	—
32. Ostrowy Tuszowskie Kolonja	30	—	164	70	94	153	—	—	—	11	—	—	—	164	—	—	—	—
33. Plazówka	66	—	344	171	173	331	—	—	—	13	—	—	—	344	—	—	—	—
34. Poreby Dymarskie	183	—	984	467	517	977	1	—	—	6	—	—	—	983	1	—	—	—
35. Poreby Huciskie	32	—	166	79	87	158	—	—	—	8	—	—	—	166	—	—	—	—
36. Poreby Kupieńskie	88	—	484	226	258	484	—	—	—	—	—	—	—	484	—	—	—	—
37. Przedbórz	160	—	759	362	397	749	—	—	—	10	—	—	—	759	—	—	—	—
38. Przylęk	289	—	1 461	675	786	1 415	—	—	—	46	—	—	—	1 433	—	—	28	—
39. Ranischau	65	—	369	174	195	261	—	60	—	48	—	—	—	312	—	57	—	—
40. Raniżów	299 2)	1	1 562	735	827	1 273	—	11	—	278	—	—	—	1 562	—	—	—	—
41. Rusinów	52	—	270	125	145	266	—	—	—	4	—	—	—	270	—	—	—	—
42. Siedlanka	113	—	502	266	236	499	—	—	—	3	—	—	—	499	—	—	3	—
43. Ślanszewskie	152	—	850	437	413	830	—	—	—	20	—	—	—	850	—	—	—	—
44. Świerczów	55	—	263	128	135	249	—	—	—	14	—	—	—	249	—	—	14	—
45. Trzeboś	458	—	2 136	1 035	1 101	2 103	—	—	—	33	—	—	—	2 124	—	—	12	—
46. Trzebuska	304 4)	—	1 409	668	741	1 362	—	—	—	47	—	—	—	1 398	—	—	11	—
47. Trześń	84	—	424	211	213	418	—	—	—	6	—	—	—	424	—	—	—	—
48. Trzęsówka	253	—	1 274	618	656	1 269	—	—	—	5	—	—	—	1 274	—	—	—	—
49. Turza	146	—	731	341	390	716	—	—	—	15	—	—	—	731	—	—	—	—
50. Werynia	307	—	1 549	758	791	1 535	—	—	—	14	—	—	—	1 549	—	—	—	—
51. Wideka	417	—	2 058	981	1 077	2 017	3	—	—	38	—	—	—	2 050	—	—	8	—
52. Wilcza Wola	419	3	2 210	1 031	1 179	2 165	—	—	—	45	—	—	—	2 202	—	—	8	—
53. Wildenthal	50 2)	—	228	117	111	225	—	—	—	3	—	—	—	211	—	—	—	—
54. Wola Domatkowska	45	—	220	111	109	217	—	—	—	3	—	—	—	220	—	—	—	—

1) Spisano łącznie z gminą tejże nazwy. 2) W tem 1 budynek niezamieszkały. 3) W tem 2 bud. niez. 4) W tem 4 bud. niez.
Gminy: d — Czech 1.

9. Powiat Kolbuszowa. 10. Powiat Krosno.

Miasta, Gminy, Obszary dworskie	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)															
	z przetrn. mieszkalne	inne za- mieszkałe	Ógól- nem	Męż- czyzn	Ko- biet	W tej liczbie było wyznania							Podano narodowość					
						rzymsko- katolick.	grecko- katolick.	ewangie- lickiego	innego chrześc.	może- szowego	innego	niewia- domego	polską	rusińską	niemiec- ką	żydow- ską	inną	niewia- domą
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
55. Wola Raniżowska	632	—	3 556	1 741	1 815	3 454	—	12	—	90	—	—	3 522	—	9	25	—	—
56. Wola Rusinowska	196 1)	—	1 067	525	542	1 054	—	—	—	13	—	—	1 067	—	—	—	—	—
57. Wólka Sokolowska	243	—	1 200	552	648	1 158	—	—	—	42	—	—	1 200	—	—	—	—	—
58. Zapole	30	—	151	79	72	148	—	—	—	3	—	—	151	—	—	—	—	—
59. Zarebki	134	—	782	386	396	758	—	—	—	24	—	—	782	—	—	—	—	—
Dubas, wieś	34	—	222	117	105	203	—	—	—	19	—	—	222	—	—	—	—	—
Zarebki, wieś	100	—	560	269	291	555	—	—	—	5	—	—	560	—	—	—	—	—
60. Zielonka	285	—	1 557	771	786	1 497	—	—	—	60	—	—	1 557	—	—	—	—	—
III. Obszary dworskie *)																		

Spis powszechny z 1921 roku – c.d.

SOKOŁÓW.

Miasteczko, pow. Kolbuszowa, siedziba sądu grodz. sąd okr. Rzeszów, 3515 mieszk. (24 km) Rzeszów   Magistrat. i 1 synag. Kasa Stefczyka, Kasa zaliczkowa. Stow. rękodzielników, cech stolarszy i bednarzy, cech masarzy, stowarzyszenie handlarzy. Targi: co 4 tygodnie. Jarmarki: 6/1, 25/3, 29/6, 25/7, 14/9, 8/12. Młyny, garbarnie, cegielnie, tartaki.

Petite ville, distr. de Kolbuszowa, siège du trib. urbain, trib. d'arr-t Rzeszów, 3515 habit. (24 km) Rzeszów   Municipalité. et 1 synag. Caisse Stefczyk, Caisse d'emprunt. Assoc. d'artisans, assoc. des menuisiers et tonneliers, assoc. industrielles: des charcutiers et des commerçants. MARCHÉS: mercredi. Foires: 6/1, 25/3, 29/6, 25/7, 14/9, 8/12. Moulins, tanneries, briqueteries, scieries.

Komisarz rządowy (Commissaire d'Etat): Kajetan Wałęga.

Straż ogniowa ochotn. Komendant (Corps des pompiers volont. Commandant): Edw. Marciniak.

Lekarze (médecins): Woś Marc. dr. — Zawilski Stan. dr.

Lekarze weterynarji (médecins vétérinaires): Libling W.

Advokaci (avocats): Komito Abr. dr. — Mieroszewski Józ. dr. — Schratter Jak. dr.

Kalter Ign. dr.

Notariusze (notaires): Grzybczyk J.

Komornicy (huissiers): Rychlicki Wiktor.

Kalter Ign. dr.

Akuszorki (sages-femmes): Piela J. — Pudelko M.

Apteki (pharmacies): xDańcsak S.

Bednarze (tonneliers): Łuszczki J. — Łuszczki T. — Łuszczki W. — Pustkowski F.

Betonowe wyroby (produits en béton): Weintraub G.

Blacharze (ferblantiers): Schmukler M.

Blawaty (tissus): Berger S. — Bernstein M. — Beständig U. — Birnbach F. — Ehrlich L. — Hamersfeld K. — Kanner L. — Lieberman Ch. — Mresse J. — Orgel M. — Oster M. — Rosenblüth Ch. — Steppel E. — Steppel E. — Weinman D.

Bydło — handel (march. de bestiaux): Baum M. — Dornfest M. — Kraut A. — Zeller H.

Cegielnie (briqueteries): Alter I.

Czapnicy (fabr. de casquettes): Einhorn A.

Deowocjonalja (articles de pié): Staruszkiewicz A.

Drewniane wyroby (boisseliers): Hoffert J. — Knobel B.

Fryzjerzy (coiffeurs): Wald K.

Garbarnie (tanneries): Szolfer F.

Garncarze (potiers): Koziarz A.

Herbaciarnie (débuis de thé): Gräber.

Kafjarze (entrepr. de carnitage): Alter I.

Kamaszki (tiges p. chaussures): Satler J. — Wajngarten S.

790 Sokołów

Kasy pożyczk.-oszczęd. (caisses d'empr. et d'épargne): xKasa Stefczyka — xKasa Zaliczkowa.

Kaszarnie (fabr. de gruaux): Friedman A.

Kinematografy (cinémas): Hassman Fr.

Kolonjalne art. (épiciers): Graber A. — Jabłoński W. — Jodłowski J. — Lieberman M. — Weintraub H. — Smotryś A.

Kolodzieje (charrons): Pyska T.

Kominiarze (ramoneurs): Marzec J.

Konie — handel (march. de bestiaux): Ciapa L. — Grünfeld S.

Kowale (forgerons): Bazylski J. — Chorzępa M. — Jędrzykiewicz A. — Marciniak E. — Marciniak W. — Techman Sz.

Krawcy (tailleurs): Birnbaum L. — Breit M. — Dornfest D. — Einhorn S. — Fledel A. — Fledel L. — Glesel A. — Kornblum B. — Satler J. — Wagner J. — Weiman Sz.

Likiery (liqueurs): Kaufman L. — Reich I.

Manufaktura (tissus): Auerhahn R. — Kiselstein I. — Knobel C. — Korn U. — Rubin L. — Scheck G. — Schindelheim Z. — Tenzer I. — Weisman R. — Goldbaum S. — Rosenblüth Ch. — Schindelheim L.

Meble (meubles): Matula P. — Mrocza J.

Młyny (moulins): xWytwórnia Kołodziejsko-Stolarska, Spółka (par) — Zacharski I. — Smotryś K. i Ska.

Murarze (maçons): Brzuszek J. — Galgowski W. — Osiniak M.

Nabiał (crémiers): Baum G. — Heller F. — Hornstein I. — Neiss G. — Węgiec F.

Nierogucizna — handel (march. de porcs): Jabłoński J. — Jabłoński S. — Stapor L.

Obuwie (chaussures): Grossberg P. — Kaufman S. — Säbel J.

Owoce (fruits): Węglowski J.

Pakuty (étoupes): Feigenbaum A.

Papier (papetiers): Oster M.

Piekarze (boulangers): Diamand E. — Niesenfeld H. — Śmietana M. — Weinman S.

Diamand P. — Oster B.

Pivo — hurt (bières en gros): Kaufman L.

Rolnicze art. (produits agricoles): xSpółka Rolniczo-Handlowa.

хороша Rolniczo-Handlowa.

Różne towary (art. divers): Alter R. — Bank J. — Czosnek W. — Fajgenbaum T. — Fass M. — Feldel C. — Friedmann A. — Fuchs E. — Gecler Ch. — Hornstein M. — Knobel J. — ×Kółko Rolnicze — Kraut E. — Orgel A. — Rosenbaum I. — Rothstein Ch. — Rubin D. — Rüb D. — Rüm-ler H. — Schechter P. — Scheck G. — Scheinman E. — Schindelman E. — Schipper O. — Schlanger P. — Schlipper O. — Schönwetter H. — Schütz S. — Schwanefeld F. — Seifer A. — Smotryś A. — Turteltaub S. — Wallach S. — Weinman Ch. — Weinman L. — Weinman P. — Weinstein S. — Magenheim F. — Tenzer M.

Rzeźnicy (bouchers): Kraut D. — Kraut F.

Samochodowa komunikacja (trans-ports automobiles): Burszta J. — Kanner L. — Weintraub M.

Skóry (cuirs): Birnbach M. i Fledel — Diamand A. — Diamand M. — Goldberg U. — Hornstein L. — Neiss A. — Planzgraben D. — Reich S. — Schlanger E. — Südwards H. — Walkowicz W. — Zanger P. — Felsenfeld J.

Skóry surowe (peaux brutes): Bre-zel A.

Staryzna — handel (fripiers): Einhorn S.

Stolarze (menuisiers): Galgan J. — Łuszczki I. — Ożóg E. — Pa-sierb L. — Piękoś F. — Rybak R. — Węglowski F.

Szewcy (cordonniers): Bałamut M. — Darocha A. — Dec J. — Dec L. — Dornfest Ch. — Fedler D. — Fledel M. — Gaclon L. — Haar S. — Kozierz J. — Kucia P. — Mrocza F. — Mrocza J. — Neussen I. — Pasięka — Pyska J. — Reiss H. — Rümmler J. — Sabel J. — Satler J. — Smotryś L. — Wieprzkowicz A. — Żelazny A.

szkło i porcelana (verrieres et por-celaines): Schönwetter H.

Ślusarze (serruriers): Jędrzykie-wicz J. — Staper J.

ortaki (scleries): Błotnicki J. — ×Wytwórnia Kołodziejsko-Stolar-ska, Spółka.

Smotryś K. i Ska.

Tytoniowe wyroby (tabacs): Bie-niek K. — Dostych J. — Kammer A. — Kudłacik K. — Smotryś K. — Sotnicka H.

Ubrania gotowe (vêtements confec-tionnés): Araten Z. — Eisner R. — Flödel A. — Flödel J. — Orbach M. E. — Verges-licht R. — Wagner Ch. — Wagner E. — Wald M. — Weinman O. — Zeller N. — Schönwald O.

Wędliny (charcutiers): Jasiewicz J. — Pasierb K. — Pasierb M. — Walicki.

Wyszynki trunków (spiritueux): Gold A. — Hillinger E. — Kalter Ch. — Niedziocha W. — Schindel-heim Ch. — Schindelheim N. — Schipper S. — Weinstein R.

Zboże (grains): Heller F. — Reich H.

Zegarmistrzowie (horlogers): Bier L. — Scharf H.

Żelazne wyroby (quincalliers): Ba-zyłski J. — Bazyłski T.

Żelazo (fers): Fledel I. — Krell N. — Schlanger N. — Silber R. — Verstandig I.

GÓRNO.

Wież i gmina, V-ge et commune, pow. Kolbuszowa, sąd pow. Kolbuszowa, okr. Rzeszów, 1273 mieszk. (20 km) Łętownia Sokołów k. Rzeszowa, .
distr. de Kolbuszowa, tr. de distr. Kolbuszowa, trib. Rzeszów, d'arr-t Rzeszów, 1273 habit. (20 km) Łętownia Sokołów k. Rzeszowa, .

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Wechsler Izrael (218).

Akuszarki (sages-femmes): Cisek M. **Blacharze (ferblantiers):** Piersiak A. **Bydło — handel (marchands de bestiaux):** Spatz L.

Kasy pożyczek-oszczędn. (caisses d'emprunt et d'épargne): ×Kasa Stalczyka.

Kolodzieje (charrons): Gagola K. **Kowale (forgerons):** Gliński J.

Krawcy (tailleurs): Gros L.

Mleczarskie zakłady (laiteries): ×Mleczarnia Spółdzielcza.

Młyny (moulins): Kordas W (wod).

Murarze (maçons): Doktor F.

Różne towary (art. divers): Fiałkowski W. — Greissman Ch. — Kornblum I. — Kornblum J. — ×Kółko Rolnicze — Maziarz F. — Schlianger S.

Tytoniowe wyroby (tabacs): Cisek J.

Kiełb J. — Piersiak A. — Rychel J.

Wyszynki trunków (spiritueux): Krafczyk W. — Matuła S.

Kiełb A.

NIENADÓWKA.

Wież i gmina, V-ge et commune, pow. Kolbuszowa, sąd pow. Sokołów, okr. Rzeszów, 2 500 mieszk. (20 km) Rzeszów Sokołów k. Rzeszowa, 1 kat.

distr. de Kolbuszowa, tr. de distr. Sokołów, trib. Rzeszów, d'arr-t Rzeszów, 2 500 habit. (20 km) Rzeszów Sokołów k. Rzeszowa, 1 cath.

Akuszarki (sages-femmes): Marszał M.

Kasy pożyczek-oszczędn. (caisses d'emprunt et d'épargne): ×Kasa Stalczyka.

Mleczarskie zakłady (laiteries): ×Spółka Mleczarska.

Różne towary (articles divers): Felsenfeld S. — Janik P. — ×Kółko Rolnicze — Kryda J. — Nusbaum S.

Tytoniowe wyroby (tabacs): Chorzępa

W. — Janik Z. — Kirnicki M.

Wyszynki trunków (spiritueux): Kraut R.

TRZEBOSZ.

Wież i gmina, V-ge et commune, powiat Kolbuszowa, sąd pow. Sokołów, okr. Rzeszów, 2136 mieszk. (15 km) Łańcut Sokołów k. Rzeszowa, .

distr. de Kolbuszowa, tr. de distr. Sokołów, trib. Rzeszów, d'arr-t Rzeszów, 2136 habit. (15 km) Łańcut Sokołów k. Rzeszowa, .

Bednarze (tonneliers): Dec J.

Cieście (charpentiers): Cisek Józ.

Garncarze (potiers): Stopa L.

Kolodzieje (charrons): Flak Jak.

Kowale (forgerons): Matuła Józ.

Krawcy (tailleurs): Grünfeld O.

Murarze (maçons): Falandys J.

Różne towary (articles divers): Rosenblüht S. — Stopa L. — Weintraub F.

Stolarze (menuisiers): Cisek Józ.

Szewcy (cordonniers): Cisek M. — Flak Józ. — Kus J.

Tytoniowe wyroby (tabacs): Bandura J. — Cisek Jan.

TRZEBUSKA.

Wież i gmina, V-ge et commune, powiat Kolbuszowa, sąd pow. Sokołów, okr. Rzeszów, 1409 mieszk. (22 km) Rzeszów Sokołów k. Rzeszowa.

distr. de Kolbuszowa, tr. de distr. Sokołów, trib. Rzeszów, d'arr-t Rzeszów, 1409 habit. (22 km) Rzeszów Sokołów k. Rzeszowa.

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Blotnicki Jan (690).

Cegielnie (briqueteries): Hauser Ch. **Kolonjalne art. (épiciers):** Drapała F. — Grünfeld E. — Zeller H.

Kolodzieje (charrons): Ozóg A.

Kooperatywy (coopératives): ×Koo-

peratywa Wiejska.

Kowale (forgerons): Kraus M.

Krawcy (tailleurs): Grünfeld I.

Różne tow. (art. divers): Pikor S. — Rosenbaum I.

Tytoniowe wyroby (tabacs): Drapała A. — Nowak A.

TURZA.

Wieś i gmina, V-ge et commune,
powiat Kolbuszowa, sąd pow. Sokolów, okr. Rzeszów, 731 mieszk. (23 km) Rzeszów k. Rzeszowa. [Partaki.

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Blotnicki Jan (805).

Bednarze (tonneliers): Gut L.

Cieśle (charpentiers): Mądza J.

Kolodzieje (charrons): Dec J. —

Matuła L. — Noja A. — Rumak K.

Murarze (maçons): Kuś M.

Piwiarnie (brasseries-débit): Schlan-

ger F.

Różne towary (articles divers): Ber-

ger D. — Matuła L. — Slonina M.

Angarten F.

Stolarze (menuisiers): Noja F.

Szewcy (cordonniers): Noja F.

Tartaki (scieries): Blotnicki J. —

Pasek J.

WÓLKA SOKOŁOWSKA.

Wieś i gmina, V-ge et commune,
powiat Kolbuszowa, sąd pow. Sokolów, okr. Rzeszów, 1260 mieszk. (29 km) Rze-

szów k. Rzeszowa. Szówa. Szówa. Szówa.

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Wechsler Lazar (75).

Blawaty (tissus): Hautf J.

Bydło — handel (marchands de bes-

taux): Hautf N. — Hautf S.

Cieśle (charpentiers): Dec J.

Kolodzieje (charrons): Piersiak A.

Koszykarze (vanniers): Tupaj F.

Kowale (forgerons): Bolko A.

Krawcy (tailleurs): Maksym L. —

Oselek S.

Różne towary (art. divers): Hautf

I. — xKółko Rolnicze.

Spożywcze artykuły (comestibles):

Dec J. — Hautf J.

Stolarze (menuisiers): Woś A.

Szewcy (cordonniers): Kuzara M.

Tytoniowe wyroby (tabacs): Mączka

A. — Rzeszutek M.

Zegarmistrze (horlogers): Rychel A.

Zapisy z Księgi Adresowej Polski z 1929 roku

W 1933 roku, dokonano wielu zmian w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. Kraj do tej pory posiadał kilka systemów administracji lokalnej, oddziedziczonych po zaborach. Postanowiono to ujednolicić i nową ustawę o samorządzie gminnym zwano „scaleniową.” Nowy ustrój najwięcej podobny był do ustawodawstwa w tym zakresie, obowiązujący wcześniej w dawnym Królestwie Polskim.

Od tej pory powołano gminy zbiorowe złożone z kilku lub kilkunastu wsi (a nawet więcej), folwarków, osad itp., w odróżnieniu od dawnej Galicji czy zaboru pruskiego, gdzie funkcjonował bardzo podobny system gmin jednostkowych. Ustawa scaleniowa nie objęła tylko Województw Śląskiego, gdzie zachowany został dawny ustrój gmin jednostkowych.

Gminy dzieliły się na gromady (odpowiednik współczesnych sołectw). Tworzenie i znoszenie gmin, miało miejsce na podstawie rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych. Podział na gromady był ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa i dokonywano go na mocy postanowienia wojewody.

W województwach krakowskim, lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim, przeprowadzono reformę podziału administracyjnego. W miejsce 6033 gmin jednostkowych, wprowadzono 735 gmin zbiorowych. W województwie krakowskim powstało ich 195, w województwie lwowskim 252. Dawne gminy liczyły przeciętnie 1000 mieszkańców, nowe około 9000. Jednocześnie powołano w województwie krakowskim 1798 gromad, a w województwie lwowskim 2235 gromad. Dawne gminy stały się w większości nowymi gromadami. Zachowały swój majątek, zakłady, urządzenia gminne. Gromady posiadały prawo prywatne w zakresie rozporządzania majątkiem.⁵⁶

Według nowej ustawy gminnej⁵⁷ z 23 marca 1933 roku, funkcje uchwałodawcze

⁵⁶ Pazdro Zbigniew, *Przemiany ustrojowe...*, s. 7.

⁵⁷ Dziennik Ustaw nr 35, z dnia 13 maja 1933 roku, poz. 294.

przejęła rada gminna. Wyboru radnych dokonywało kolegium, złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów i podsołtysów wszystkich gromad. Istniał cenzus wieku przy prawie wyborczym czynnym 25 lat (wcześniej 21), i w prawie wyborczym biernym wynoszący 30 lat (wcześniej 25).

W gminach do 5000 mieszkańców radnych było 12. Kadencja radnych wynosiła 5 lat. Warto wspomnieć, że w czasach II RP, mandat radnego nie wiązał się z żadnym wynagrodzeniem.

W gromadach organem uchwałodawczym było zebranie gromadzkie. Zebranie zbierało się pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa). Podejmowało uchwały dotyczące danej gromady (np. kwestie majątkowe), wybierało sołtysa i jego zastępcę na 3-letnie kadencje. Wybrani musieli mieć ukończone 30 lat. Zebranie Gromadzkie wybierało radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30. Organem wykonawczym gromady był sołtys oraz jego zastępca. Wybory zatwierdzał starosta powiatowy. Każdy mieszkaniec wsi w przypadku zgłoszenia go na sołtysa lub podsołtysa, miał obowiązek sprawowania obowiązków do końca kadencji. Składali oni przysięgę służbową na ręce starosty. Do sołtysa należało kierowanie sprawami gromady, zarządzanie majątkiem, reprezentowanie gromady na zewnątrz. Przewodniczył on także zebraniom. Do sołtysa należały też sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego, przestrzegania przepisów, doręczania pism sądowych, wykonywania obowiązków związanych z poborem wojskowym.

W nowym ustroju gminnym utworzono nieznany wcześniej organ – zarząd gminy. Przejął on część uprawnień dawnej rady gminy. Zarząd gminy funkcjonował na czele z wójtem i podwójcim. W skład zarządu wchodziło też dwóch lub trzech ławników. To właśnie zarząd gminy na co dzień sprawował władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu, wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym.

Na czele urzędu gminy stał sekretarz. Jako jedyny musiał mieć on odpowiednie kwalifikacje. Mianował go i zwalniał starosta powiatowy. Sekretarz protokołował posiedzenia rady gminy i miał głos doradczy na radzie. Sekretarz był kierownikiem urzędu gminy.

Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawo reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy, należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd.

Wójt, jako organ rządowy, działał jednoosobowo i pod osobistą odpowiedzialnością. Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta. Starosta miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać radę gminy, w przypadkach łamania prawa.

nie może być obecny przy rozważaniu sprawy i w głosowaniu nad nią brać udziału. Postanowienie to stosuje się również, jeżeli interesowani są: małżonek członka organu, jego krewni lub powinowaci pierwszych trzech stopni, osoby, pozostające pod jego opieką, przysposabiający (przysposobiciel), bądź przysposobiony, albo jeżeli chodzi o sprawę, w której pomiędzy członkiem organu a osobą trzecią zachodzi stosunek zastępstwa prawnego.

(3) Uchwały powyższych organów, powzięte w obecności osób, o których mowa w ust. (1) lub (2), może władza nadzorcza unieważnić, ma zaś obowiązek to uczynić na wniosek osoby interesowanej, zgłoszony w ciągu dni 30 po dniu powzięcia danej uchwały.

Rozdział 3.

Gmina wiejska i gromada.

Gmina wiejska.

Art. 10. (1) Do obszaru gminy wiejskiej wchodzi jedna lub więcej miejscowości (osad, miasteczek, wsi, siól, osiedli, przysiółków, kolonii, zaścianków, folwarków i t. p.).

(2) Wielkość obszaru gminy powinna odpowiadać naturalnemu, o ile możliwości, zasięgowi wspólnego zainteresowania lokalnymi sprawami publicznymi ogółu mieszkańców połączonych miejscowości, jak również zapewnić gminie zdolność wykonywania ciążących na niej zadań.

(3) Każda gmina wiejska jest samorządną jednostką terytorjalną, osobą prawną publicznego i podmiotem praw majątkowych.

Art. 11. (1) Członkami rady gminnej są: wójt, jako przewodniczący, podwójci, ławnicy oraz radni.

- (2) Liczba radnych wynosi w gminach wiejskich:
- a) do 5.000 mieszkańców — dwunastu;
  - b) od 5.000 do 10.000 mieszkańców — szesnastu;
  - c) powyżej 10.000 mieszkańców — dwudziestu.

Art. 12. (1) Zarząd gminny składa się z wójta, podwójciego oraz dwóch, w gminach zaś, liczących ponad 10.000 mieszkańców, trzech ławników.

(2) Wójta i podwójciego wybierają radni w głosowaniu tajnym większością głosów ustawowej ich liczby. Przy zachowaniu tej zasady należy w razie potrzeby zastosować głosowanie ściślejsze.

(3) Ławników wybierają radni w głosowaniu tajnym. Jeżeli na gminę przypada dwóch ławników, wybory ich oparte są na zasadach ograniczonego głosowania imiennego; głosować wolno tylko na jednego z kandydatów uprzednio zgłoszonych, za wybranych zaś uznaje się tych dwóch kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą ilość głosów. Jeżeli na daną gminę przypada trzech ławników, wybierani są oni w głosowaniu stosunkowym. Bliższe zasady w tym zakresie ustala regulaminy wyborcze, wydane przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

(4) Radny, obejmując stanowisko wójta, podwójciego lub ławnika, traci mandat radnego.

Art. 13. (1) Gmina wiejska obowiązana jest utworzyć taką ilość stanowisk służbowych, jaka jest

niezbędna do prawidłowego wykonywania jej zadań, a przynajmniej stanowisko sekretarza gminnego.

(2) Na stanowisko sekretarza gminnego mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie, odbyły praktykę i złożyły egzamin z zakresu wymagań fachowych i umiejętności praktycznych. Na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie. Wojewoda po zasięgnięciu opinii wydziału wojewódzkiego (izby wojewódzkiej) władny jest zwolnić kandydata od wymaganego cenzusu wykształcenia, jeżeli złoży on przepisany egzamin zastępczy.

(3) Obowiązek ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) nie dotyczy gmin, liczących do 5.000 mieszkańców, jeżeli w gminach tych ustanowiony jest urząd wójta zawodowego (art. 49). Władza nadzorcza może również zwolnić z obowiązku ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) powyższe gminy, jeżeli wójt posiada kwalifikacje na sekretarza gminnego i czynności służbowe są głównym zajęciem wójta.

(4) Upoważnia się Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania przepisów, normujących sprawę wykształcenia i praktyki, wymaganej od osób, powoływanych na stanowisko sekretarza gminnego, oraz ustalających program egzaminów tudzież skład komisji egzaminacyjnych. Wykształcenie, wymagane od kandydatów na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej, określa miejscowy statut służbowy, uchwalony przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy (art. 14 ust. (5)).

Art. 14. (1) Sekretarza gminnego powołuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegialnie, po zatwierdzeniu uchwały przez starostę powiatowego, który zasięga uprzednio opinii wydziału powiatowego. Jeżeli gmina ustanowi stanowisko zastępcy sekretarza gminnego, w powyższy sposób również odbywa się powoływanie i zwalnianie zastępcy.

(2) Pozostałych pracowników gminnych przyjmuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegialnie.

(3) Przyjmowanie i zwalnianie sekretarza gminnego oraz pozostałych pracowników gminnych następuje z zachowaniem praw nabytych, zastrzeżonych w ustawach specjalnych.

(4) Sekretarz gminny bierze udział w obradach zarządu gminnego i rady gminnej z głosem doradczym i protokołuje uchwały tych organów. Postanowienia art. 9 stosują się również do sekretarza gminnego.

(5) Zakres obowiązków i praw sekretarza gminnego oraz innych pracowników gminnych, jak również przepisy dyscyplinarne ustala w granicach ustaw specjalnych statut służbowy, uchwalony na wniosek zarządu gminnego przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy.

Gromada.

Art. 15. (1) Obszar gminy wiejskiej, jeżeli nie stanowi jednej miejscowości, dzieli się na gromady.

Fragment ustawy o częściowej zmianie ustroju gminnego (Dz. U. rok 1933, nr 35, poz. 294)

W związku z wejściem w życie w całym kraju nowego ustroju gminnego, należało znieść dawne, jeszcze austriackie gminy jednostkowe.

Na mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 lipca 1934 roku, utworzono gminę wiejską Sokołów z siedzibą władz gminnych w mieście Sokołowie. W skład gminy weszły gminy wiejskie: Górno, Markowizna, Nienadówka, Trzeboś, Trzebuska, Turza i Wólka Sokołowska. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 sierpnia 1934 roku.⁵⁸

5) gminę Majdan z siedzibą w Majdanie; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Brzostowa Góra, Huta Komorowska, Komorów, Krzątka, Majdan, Rusinów i Wola Rusinowska;

6) gminę Raniżów z siedzibą w Raniżowie; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Mazury, Raniżów, Staniszewskie, Wola Raniżowska i Zielonka;

7) gminę Sokołów z siedzibą w mieście Sokołowie; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Górno, Markowizna, Nienadówka, Trzeboś, Trzebuska, Turza i Wólka Sokołowska.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 sierpnia 1934 roku.

Minister Spraw Wewnętrznych:
Marjan Zyndram-Kościałkowski

Akt powołania gminy Sokołów Małopolski (fragment)

Nowe gminy należało jeszcze podzielić na gromady wiejskie w myśl nowych przepisów prawa. Gmina Sokołów została podzielona na 7 gromad: Górno, Markowizna, Nienadówka, Trzeboś, Trzebuska, Turza, Wólka Sokołowska. Obszar gromad pokrywał się z obszarem dawnych gmin wiejskich, które weszły w skład gminy Sokołów.⁵⁹

Miasto Sokołów również zmieniło podstawy prawne swojego funkcjonowania. Utworzono wtedy organ wykonawczy w postaci zarządu miejskiego z burmistrzem na czele wybieranym przez radę miejską. Kolegium członków zarządu gminy nosiło nazwę magistratu. W skład magistratu wchodził: burmistrz, wiceburmistrz i ławnicy. Rada miejska liczyła w małych miastach 12 radnych w miastach liczących od 5 do 10 tysięcy mieszkańców 16 radnych i następnie proporcjonalnie aż do 72 radnych w największych miastach.

Trudno jest dziś przedstawić poszczególnych burmistrzów Sokołowa Małopolskiego w okresie II RP oraz problemy z jakimi się stykali na co dzień – potrzeba tu solidnych badań

⁵⁸ Dz. U. 1934 nr 69 poz. 647.

⁵⁹ Lwowski Dziennik Wojewódzki 1934 nr 19 poz. 99.

archiwalnych. Kwestie te możemy póki co rozeznaczyć, na podstawie luźnych zapisków prowadzonych przez Andrzeja Dańczaka (badania szczegółowe pozwolą je zweryfikować). Według nich, w końcowym okresie rozbiorów, burmistrzem w Sokołowie był Józef Koziarz (1909-1918). Od listopada 1918 roku pełnił ten urząd Franciszek Marciniak. W latach 1920-1928, urząd burmistrza piastował Jan Ożóg. W lutym 1928 roku komisarzem rządowym na okres przejściowy został Kajetan Wałęga. Od sierpnia 1929 roku, burmistrzem został dawny towarzysz broni Józefa Piłsudskiego – Jan Dostych. Dostych pełnił swój urząd prawie do wybuchu II wojny światowej. W 1939 roku burmistrzem został Jan Koziarz.

Okres II RP to czas rywalizacji wielu ugrupowań politycznych. Niezwykle barwną i kontrowersyjną postacią tego okresu był Jan Ożóg, przywódca ludowców na terenie Sokołowszczyzny. Był on świetnym mówcą, lecz jego zdecydowane poglądy przysparzały mu tyleż samo zwolenników, co wrogów. Ożóg przewodniczył wielu lokalnym przedsięwzięciom i instytucjom co dodatkowo stawiało go na widoku publicznym. Po ostrej rywalizacji wyborczej, został burmistrzem w 1920 roku. W lutym 1928 roku opozycji udało się przedstawić liczne zarzuty wobec Ożoga. Władze nadzorcze usunęły go ze stanowiska burmistrza. Jego następcą – Jan Dostych- był przywódcą „piłsudczyków”, to zaś w czasach sanacji (po 1926 roku), oznaczało ostrą rywalizację polityczną z „ludowcami” Ożoga. Te dwa obozy wiodły prym do 1939 roku. Językiem uwagi, bywały często głosy radnych żydowskich. Bez większego znaczenia (mimo okresowo usilnych starań), pozostawały zabiegi zwolenników komunizmu.

d) Wola Raniżowska, obejmująca miejscowości: Wola Raniżowska, Krzaki, Poręby, Stece, Wolskie.

e) Zielonka, obejmująca miejscowości: Zielonka, Korczowiska.

7. Gmina Sokolów dzieli się na 7 gromad a mianowicie:

a) Górno, obejmująca miejscowości: Górno, Meszne.

b) Markowizna, obejmująca miejscowości: Markowizna, Cegielnia, Pod Dworem, Podłuże.

c) Nienadówka, obejmująca miejscowości: Nienadówka, Poręby.

d) Trzeboś, obejmująca miejscowości: Trzeboś, Budy, Muściny, Podlesie.

e) Trzebuska, obejmująca miejscowości: Trzebuska, Kąty, Zmysłów.

f) Turza, obejmująca miejscowość: Turza.

g) Wólka Sokolowska, obejmująca miejscowości: Wólka Sokolowska, Doly Rękaw.

§. 2.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Wojewoda:

Wł. Belina-Prażmowski.

100.

ROZPORZĄDZENIE

Wojewody Iwowskiego z dnia 10. września 1934 r. o podziale obszaru gmin wiejskich w powiecie krośnieńskim na gromady.

Na podstawie art. 107 (ustęp 1) ustawy z dnia 23. marca 1933 r. o częściowej zmianie samorządu terytorjalnego (Dz. U. R. P. Nr. 35 poz. 294 i za zgodą Wydziału Wojewódzkiego zarządzam co następuje:

§. 1.

Ustala się następujący podział obszaru gmin wiejskich w powiecie krośnieńskim na gromady:

1) Gmina Chorkówka dzieli się na 13 gromad a mianowicie:

a) Bóbrka, obejmująca miejscowości: Bóbrka, Pasze.

b) Chorkówka, obejmująca miejscowości: Chorkówka.

c) Faliszówka, obejmująca miejscowości: Faliszówka.

d) Kobylany, obejmująca miejscowości: Kobylany, Myszkowski, Wolica.

e) Kopytowa, obejmująca miejscowości: Kopytowa, Hajdasz, Tłoki.

f) Leśniówka, obejmująca miejscowości: Leśniówka.

g) Łęki, obejmująca miejscowości: Łęki, Łazy, Myszkowski, Pałacówka.

h) Machnówka, obejmująca miejscowości: Machnówka.

i) Poraj, obejmująca miejscowość: Poraj.

j) Sulistrowa, obejmująca miejscowości: Sulistrowa.

k) Wietrzno, obejmująca miejscowości: Wietrzno, Bania, Sośnina.

l) Zręcin, obejmująca miejscowości: Zręcin, Pasze, Przylaski, Siwiński.

l) Żeglce, obejmująca miejscowości: Żeglce, Debrza.

2) Gmina Frysztak dzieli się na 14 gromad a mianowicie:

a) Cieszyna, obejmująca miejscowość Cieszyna.

b) Frysztak, obejmująca miejscowość: Frysztak.

c) Glinik Dolny, obejmująca miejscowości: Glinik Dolny, Łysa Góra.

d) Glinik Górny, obejmująca miejscowości: Glinik górny, Bobkówka, Działy Glinickie, Kamieniec, Łazy Glinickie, Rzeki.

e) Glinik Średni, obejmująca miejscowości: Glinik Średni, Działy, Granice, Smagaczówka, Szostkówka.

f) Gogolów, obejmująca miejscowości: Gogolów, Działy Gogolowskie, Kamieniec, Łazy, Olszyny, Pociągki, Równie.

g) Huta Gogolowska, obejmująca miejscowości: Huta Gogolowska, Olszyny.

h) Kobyłe, obejmująca miejscowość: Kobyłe.

i) Lubla, obejmująca miejscowości: Lubla, Bukowy Las, Sośnina.

j) Pułanki, obejmująca miejscowość: Pułanki.

k) Przybówka, obejmująca miejscowości: Przybówka, Zagórze.

l) Stępcina, obejmująca miejscowości: Stępcina, Chytrówka.

l) Twierdza, obejmująca miejscowość: Twierdza.

m) Widacz, obejmująca miejscowości: Widacz, Czajki.

3) Gmina Iwonicz dzieli się na 3 gromady a mianowicie:

a) Iwonicz, obejmująca miejscowość: Iwonicz.

b) Lubatowa, obejmująca miejscowość: Lubatowa.

c) Lubatówka, obejmująca miejscowości: Lubatówka.

4) Gmina Jedlicze dzieli się na 15 gromad a mianowicie:

a) Borek, obejmująca miejscowość: Borek.

b) Chlebna, obejmująca miejscowości: Chlebna.

c) Długie, obejmująca miejscowości: Długie, Poręby.

d) Dobieszyn, obejmująca miejscowości: Dobieszyn.

e) Jaszczew, obejmująca miejscowości: Jaszczew, Działek, Podlesie.

f) Jedlicze, obejmująca miejscowości: Jedlicze.

g) Męcinka, obejmująca miejscowości: Męcinka, Grabiny.

h) Moderówka, obejmująca miejscowości: Moderówka, Białkówka-Budzisz, Dębina.

i) Piotrówka, obejmująca miejscowości: Piotrówka, Budy, Grabie.

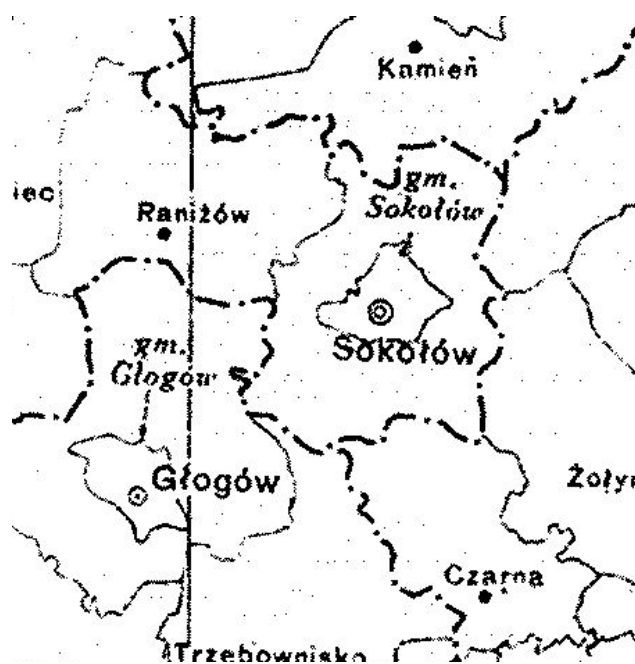
j) Podniebyłe, obejmująca miejscowości: Podniebyłe.

k) Polanka, obejmująca miejscowości: Polanka, Przegrody.

l) Potok, obejmująca miejscowości: Potok.

l) Swierzowa Polska, obejmująca miejscowości: Swierzowa Polska.

m) Turaszówka, obejmująca miejscowości: Turaszówka.

Fragment mapy administracyjnej z 1938 roku

Lata trzydzieste były dużo lepszym okresem rozwoju samorządu gminnego od poprzedniego dziesięciolecia, mimo że w wielu gminach władze państwowe (sanacyjne) narzucały swoich wójtów i ograniczały czasem demokrację. Stabilizacja gospodarcza i rozwój ekonomiczny, wpłynął na możliwość większych inwestycji. Budowano brukowane drogi (głównie szarwarkiem), sadzono drzewa, z tego okresu pochodzi wiele murowanych szkół. Był to także czas zorganizowania się licznych ochotniczych straży pożarnych, kółek rolniczych i organizacji społeczno-politycznych typu „Strzelec”, kół Przystosowania Wojskowego, Wychowania Fizycznego i wielu innych. W każdej gminie świętowano rocznice narodowe, budowano pomniki. Efektem tego było wpojenie ducha patriotyzmu i odpowiedzialności, który tak bardzo przydał się w czasie nadchodzącej wojny.

II WOJNA ŚWIATOWA

1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa. Dość szybko te tereny znalazły się pod okupacją niemiecką.

Powołano Generalną Gubernię z siedzibą w Krakowie (12 października 1939) z gubernatorem Hansem Frankiem na czele. Generalna Gubernia składała się z 4 dystryktów, w tym także krakowskiego. Niemcy zmienili granice części powiatów. Gmina Sokołów Małopolski weszła w skład powiatu jarosławskiego.

Okupant w dniu 28 listopada 1939 roku, wydał zarządzenie „o zarządzie gmin polskich”. Gminy stały się odtąd narzędziem władz okupacyjnych. Władze niemieckie zniosły samorząd wiejski. Rozwiązano rady gminne, zarządy gmin i rady gromadzkie. Pozostały tylko organy wykonawcze – wójt i sołtysi, oraz urząd gminy z sekretarzem. Niemcy nie mogli zastąpić całego aparatu administracyjnego swoimi ludźmi. Przedwojenni wójtowie i sołtysi, najczęściej pozostawali początkowo na swoich stanowiskach. Odsetek Niemców wśród nich był znikomy. Wójtowie i sołtysi stali się funkcjonariuszami niemieckich starostw. Do ich głównych zadań, należała organizacja kontyngentów, oraz wyznaczanie ludzi do pracy przymusowej. Mieli też obowiązek wskazywania osób współpracujących z podziemiem oraz osób ukrywających się (np. Żydów)⁶⁰. Wójtowie i sołtysi organizowali prace szarwarkowe na rzecz Niemców.

Władze niemieckie zezwoliły na powstanie komisji doradczych przy wójcie, jako organie doradczym. Jednak pełnię odpowiedzialności ponosił wójt. Komisja mogła doradzać w sprawach realizacji zarządzeń niemieckich, dbać o estetykę wsi, organizować pomoc społeczną. Komisja stanowiła coś w rodzaju „okupacyjnego samorządu”. Wielu wójtów, sołtysów i doradców, pełniło swoją funkcję z polecenia podziemia⁶¹.

Wójta mianował starosta i zatwierdzał szef okręgu (dystryktu). Starosta miał pełną władzę nad wójtem, kontrolował go i mógł uchylić każdą jego decyzję lub zmienić jego zarządzenie. *Wójtowie i sołtysi mieli obowiązek dokładnego wypełniania poleceń władz okupacyjnych, byli za to osobiście odpowiedzialni. W trudnych warunkach okupacyjnych ludzie ci przyjmowali różne postawy. Niektórzy spośród polskich wójtów i sołtysów starali się łagodzić los swych współrodaków z narażeniem własnego bezpieczeństwa; zdarzały się jednak wypadki kolaboracji⁶².*

---

⁶⁰ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 27.

⁶¹ Tamże, s. 28.

⁶² Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 154.

Rozporządzenie o zarządzie gmin polskich.

Z dnia 28 listopada 1939 r.

Na podstawie § 5 ust. 1 Dekretu Führer'a i Kanclerza Rzeszy Niemieckiej o Administracji okupowanych polskich obszarów z dnia 12 października 1939 r. (Reichsgesetzbl. I S. 2077, Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej I str. 2077) rozporządzam:

§ 1

Zarządem gminy (wsi, miasta, powiatu miejskiego) kieruje burmistrz za pełną i wyłączną odpowiedzialnością, a w razie niemożności wykonania obowiązków przezeń, jego zastępca.

§ 2

Burmistrz zastępuje gminę. Jest on przełożonym wszystkich osób zatrudnionych w służbie gminy. Przyjmuje ich do służby i zwalnia ich.

§ 3

Burmistrz ponosi odpowiedzialność za gminną gospodarkę finansową.

§ 4

Burmistrz ma do pomocy bez uszczerbku jego wyłącznej odpowiedzialności za porządek gminy 5 doradców w miejscowościach do 10.000 mieszkańców, a 10 doradców w miejscowościach ponad 10.000 mieszkańców.

§ 5

Doradców powołuje burmistrz spośród mieszkańców.

§ 6

Burmistrza i jego zastępcę powołuje w gminach do 20.000 mieszkańców Szef Okręgowy na przedstawienie przez Starostę, w miejscowościach ponad 20.000 mieszkańców Generalny Gubernator.

§ 7

Burmistrz ma być przynależnym do przeważającej w gminie grupy ludowej.

§ 8

(1) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad gminami za wyjątkiem powiatów miejskich jest Starosta.

(2) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad powiatami miejskimi jest Szef Okręgowy.

§ 9

Szef Okręgowy może ustanowić obok burmistrzów Starostów Miejskich, sprawujących w jego imieniu nadzór nad gminą.

§ 10

Władza nadzorcza, a w przypadku § 9 także Starosta Miejski, może uchylać, zmieniać, zastąpić i zawieszać każde zarządzenie burmistrza jak również sama z siebie wydawać własne zarządzenia.

§ 11

O ile według polskiego ustroju gmin utworzone są gminy zbiorowe z wójtem na czele, o tyle mają niniejsze postanowienia analogiczne zastosowanie.

§ 12

Prawo polskie, sprzeczne z niniejszymi postanowieniami, uchyla się.

§ 13

Przepisy potrzebne dla przeprowadzenia niniejszego rozporządzenia wyda Kierownik Wydziału Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Kierownikiem Wydziału Finansów przy Urzędzie Generalnego Gubernatora.

Krakau (Kraków), dnia 28 listopada 1939 r.

Generalny Gubernator
dla okupowanych polskich obszarów
F r a n k

Rozporządzenie o zarządzie gmin Polskich z 1939 roku

Fragmenc mapy z 1942 roku. Widoczna granica oddzielająca Sokółów od dawnej siedziby powiatu w Kolbuszowej.

Urząd gminy bywał celem ataków partyzanckich. Niszczono akta kontyngentowe oraz zwykłe akta gminne.

Obok oficjalnych struktur władz gminnych, wyznaczanych i kontrolowanych przez Niemców, istniały też struktury polskiego państwa podziemnego. Każda gmina w ówczesnej Polsce, miała podziemnego, konspiracyjnego wójta.

W czasie wojny rozbudowano urząd gminy, aby zapewnić sprawny pobór podatków i kontyngentów. Co tydzień, każdy sołtys musiał stawić się w urzędzie gminy i wysłuchać kilkunastu zarządzeń w sprawie kontyngentów, podwód, podatków, bezpieczeństwa i wielu innych spraw. Zarządzenia były na przykład takie: *Zwracać uwagę, aby wążających się osobników zatrzymywać i meldować na posterunku, w rowach przydrożnych krów paść nie wolno, ogłoszono sołtysom, aby kontyngent jaj traktowali podobnie jak inne kontyngenty, zakaz korzystania z rozrywek i zabaw niebezpiecznych (huśtawki). Wszelkie tego rodzaju przyrzędy należy natychmiast zlikwidować, w przeciwnym razie posiadania na swoim terenie huśtawek będą surowo karani.* Sołtysi musieli zwracać uwagę na zaciemnienie mieszkań każdej nocy, oraz wyznaczać warty nocne. Sołtysi przekazywali zarządzenia ludności i organizowali skup żywności. Prowadzili kartoteki kontyngentowe. Kontyngenty były bardzo rozmaite, objęto nimi prawie wszystkie rodzaje produkcji rolniczej. Władze niemieckie ścięgały kontyngenty: zbożowy, drobiarski, mięsny, warzywny, mleczny, ziemniaczany, słomy, miodu, jaj, buraka cukrowego, lnu, konopi. Oprócz tego zbierano także podatki. Każde gospodarstwo było dokładnie wymierzone i oszacowane pod względem dochodów. We wsiach wyznaczono tak zwanych „bańkowych”, zbierających bańki z mlekiem od gospodarzy. Za niedostarczenie mleka na czas, groziła grzywna oraz rekwizycja krowy.

Jak można sobie wyobrazić, zorganizowanie poboru tyłu różnych produktów rolniczych nie było łatwe. Ludność miała poważne opóźnienia w oddawaniu kontyngentów. Sołtysi na każdej odprawie byli ponaglani do terminowego rozliczania kontyngentów i podatków. Dla tych, którzy opóźniali się w oddawaniu kontyngentów, powstał doraźny sąd gminny, ogłoszenia w tej sprawie rozklejano w gminie. Oprócz sądów były też inne sposoby dyscyplinowania opornych. Stosowano kary zbiorowe. Na przykład gromady wiejskie, które nie oddały 100% kontyngentów, nie miały prawa przemiału zboża w młynach.

GMINNA RADA NARODOWA SOKOŁÓW i MIASTO SOKOŁÓW

W lipcu 1944 roku Sokołowszczyznę zajęły wojska radzieckie. Wójtowie i aparat administracyjny (sekretarz, urzędnicy i sołtysi) wraz z odejściem Niemców zakończyli działalność. Z reguły byli oni bardzo zniechęceni przed ludność wiejską i rzadko pozostawali na stanowiskach w następnych latach.

Początkowo władzę przejmowali przedstawiciele delegatury Rządu na Kraj, bowiem legalnym rządem był Rząd Rzeczypospolitej Polski na uchodźstwie (czyli tak zwany Rząd Londyński- jak go określano przez większość czasu okupacji), który w każdej gminie miał swojego przedstawiciela. Tymczasem 21 lipca 1944 roku, powstał w Moskwie Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN), pod przewodnictwem Edwarda Osóbki- Morawskiego. Korzystając z poparcia Stalina, działacze tego komitetu rozpoczęli proces przejmowania władzy w terenie, wspierani przez Armię Czerwoną, oraz aparat represji NKWD. W dniach 21-22 lipca 1944 roku, PKWN ogłosił „Manifest do Narodu Polskiego”, oficjalnie ogłoszony w Lublinie. Pięć dni później (27 lipca 1944 roku), kierownictwo tej organizacji zrzekło się pretensji do ziem położonych na wschód od rzeki Bug, co nawiązywało do zamysłu linii Curzona z czasów wojny polsko-bolszewickiej. Po podpisaniu deklaracji o tymczasowym przebiegu wspólnej granicy 1 sierpnia 1944 roku, PKWN został oficjalnie uznany przez ZSRR za podstawę przyszłego rządu wyzwolonej Polski. Nadszedł czas przejmowania władzy przez polskich komunistów.

W każdej gminie, opanowanej przez Sowieców, ustanowiono komendanta wojennego, który bardzo szybko odsunął od władzy prawowitych przedstawicieli. Sprzyjało temu skoncentrowanie dużych grup wojsk radzieckich. Po kilku tygodniach od wejścia Rosjan, tworzono na nowo urząd gminy na czele z wójtem. Byli to z reguły ludzie z autorytetem, tolerowani przez wojska radzieckie. Wraz z wejściem Sowieców, ustalono obowiązkowe kontyngenty na rzecz Armii Czerwonej i wojsk polskich. Miały one podobny wymiar jak te z czasów wojny, zwano je „świadczkami rzeczowymi”. Z czasem je obniżano aż do zniesienia w 1947 roku.

W pierwszym okresie po wyzwoleniu, opierano się na przedwojennych rozwiązaniach ustrojowych. Ustanowiony przez Sowieców PKWN w Lublinie, wydawał dekrety w sprawach organizacji obszaru kraju wyzwolonego spod okupacji niemieckiej. Dnia 21 sierpnia 1944 roku, dekret PKWN przywrócił przedwojenne podziały na województwa, gminy i gromady.

Gmina i miasto Sokołów powróciły do powiatu kolbuszowskiego. Gmina i miasto

działały początkowo bez przynależności wojewódzkiej. Dopiero w dniu 7 lipca 1945 roku, władze centralne wydały dekret o utworzeniu nowego województwa rzeszowskiego (w części dawnego województwa lwowskiego). W skład nowego województwa wszedł także powiat kolbuszowski wyłoniony z dawnego województwa lwowskiego. Dekret wszedł w życie 18 sierpnia 1945 roku.⁶³

22

U S T A W A

z dnia 11 września 1944 r.

o organizacji i zakresie działania rad narodowych.

*Z ofiarnej walki ludu polskiego,
z krwi patriotów, przelanej ku chwale
Ojczyzny,
z bohaterskiego znoju żołnierzy Wolności,
z ducha braterskiej więzi Słowian w walce
z dziczą germańską,*

powstaje znów do życia Wolna i Niepodległa
Polska.

My, członkowie Krajowej Rady Narodowej, zgromadzeni na uwolnionej Ziemi Polskiej, pomni obowiązku wobec Narodu, z którego woli zjednoczyliśmy się do czynu i walki, wierni zasadom Manifestu Lipcowego, postanawiamy:

R o z d z i a ł I.

Powołanie rad narodowych.

Art. 1. Do czasu powołania stałej politycznej reprezentacji narodu w myśl zasad konstytucji z dnia 17 marca 1921 r., jako tymczasowe organy ustawodawcze i samorządowe na oswobodzonych od okupania terenach Rzeczypospolitej Polskiej, działają rady narodowe.

Art. 2. 1. Struktura hierarchiczna rad narodowych jest następująca:

- a) Krajowa Rada Narodowa,
- b) wojewódzkie rady narodowe,
- c) powiatowe rady narodowe,
- d) miejskie rady narodowe,
- e) gminne rady narodowe.

2. Zakres działalności terytorialnej rad narodowych wskazanych w § 1 punkty b—e, opiera się na podziale administracyjnym Rzeczypospolitej Polskiej z tym, że Rady Narodowe miast Warszawy i Łodzi posiadają uprawnienia wojewódzkich rad narodowych, miejskie rady narodowe miast wydzielonych posiadają uprawnienia powiatowych rad narodowych, zaś miejskie rady narodowe miast nie wydzielonych — uprawnienia gminnych rad narodowych.

R o z d z i a ł II.

Skład rad narodowych.

Art. 3. Udział w tworzeniu rad narodowych biorą wszystkie organizacje i zrzeszenia

Fragment dekretu o radach narodowych z 11 września 1944 roku (Dz. U. 1944, nr 5, poz. 22)

Władze PKWN-u wprowadziły nowe rozwiązania ustrojowe. Wprowadzono wzorem ZSRR rady narodowe. W dniu 11 września 1944 roku wydano dekret o organizacji i zakresie działań Rad Narodowych⁶⁴ Miały działać tymczasowo, ale pozostały aż do 1990 roku.

Rady narodowe stanowiły „uspołecznioną formę sprawowania administracji”. Była to instytucja nieznaną w społeczeństwie i podchodzono do niej na wsi z nieufnością. Rady narodowe zostały włączone w skład systemu samorządowego. Ostateczny kształt organizacji

⁶³ Dz.U. 1945 nr 27 poz. 168.

⁶⁴ Dz.U. 1944 nr 5 poz. 22

samorządu lokalnego został określony na mocy dekretu z 23 listopada 1944 roku. Zagwarantowano istnienie wspólnot samorządowych gminnych, powiatowych i wojewódzkich z własnym majątkiem i osobowością prawną. Wspólnota samorządowa posiadała swoje organy wykonawcze – zarządy oraz uchwałodawcze – rady narodowe (zamiast poprzednio rad gminnych). Zakres działań organów, regulowały przepisy przedwojenne (z 1933 roku). Jednocześnie rady narodowe na mocy innych przepisów, stanowiły organy władzy państwowej o szczególnych kompetencjach kontrolnych. Organem rad narodowych, były prezydia rad narodowych złożone z przewodniczącego, zastępcy i kilku członków. To właśnie prezydia rad narodowych z czasem zaczęły przejmować funkcje zarządów gmin. Organ ten działał kolegialnie zbierając się na sesjach.

Podobne przepisy objęły zarówno miasta jak i wsie. Miejskie (gminne) rady narodowe, składały się z nie mniej niż 16 i nie więcej niż 36 radnych, „reprezentujących w miarę możliwości ludność poszczególnych wsi”. W skład (miejskiej) gminnej rady narodowej, wchodził odtąd członkowie rady gminnej powołani przed uchwaleniem dekretu o radach narodowych, przedstawiciele organizacji politycznych, zrzeszeń społecznych, organizacji młodzieżowych, przedstawiciele wojskowości, nauki i pracy społecznej.

W praktyce, członkowie rad byli delegatami partii politycznych i organizacji społecznych, kontrolowanych przez nowe władze. Początkowo zasiadały w nich także osoby z przedwojennego samorządu, autorytety miejscowe, nawet księża. Te osoby wyrzucano przy częstych „reorganizacjach” rad, zarządzanych przez rady wyższego szczebla. Wola ludności poszczególnych wsi nie miała najmniejszego znaczenia. Niewygodnych radnych usuwano, a w ich miejsce powoływano nowych, na mocy uchwały gminnej rady. Preferowano ludzi związanych z PPR (potem PZPR) i o niskim statusie majątkowym. Największa „akcja wymiany” radnych, miała miejsce w 1948 roku.

Miejskie (gminne) rady narodowe w głosowaniu tajnym większością głosów, wybierał zarząd gminny jako organ wykonawczy. Zarząd składał się z burmistrza, jego zastępcy i ławników, na wsi składał się z wójta, podwójciego i trzech członków. Wybór burmistrza (wójta i podwójciego), podlegał zatwierdzeniu przez starostę. Kompetencje zarządu były takie same jak przed wojną, jednak z czasem zaczęto pomniejszać ich rolę. Ich funkcje przejmowały prezydium rad narodowych, spychając wójta do mało znaczącej w gminie roli wykonawcy poleceń prezydium GRN.

Zarząd gminy miał do pomocy urząd gminy z sekretarzem na czele. W urzędach zatrudniono więcej urzędników – referentów. Byli to referenci ds. administracyjnych, wojskowych, kontyngentów, podatkowych itp. Zatrudniano także woźnego. Wiązało się to ze wzrostem biurokracji. Po wojnie płace w administracji lokalnej były bardzo małe i z tego powodu wielu wykwalifikowanych urzędników przedwojennych odeszło z pracy. Z czasem zastąpili ich nowi – ukształtowani według zupełnie nowych wzorców.

Tuż po wojnie, praca urzędników gminnych była bardzo trudna. W ten sposób opisywano pracę po zakończeniu działań wojennych w jednej z gmin powiatu puławskiego: *W pierwszych latach jak rok 1945, 1946 i 1947 praca wójta na terenie gminy, była bardzo utrudniona, gdyż zdarzały się wypadki, że wójt gminy zmuszony był się ukrywać, również i niektórzy pracownicy, a nawet byli bici, z powodu grasujących band reakcyjnych, lecz w latach 1948, 1949 i 1950 mogła nastąpić poprawa (...).* Wszystko za sprawą podziemia

niepodległościowego, które walczyło z władzą komunistyczną. Nowa władza nie cieszyła się poparciem ogółu ludności. Powszechnie odbierano ją jako narzuconą przy pomocy Armii Czerwonej. Świadczyły o tym prawdziwe wyniki referendum z 1946 roku (słynne hasło 3 razy „tak”), oraz wyborów ze stycznia 1947 roku. Masowe fałszerstwa, spowodowały przejście pełni władzy przez komunistów.

Typowa dla tego pierwszego okresu powojennego, była słaba frekwencja na sesjach gminnych rad narodowych. Zapewne nie wszyscy chcieli uczestniczyć we władzach ustanowionych przez komunistów, dodatkowo w tym czasie uczestniczenie we władzach gminnych, mogło spowodować pobicie przez siły niepodległościowe. Wymierzanie publicznie kar cielesnych, było standardową karą dla zwolenników nowej władzy.

Często zdarzało się, że niektórzy członkowie władz gminnych wyjeżdżali na Ziemię Zachodnią, porzucając często ważne funkcje we władzach lokalnych.

Ówczesny samorząd miejski (gminny), zajmował się instytucjami oświatowymi, kulturalnymi, ochrony zdrowia, dróg lokalnych, gospodarki komunalnej, transportu.

Dochody samorządu pochodziły z różnego rodzaju opłat administracyjnych, targowych, za korzystanie z urządzeń komunalnych, pożyczek, dotacji Skarbu Państwa, oraz dodatków do podatków państwowych (głównie podatek gruntowy).

Gromady wiejskie w okresie powojennym, działały w oparciu o dawne rozwiązania prawne. Nadal istniało zebranie gromadzkie na czele z sołtysem i radą gromadzką. Wspólnoty gromadzkie organizowały życie zbiorowe swojej gromady. Jednak ich rola zaczęła być ograniczana. Formalnie rozporządzały majątkiem gromadzkim, jednak niewiele go pozostało, ponieważ został upaństwowiony. Władze komunistyczne wprowadziły bowiem podział majątku na państwowy, spółdzielczy i prywatny. Grunty gromadzkie i majątek gromadzki w tym podziale, przeszły na własność państwa.

Do 1950 roku, formalnie nadal działał samorząd gminny i miejski, jednak (miejskie) gminne rady narodowe uzyskały niewiele uprawnień do samodzielnego działania. (...) W systemie rad narodowych, dominująca rola została powierzona organom wykonawczym i aparatowi urzędniczemu. Następową biurokratyzacja życia publicznego. Szybko niszczał dawny majątek samorządowy, bo jego nowy właściciel – Skarb Państwa – nie potrafił temu skutecznie przeciwdziałać.⁶⁵

---

⁶⁵ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 36.

Tabl. 3. Miasta. Gminy wiejskie (c. d.).

Miasta Gminy wiejskie	Ludność						Miasta Gminy wiejskie	Ludność					
	ogó- łem	męż- czy- źni	ko- biety	w wieku lat				ogó- łem	męż- czy- źni	ko- biety	w wieku lat		
				poni- żej 18	18-59	60 i wię- cej					poni- żej 18	18-59	60 i wię- cej
Pow. Brzozów (dok.) — County Brzozów (concl.)							Pow. Jarosław^b (dok.) — County Jarosław^b (concl.)						
Dynów ^a	13556	6423	7133	5076	7277	1203	Munina	11251	5284	5967	4045	6166	1040
Grabownica Starzeń- ska	9217	4294	4923	3774	4799	644	Pruchnik	16964	8128	8836	6580	9103	1281
Haczów	8732	3934	4798	3310	4607	815	Radymno	13743	6284	7459	5087	7324	1332
Nozdrzec	9754	4486	5268	4125	4757	872	Roźwienica	7846	3644	4202	2957	4188	701
Przysietnica	8433	4001	4432	3230	4385	818	Sieniawa	6561	3009	3552	2540	3368	653
							Wiązownica	10117	4679	5438	3967	5214	936
Pow. Dębica — County Dębica							Pow. Jasło — County Jasło						
Miasta							Miasto						
Dębica	9924	4566	5358	3720	5554	650	Jasło	3563	1579	1984	1034	2129	400
Pilzno	2920	1350	1570	1125	1575	220	Gminy wiejskie						
Ropczyce	2822	1298	1524	1043	1530	249	Erzostek I	872	387	485	303	474	95
Sędziszów	2519	1132	1387	958	1352	209	Erzostek II	11121	5277	5844	4714	5633	774
Gminy wiejskie							Dębowiec	7468	3493	3975	3055	3760	653
Borek Wielki	6427	3073	3354	2583	3308	536	Jasło	17422	8177	9245	6843	9233	1346
Czarna ad Tarnów	8699	4201	4498	3719	4428	552	Jodłowa	11628	5549	6079	5041	5669	918
Dębica	9057	4340	4717	4044	4441	572	Kołaczyce	11744	5693	6051	5239	5680	825
Oichowa	9553	4610	4943	3700	4978	875	Krempna	948	449	499	344	521	83
Paszczyna	6645	3181	3464	2605	3558	482	Osiek Jasielski	5349	2600	2749	2169	2779	401
Pilzno	11422	5504	5918	4901	5794	727	Skolyszyn	6935	3328	3607	2704	3638	593
Ropczyce	11707	5652	6055	5003	5776	928	Szerzyny	13022	6190	6832	5636	6440	946
Sędziszów	9038	4301	4737	3548	4682	808	Tarnowiec	7463	3485	3978	2829	4034	600
Straszecin	10426	5055	5371	4491	5236	699	Zmigród Nowy	6569	3095	3474	2572	3426	571
Wielopole Skrzyńskie	12164	5859	6305	5453	5896	815							
Pow. Gorlice — County Gorlice							Pow. Kolbuszowa — County Kolbuszowa						
Miasta							Miasta						
Biecz	3745	1695	2050	1318	2076	351	Kolbuszowa	2124	944	1180	791	1148	185
Gorlice	6100	2565	3535	1857	3703	538	Sokołów Małopolski	2415	1119	1296	953	1200	262
Gminy wiejskie							Gminy wiejskie						
Biecz	11100	5278	5822	4567	5698	835	Cmolas	8980	4288	4692	3923	4285	772
Bobowa	10265	4794	5471	4395	5077	793	Dzikowiec	7554	3653	3901	3519	3442	593
Glinik Mariampolski	10997	5172	5825	4412	5821	764	Kolbuszowa Górna	12719	6050	6669	5699	6022	998
Gładyszów	4497	2186	2311	1843	2231	423	Majdan	8336	3944	4392	3706	3960	670
Lipinki	6091	2976	3115	2358	3280	453	Niwiska	5560	2719	2841	2309	2839	412
Luźna	12075	5535	6540	5060	6129	886	Raniżów	8102	3878	4224	3540	3884	678
Ropa	7881	3879	4002	3402	3895	584	Sokołów	9880	4704	5176	4070	4998	812
Rzepiennik Strzyżew- ski	10285	5027	5258	4352	5124	809							

Dane ze spisu powszechnego z 1946 roku (Powszechny sumaryczny spis powszechny z 14 lutego 1946 roku, s. 63). Miasto Sokołów liczyło 2415 mieszkańców, gmina Sokołów 9880 mieszkańców.

Samorząd miejski i gminny nie miał prawa istnieć w socjalistycznym państwie. Na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku *O terenowych organach jednolitej władzy państwowej*⁶⁶ zniesiono samorząd terytorialny (pozostał nadal okręg zwany gminą). Jego cały majątek przejęło państwo. Rozwiązano organy wykonawcze gmin (wójt i zarząd gminy), rady gromadzkie. Ich kompetencje przejęły rady narodowe. Wprowadzono wtedy jednolity system władz i administracji terenowej, oparty na wzorach radzieckich. Rady narodowe *były organami władzy państwowej w jednostkach podziału terytorialnego i na ich obszarze kierowały działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną. Na czele rad stały prezydya, które w praktyce przejęły funkcję rad narodowych*⁶⁷. Rady narodowe wybierano w wyborach powszechnych, przez miejscową ludność⁶⁸. Pierwsze wybory przeprowadzono jednak dopiero w 1954 roku.

W ten sposób pełnię władzy w gminie przejęły rady narodowe, oraz prezydya – organ kolegialny. Już wcześniej obniżano rolę burmistrza (wójta) i zarządu, teraz zlikwidowano te pozostałości *sanacyjnej Polski*. Prezydya zbierały się na sesjach, podobnie jak wcześniej zarządy gminy. Pozostały nadal urzędy miast i gmin, pracujące pod kierunkiem sekretarzy gmin. Sekretarze wchodziłi odtąd w skład prezydium. Zarówno miastem jak i gminą wiejską, zarządzały prezydya rad narodowych.

Sołtysi do tej pory podlegali wójtom i starostom; od czasu wejścia przepisów z 1950 roku podlegali przewodniczącym gminnych rad narodowych.

W okresie powojennym, nadal funkcjonował podział gmin na gromady odpowiadające naszym sołectwom. Jednak dawny samorząd gromadzki został zniesiony.

Po wojnie nadal funkcjonował podział gmin na gromady. Nie miały one jednak już uprawnień samorządowych. Według stanu z 1952 roku, gmina Sokołów składała się z 7 gromad: Górno, Markowizna, Nienadówka, Trzeboś, Trzebuska, Turza, Wólka Sokołowska.⁶⁹ W latach 1953-1954 rozpoczęto kampanię propagandową informującą o potrzebie zmian w administracji. Władza ludowa miała znaleźć się *bliżej ludu*, a nie tylko w często odległej siedzibie gminy. Administracja lokalna miała ulec gruntownej zmianie.

---

⁶⁶ Dziennik Ustaw, 1950, nr 14, poz. 130.

⁶⁷ Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001, s. 396.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Wykaz Gromad Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej według stanu z dnia 1 VII 1952 r., PRL, GUS, Warszawa s. 279

MIASTO SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI W LATACH 1950-1972

Miasta posiadały oddzielny ustrój. Rządziły się na podstawie ustawy z 1950 roku. Organem zarządzającym i uchwałodawczym, było Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (przewodniczący, zastępca, sekretarz i członkowie). Ustawa z 1954 roku o gromadzkich radach narodowych nie dotyczyła miast.

Dawnym majątek miejski przeszedł na własność Skarbu Państwa. Kompetencje władz nie były początkowo ściśle określone. Zasadą ówczesnego systemu była dominacja władz powiatowych- Powiatowej Rady Narodowej i Prezydium. Miasta i gminy mogły funkcjonować tylko w obszarach nie zastrzeżonych dla władz powiatowych. Dopiero ustawa o radach narodowych ze stycznia 1958 roku, dokładnie podzieliła kompetencje.

Na podstawie ustawy o radach narodowych z 1958 roku, do zadań miejskich rad narodowych wchodziły sprawy (art. 15):

- Miejskich elektrowni i gazowni, zakładów wodociągowych, kanalizacyjnych i oczyszczania miasta oraz przedsiębiorstw komunikacji miejskiej, jak również budowy i utrzymania dróg, ulic, placów i mostów
- Zarząd budynków mieszkalnych, hoteli miejskich, gospodarki terenami
- Miejskich zakładów produkcyjnych i jednostek usługowych
- Zabezpieczenie właściwego pomieszczenia i obsługi gospodarczej szkół podstawowych oraz prowadzenie przedszkoli
- Teatrów, instytucji muzycznych, archiwów, miejskich domów kultury i świetlic, bibliotek powszechnych
- Lecznictwa otwartego, izb porodowych i punktów położniczych oraz żłobków
- Nadawania nazw ulicom i placom oraz ustalaniu herbu miasta
- Nadawanie honorowego obywatelstwa miasta

W miastach podzielonych na dzielnice miejskie rady narodowe przekazywały na mocy ustawy część uprawnień dzielnicowym radom narodowym (art. 16). Dochody rad narodowych pochodziły: z wpłat podległych radzie narodowej przedsiębiorstw państwowych i zakładów, wpłat za korzystanie ze świadczeń i usług, dochodów majątkowych i administracyjnych jednostek podległych radzie narodowej, wpłat z podatków i opłat terenowych oraz udziałów w dochodach budżetu centralnego.

Miastem zarządzało na co dzień Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z Przewodniczącym. Mniej więcej co miesiąc zbierała się Miejska Rada Narodowa, powołująca również komisje miejskie. Typowe komisje w miastach to: Planowania Gospodarczego i Budżetu, Handlu i Zaopatrzenia Ludności, Oświaty i Kultury, oraz Zdrowia i Opieki Społecznej.

Miejska Rada Narodowa i Prezydium pracowały przy pomocy Urzędu Miasta, który dzielił się na referaty: Finansowy, Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Ogóln-Administracyjny i Urzędu Stanu Cywilnego. Na czele referatów i USC stali kierownicy.

SPIS RADNYCH MIEJSKICH 1955-1972

Radni kadencji 1955-1958	Radni kadencji 1958-1961
<p>Rybak Mieczysław, Pustkowska Janina, Mazgaj Adam, Słobodzian Antoni, Chorzępa Józef, Zieliński Michał, Walicki Michał, Jędrzykiewicz Edward, Burowski Adolf, Osiniak Józef, Pasierb Władysław, Bałamut Katarzyna, Wienc Maria, Łuszczki Leon, Woś Maria, Techman Władysław, Spiechowicz Mieczysław, Wojtusik Franciszek, Krudysz Jan, Cisło Władysław⁷⁰</p>	<p>Burowski Adolf, Mazgaj Adam, Jędrzykiewicz Edward, Krudysz Jan, Jacek Edward, Bałamut Katarzyna, Chorzępa Stanisław, Żrebiec Teodozja, Walicki Michał, Pilecki Władysław, Pyska Marian, Osiniak Józef, Węglowski Marian, Rzeszutek Czesław, Łuszczki Tadeusz, Zieliński Michał, Darocha Bolesław⁷¹</p>

Radni kadencji 1961-1965	Radni kadencji 1965-1969
<p>Pyska Marian, Chorzępa Stanisław, Jędrzykiewicz Edward, Pilecki Władysław, Nieżgoda Zygmunt, Walicki Michał, Pyska Maria, Chorzępa Józef s. Marcina, Marszałek Stanisław, Łukasiewicz Anna. Burowski Adolf, Stawiarski Kazimierz, Kotula Henryk, Pisarek Helena, Osiniak Józef, Piela Leon, Słobodzian Antoni, Pasierb Tadeusz, Techman Władysław, Łuszczki Tadeusz⁷²</p>	<p>Jacek Edward, Darocha Franciszek, Wojtusik Franciszek, Łuszczki Leon, Walicki Michał, Kołodziej Filip, Łuszczki Tadeusz, Chorzępa Stanisław, Rybak Mieczysław, Bałamut Janina, Słobodzian Antoni, Darocha Michał, Koziarz Mieczysław, Pyska Marian, Piela Leon, Szofer Zofia, Osiniak Marian, Pyska Teodozja, Mazgaj Zyta, Koń Walenty⁷³</p>

⁷⁰ Dziennik Urzędowy WRN Rzeszów.

⁷¹ Dziennik Urzędowy WRN Rzeszów, 1958, nr 2.

Radni kadencji 1969-1972

Piela Tadeusz,
Łuszczki Tadeusz,
Kądziołka Kazimierz,
Jędrzykiewicz Edward,
Kołodziej Filip,
Wojtusik Franciszek,
Łuszczki Leon,
Rybak Mieczysław,
Darocho Franciszek,
Goclon Tadeusz,
Chrostek Helena,
Pyska Maria,
Pyska Marian,
Szofer Zofia,
Walicki Michał,
Potępa Tadeusz,
Łuszczki Józef,
Kucia Aleksandra,
Koń Walenty,
Smotryś Irena,
Bałamut Danuta,
Piela Leon⁷⁴

---

⁷² Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1961, nr 5, poz. 25.

⁷³ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1965, nr 7, poz. 38.

⁷⁴ Dziennik Urzędowy WRN Rzeszów, 1969, nr 8, poz. 49.

GROMADZKIE RADY NARODOWE

Już 1953 roku rozpoczęto przygotowania do zmian w podziale administracyjnym kraju na najniższym szczeblu. Dawne granice gmin, ustalone jeszcze w czasach cesarskich, funkcjonujące w latach II RP, wojny i czasów powojennych, miały się zmienić. Gminy miały zastąpić mniejsze jednostki – gromady. Celem reformy miało być *włączenie coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi.*

Zlikwidowano już samorząd gminny, teraz likwidacji miały ulec także gminy. Kraj miał ulec zupełnej przebudowie. Gromady miały stać się załączkiem dużych, kolektywnych gospodarstw rolnych, coś na kształt radzieckich kołchozów.

25 września 1954 roku, weszła w życie ustawa o reformie podziału administracyjnego.⁷⁵ W miejsce dotychczasowych gmin powstały nowe gromady, położone na terenie jednej lub sąsiadujących ze sobą dawnych gmin. Nowe gromady miały mieć powiązania komunikacyjne, wspólne *urządzenia gospodarcze, kulturalne, zdrowotne.* Liczba mieszkańców miała się wahać od tysiąca do trzech tysięcy, powierzchnia od 15 do 50 kilometrów kwadratowych. Na czele całości stała Gromadzka Rada Narodowa z Prezydium (przewodniczący, zastępca, sekretarz prezydium i dwóch, trzech członków).

Początkowo Gromadzkie Rady Narodowe (GRN) miały bardzo wąskie kompetencje. Według ustawy gromadzkie rady: *kierują w swoim zakresie na terenie gromady działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną* (art. 10). W praktyce, zostały głównie sprowadzone do wykonywania zarządzeń władz powiatowych. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, sprawowało szczegółową kontrolę nad działalnością władz gromadzkich.

Gromada uchwałała budżet (z czego połowa szła na kilkusobową administrację), zarządzała mieniem gromadzkim, prowadziła sprawy meldunkowe i rejestrację rowerów. Budżety gromadzkie powiązane były z budżetem powiatowym. Bez wsparcia władz powiatowych żadne inwestycje nie mogły być prowadzone, gdyż przekraczało to możliwości niewielkiej gromady. W tych czasach w niewielkim zakresie remontowano drogi sposobem szarwarkowym. Głównym zadaniem gromad okazało się organizowanie rolnictwa w celu powiększenia zbiorów i maksymalne zrealizowanie narzuconych planów skupu i podatków.

Gromady obejmowały kilka wsi, często nie mając na swoim terenie prawie żadnych instytucji użyteczności publicznej z wyjątkiem szkół. Często Gminne Spółdzielnie, ośrodki zdrowia, komendy MO itp. pozostawały poza granicami gromady skazując gromady na niesamodzielny byt.

Sołtysi w historii mieli lepsze i gorsze okresy, ale byli zawsze. Obowiązki sołtysów przejęli pełnomocnicy gromadzkich rad narodowych, powoływani przez gromadzką radę narodową. *Pełnomocnik działał w oparciu o wytyczne GRN i był łącznikiem między gromadą a wsią.* Do jego zadań należało organizowanie czynów społecznych, zwoływał też zebrania wiejskie, *wpływał na polityczno-społeczne postawy wsi, informował GRN o skargach i postulatach ludności.* Wystawiał świadectwa pochodzenia zwierząt. Co tydzień uczestniczył w odprawach w biurze gromadzkim. Instytucja pełnomocników nie sprawdziła się i nigdy nie

---

⁷⁵ Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191.

została przez wieś zaakceptowana. Pełnomocnik nie był przez nich wybierany i nie reprezentował wsi. Był po prostu przedstawicielem władzy, egzekwującym wykonywanie przez obywateli obowiązków wobec państwa. W latach 1954–1958, zebrania wiejskie nie mogły uchylać żadnych uchwał, mogły jedynie zgłaszać postulaty⁷⁶.

191

U S T A W A

z dnia 25 września 1954 r.

o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych.

W celu

- włączenia coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijania ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi,
- sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności,
- dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi — stanowi się, co następuje:

R o z d z i a ł 1.

U t w o r z e n i e g r o m a d.

Art 1.

W miejsce dotychczasowych gmin i gromad tworzy się nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi.

Art. 2.

W skład gromady powinny wchodzić wsie, położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne.

Fragment ustawy o podziale administracyjnym wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191)

Gromady miały się stać zalążkiem przyszłych dużych kolektywnych gospodarstw rolnych. Powoli wprowadzano kolektywne formy gospodarowania. Na przykład w wykonywaniu siewów, poszczególne wsie miały współzawodniczyć i dodatkowo cała gromada współzawodniczyła z inną gromadą. Formalnie każde gospodarstwo rolne było prywatne i oddzielne, lecz plany siewów, omłotów itd. układano wspólnie i każdy rolnik, który za wcześniej lub za późno zasiał zboże mógł mieć kłopoty. Według planu, akcja żniwna w 1955 roku, miała się skończyć 15 sierpnia i do 1 września każda wieś miała odstawić 100% swoich zobowiązań w zbożu. Większość plonów należało oddać za symboliczne pieniądze na rzecz państwa, dopiero nadwyżki można było sprzedać. Za nie wykonanie planów groziły kary. Do najłagodniejszych należało wywieszenie nazwiska „opornego chłopca” na specjalnej tablicy przed biurem gromadzkim.

W październiku 1956 roku, dawny system stalinowski upadł. Władzę przejął Władysław Gomułka. Na razie wycofano się z projektu powszechnej kolektywizacji. System

⁷⁶ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 37.

podziału na małe gromady nie odpowiadał tym planom.

Od lutego 1958 roku weszła w życie nowa ustawa o radach narodowych, dająca im większe uprawnienia.⁷⁷ Rozpoczęto także proces komasacji gromad w większe jednostki, bowiem większość z nich była kompletnie nieefektywna. W województwie lubelskim do 1972 roku, zlikwidowano większość gromad. Przy tworzeniu gromad propaganda tłumaczyła, że władza będzie bliżej ludzi. Gdy rozpoczęto scalanie gromad, nie było żadnej akcji propagandowej, więc ludzie odbierali to z nieufnością.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku, precyzyjniej sformułowano zakres działania rad narodowych i ich kompetencje. Rada uchwałała na posiedzeniach lub rozpatrywała akty o zasadniczym znaczeniu dla podległego terytorium, jak budżet, plan społeczno-gospodarczy, sprawozdania z jego wykonania. Do zadań gromadzkich rad należały w szczególności: *współdziałanie z kółkami rolniczymi, spółdzielniami produkcyjnymi, dbanie o prawidłową gospodarkę w lasach, współdziałanie ze spółdzielniami w zakresie zaopatrzenia i usług, zarząd mieniem gromadzkim, drobnymi zakładami produkcyjnymi, usługowymi, zabezpieczenie pomieszczeń i obsługa szkół podstawowych, przysposobienia rolniczego, izb porodowych, bibliotek*. Aparatem wykonawczym i zarządzającym rady było prezydium, opiniodawczym i kontrolnym komisje rady. Organami pomocniczymi gromadzkich rad byli sołtysi i zebrania wiejskie. Prezydium (przewodniczący i 4-5 członków) jako organ wykonawczo-zarządzający rady, reprezentowało radę na zewnątrz i organizowało pracę rady narodowej. Przewodniczący prezydium wybrany przez radę, musiał być zatwierdzony przez Powiatową Radę Narodową. Komisje rady opiniowały i inicjowały sprawy mające być przedmiotem sesji, kontrolowały działalność aparatu prezydium i całej rady. Szefowie komisji gromadzkich nie wchodzili w skład prezydium.

Sekretarz gromadzki nie wchodził odtąd w skład prezydium, stojąc na czele biura gromadzkiego, złożonego z kilku urzędników (referentów). W biurze gromadzkim pracował też przewodniczący, jako etatowy pracownik. Wszyscy świadkowie z tamtych czasów, opowiadają o pladze alkoholizmu wśród przewodniczących rad narodowych.

Pierwsze wybory do rad gromadzkich przeprowadzono 5 grudnia 1954 roku. Tym wyborom towarzyszyła wielka akcja propagandowa. Kolejne wybory również przeprowadzano w podobny sposób. Frekwencja zawsze zbliżała się do 100%, tyle samo głosowało na jedyną listę wyborczą – Front Jedności Narodu. Mimo, że wyniki były z góry znane władze przywiązywały, wzorem ZSRR, dużą wagę do wyborów. Pierwsze dwie kadencje rad narodowych były trzyletnie (1955-1958, 1958-1961). Od 1961 roku kadencje rad narodowych były czteroletnie. Wybory miały miejsce w latach 1961, 1965 i 1969.⁷⁸

Przed każdymi wyborami, na wsiach przeprowadzano kampanię wyborczą, co oznaczało zebranie, na którym mieszkańcy mieli wysuwać swoje postulaty (np. budowy drogi czy szkoły). Realne postulaty stawały się programem wyborczym. Z ich wypełnieniem bywało różnie.

Jednym z problemów ówczesnej administracji było rozdrobnienie. W dawnej gminie utworzono po kilka gromadzkich rad narodowych z osobnymi biurami gromadzkimi.

---

⁷⁷ Dz.U. z 1958 nr 5 poz. 16 (tekst ujednolicony Dz. U. z 1975 nr 26 poz. 139

⁷⁸ Daty wyborów: 5 grudnia 1954, 2 lutego 1958, 16 kwietnia 1961, 30 maja 1965, 1 czerwca 1969.

Każdej z tych gromad należało zapewnić lokal, sprzęt biurowy i kadry. Często był z tym duży problem. Pensje były niskie i trudno było znaleźć kompetentne osoby do pracy. Dodatkowo dochodził problem pijaństwa, bardzo rozpowszechnionego w ówczesnej administracji.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku, na wsiach na nowo powołano sołtysów i zwoływano okresowo zebrania wiejskie. Artykuł 72, punkt 1 i 2 głosił: *Celem rozpatrywania spraw dotyczących poszczególnych wsi, wchodzących w skład gromady zwołuje się zebranie mieszkańców tych wsi (zebranie wiejskie). Dla zapewnienia stałej łączności między poszczególnymi wsiami a gromadzką radą narodową i jej prezydium mieszkańcy wsi wybierają sołtysa.* Powrócono do zebrań wiejskich. Sołtys uczestniczył w sesjach GRN z głosem doradczym.

Dla wsi polskiej okres po 1956 roku, często jest nawet dobrze oceniany przez świadków. Po latach represji wiele się zmieniło. Władze przestały na siłę tworzyć spółdzielnie produkcyjne i PGR-y, co dało szybki efekt wzrostu produkcji rolnej. Zmniejszono wymiary obowiązkowych dostaw, oraz podatków. Podniesiono ceny skupu. Polepszyło się zaopatrzenie sklepów, w tym także w materiały budowlane tak potrzebne na wsi. Władze państwowe położyły duży nacisk na spółdzielczość mleczarską, ogrodniczą i kredytową (Spółdzielnie Oszczędnościowo-Kredytowe). Utworzono Państwowe Ośrodki Maszynowe (POM), które świadczyły usługi maszynowe dla rolników. Władze postawiły na szkolenia rolnicze (organizowane w sezonie jesienno-zimowym). Wieś „zasypano” nawozami sztucznymi, które należało obowiązkowo wykupić⁷⁹. Propagowano uprawę warzyw i owoców. Przy biurze gromadzkim rozpoczęła działalność gromadzka służba rolna, złożona z agronoma i zootechnika gromadzkiego. Rozpoczęto weryfikacje gospodarstw rolnych pod względem rentowności. Duży nacisk kładziono na powstawanie kółek rolniczych, mogących po preferencyjnych cenach kupować maszyny rolnicze. Kółka prawie siłą zakładano w każdej wsi. Z czasem tworzone Międzykółkowe Bazy Maszynowe, mające na celu stworzenie lepszych usług dla rolników. Jednak władze nie zrezygnowały całkiem z zamierzeń kolektywizacji rolnictwa. Podtrzymywano nierentowne Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz spółdzielnie produkcyjne, które się nie rozwiązały. W PGR-ach nadal panował bałagan i marnotrawstwo. Wiele jeszcze było marnotrawstwa w Gminnych Spółdzielniach, mających monopol na handel, skup i usługi na wsiach. Kółka rolnicze i MBM-y, wyróżniały się brakiem dbałości o sprzęt rolniczy⁸⁰.

---

⁷⁹ Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II...*, s. 270.

⁸⁰ Tamże, s. 271.

UWAGA

**W NASZEJ GROMADZIE
SĄ I TACY PATRIOCI JAK:**

Ob. _____

Ob. _____

Ob. _____

**którzy z honorem w 100% wykonali
swoje obowiązki wobec Państwa.**

**Swoją postawą zasłużyli sobie na
szacunek całej naszej gromady —
bierzmy z nich przykład.**

**Sprzedajmy w terminie zboże
Państwu, płacmy podatki i kontrak-
tujmy żywiec.**

**CAŁA GROMADA BIERZE WZÓR
Z PRZODUJĄCYCH
CHŁOPÓW - PATRIOTÓW**

**KOŁO GROMADZKIE
Z. M. P.**

Lab. Zehn. Graf. Press. Techn. Zakład w Łukowie
• 341 21.10.51. 4-4-11679 500 A1 plama: kl VII 55 gr 21.10 - 21.10.51

PRZYKŁAD PLAKATU Z EPOKI GROMADZKICH RAD NARODOWYCH

Dużo sił i środków poświęcono słusznej akcji podniesienia poziomu oświaty, czytelnictwa i zwalczania analfabetyzmu. Na tym polu działały biblioteki gromadzkie. Borykały się one często z licznymi problemami.

Jedynymi tolerowanymi partiami politycznymi na wsi było Zjednoczone Stronnictwo Ludowe, cieszące się dość dużym poparciem, oraz Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Ta druga cieszyła się małą popularnością. Nowych członków trudno było pozyskać.

W latach sześćdziesiątych, nakłaniano do tworzenia kół gospodyń wiejskich dla kobiet na wsiach. Nazywano je *samorządem wiejskim kobiet*. Te organizacje były często jedynymi organizacjami propagującymi kulturę na wsi i położyły wielkie zasługi w zachowaniu tradycji i kultury ludowej. Integrowały także społeczność wiejską. Podnosiły poziom gospodarstw domowych. Władze państwowe położyły duży nacisk, na podniesienie kultury rolnej. Na wsiach odbywały się wykłady wykształconych agronomów i zootechników. Na takie wykłady przybywały nieraz tłumy chętnych. W gromadach w końcu lat sześćdziesiątych powstały gromadzkie służby rolne, złożone z agronomów i zootechników często z wyższym wykształceniem.

W tym okresie powstało wiele nowych ochotniczych straży pożarnych (lata 50 i 60 - te). Powstawały oddolnie, spontanicznie. Mimo, że władze im sprzyjały, brakowało dla nich pomieszczeń na remizy i sprzętu przeciwpożarowego. Remizy budowano głównie czynem społecznym, co doskonale integrowało społeczność wiejską.

Dużą wagę przykładano do ochrony przeciwpożarowej. Każde gospodarstwo rolne musiało posiadać przygotowane na wypadek pożaru: wiadra, bosaki itp. Sprawdzaly to regularnie specjalne komisje.

Zachęcano do czynów społecznych, dzięki którym wiele wsi zyskało utwardzone drogi. Wiele szkół, remiz i innych obiektów, powstało właśnie w ten sposób. Był to również czas ogólnopolskiej akcji „Tysiąc Szkół na Tysiąclecie”⁸¹. Szkoły budowano przy pomocy środków, pozyskanych z obowiązkowego Społecznego Funduszu Budowy Szkół.

Nowością było utworzenie Funduszu Gromadzkiego – była to obowiązkowa składka ludności, liczona od przychodowości gospodarstwa. Fundusz nie wchodził w skład budżetu, wykorzystywano go do budowy i remontu dróg gromadzkich. W ten sposób zlikwidowano obowiązki szarwarkowe istniejące od średniowiecza. Jednak z drugiej strony, propagowano czyny społeczne. Wiele wsi uczestniczyło w nich rzeczywiście z dużym zapałem, gdyż była to często jedyna metoda na budowę w danej miejscowości drogi, sklepu czy remizy. Również elektryfikacja wsi przebiegała przy udziale czynów społecznych w pracach niefachowych. Dzięki temu udało się zbudować też wiele nowych dróg.

Mimo reform gromady, nadal były zbyt małymi jednostkami terytorialnymi. Wiele gromad zależało od siebie nawzajem. Na przykład w jednej z nich była siedziba Gminnej Spółdzielni, która obsługiwała sąsiednie gromady. Podobnie było z lecznicami weterynaryjnymi, POM⁸²-ami i innymi. Dodatkowo panowały zbyt słabe warunki gospodarcze. Gromady zmieniły się w jednostki o charakterze administracyjnym. Zajmowały się one wydawaniem zaświadczeń i rozdziałem materiałów budowlanych. Gromady miały niski autorytet wśród ludności. Przewodniczący nie posiadali w większości nawet średniego wykształcenia. W biurze gromadzkim zarabiano się dość niewiele, co sprzyjało zatrudnianiu niekoniecznie kompetentnych osób.

Mimo wszystko, lata sześćdziesiąte były okresem stabilizacji na polskiej wsi. Przy braku większości materiałów budowlanych, powstało wiele nowych murowanych domów, powoli wkraczała mechanizacja rolnictwa (poprzez rozwój kółek rolniczych), zbudowano wiele szkół oraz budynków użyteczności publicznej, a także dróg. Większość wsi została zelektryfikowana.

---

⁸¹ 1000 lat państwa polskiego.

⁸² Państwowy Ośrodek Maszynowy.

W latach 1954-1972, w okolicy Sokołowa Małopolskiego funkcjonowały następujące gromadzkie rady narodowe (nowy podział odbywał się w oparciu o „stare gromady”):

GROMADZKA RADA NARODOWA GÓRNO

W skład gromady Górno z siedzibą GRN w Górnicy weszły obszary gromad: Górno, Markowizna oraz część obszaru gromady Wólka Sokołowska, stanowiąca przysiółek Rękaw z gminy Sokołów.⁸³

Gromada przetrwała do końca 1972 roku.

GROMADZKA RADA NARODOWA MAZURY

W skład gromady Mazury z siedzibą GRN w Mazurach weszły obszary gromad: Mazury, Korczowiska (bez przysiółka Posuchy) i Turka z gminy Raniżów, część obszaru gromady Trzebuska, stanowiąca przysiółek „Zmysłów”, oraz część obszaru gromady Turza, stanowiąca przysiółek „Zalas” z gminy Sokołów.⁸⁴

Gromada została zniesiona w 1961 roku, a obszar gromady został włączony do gromady Raniżów.⁸⁵

GROMADZKA RADA NARODOWA NIENADÓWKA

W skład gromady Nienadówka z siedzibą GRN w Nienadówce wszedł obszar gromady: Nienadówka z gminy Sokołów.⁸⁶

Gromada przetrwała do końca 1972 roku.

GROMADZKA RADA NARODOWA SOKOŁÓW

W skład gromady Sokołów z siedzibą GRN w Sokołowie weszły obszary gromad: Turza (bez przysiółka „Zalas”), Wólka Sokołowska (bez przysiółka Rękaw i części gromady o powierzchni 135 ha) i Trzebuska (bez przysiółka Zmysłów) z gminy Sokołów.⁸⁷

W 1964 roku do gromady włączono przysiółek „Turza – Zalas” o powierzchni 136 ha 12 a, wyłączony ze wsi Mazury, gromady Raniżów.⁸⁸ Kolejna zmiana granic gromady miała miejsce w 1969 roku, wówczas do gromady włączono obszar zniesionej gromady Trzeboś. Nazwę gromady Sokołów zmieniono na Sokołów Małopolski.⁸⁹

Gromada funkcjonowała do końca 1972 roku.

---

⁸³ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1954 nr 11 poz. 41.

⁸⁴ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1954 nr 11 poz. 41.

⁸⁵ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1961 nr 11 poz. 55.

⁸⁶ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1954 nr 11 poz. 41.

⁸⁷ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1954 nr 11 poz. 41.

⁸⁸ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1964 nr 6 poz. 19.

⁸⁹ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1968 nr 11 poz. 92.

GROMADZKA RADA NARODOWA TRZEBOŚ

W skład gromady Trzeboś z siedzibą GRN w Trzebosi weszły obszary gromady Trzeboś.⁹⁰

Gromada przetrwała do końca 1968 roku, wówczas obszar gromady włączono do gromady Sokołów.⁹¹

GROMADZKA RADA NARODOWA WÓLKA NIEDŹWIEDZKA

W skład gromady Wólka Niedźwiedzka z siedzibą GRN w Wólce Niedźwieckiej weszły obszary gromad: Wólka Niedźwiedzka, część obszaru gromady Wola Żarczyska stanowiąca przysiółek Marynin z gminy Ruda Łańcucka, część obszaru gromady Brzoza Stadnicka stanowiąca przysiółek Budy za Lasem z gminy Żołyń w powiecie łańcuckim oraz część gromady Wólka Sokołowska stanowiąca osiedle o powierzchni 1,35 km² z gminy Sokołów w powiecie kolbuszowskim.⁹²

Gromada początkowo funkcjonowała w ramach powiatu łańcuckiego. Z dniem 1 stycznia 1956 roku, gromada weszła w skład nowoutworzonego powiatu leżajskiego.⁹³

---

⁹⁰ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1954 nr 11 poz. 41.

⁹¹ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1968 nr 11 poz. 92.

⁹² Dz. U. WRN w Rzeszowie 1954 nr 11 poz. 41.

⁹³ Dz. U. 1955 nr 44 poz. 283.

w kierunku na południowy zachód granicą parceli lkat. 723, a parceli lkat. 685, 684, 683, 756, 667/1, 666, 665, 664, 661, 662 do granicy dotychczasowej gminy kat. Sowina na kopiec graniczny Nr 7.

37. gromadę Święcany z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Święcanach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Święcany z gminy Szerzyny,

38. gromadę Szebnie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Szebniach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Szebnie, Chrzastówka, Nepla, Bierówka, Zimna Woda z gminy Jasło,

39. gromadę Szerzyny z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Szerzynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Szerzyny i Swoszowa z gminy Szerzyny.

40. gromadę Tarnowiec z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Tarnowcu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Tarnowiec, Wrocanka, Potakówka, Dobrucowa, Umieszcz, Brzezówka (bez obszaru 16,5 ha) oraz część obszaru dotychczasowej gromady Gąsówka stanowiąca przysiółek Podlas z gminy Tarnowiec.

Granica gromady Tarnowiec na odcinku włączonego przysiółka Podlas biegnie południową granicą parceli 180/6, 228, skąd skręca w kierunku na północ i biegnie zachodnią granicą parceli gruntowej 220 aż do granicy parceli gruntowych 216, 222, skąd skręca w kierunku na wschód i biegnie granicą między parcelami 222, 216 a 220, następnie skręca w kierunku na południe i biegnie granicą wschodnią parceli grunt. 220, 229 do parceli grunt. 180/6, a następnie skręca w kierunku na północny wschód i biegnie północną granicą parceli 180/6 do granicy dotychczasowej grom. kat. Umieszcz,

41. gromadę Trzcinią z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Trzcini; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Trzcinią z gminy Jasło,

42. gromadę Zagórze z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zagórzu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Zagórze, Dąborzyn i Dzwonowa z gminy Jedłowa,

43. gromadę Zależę z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zależu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Zależę z gminy Osiek Jasielski oraz gromada Wola Dębowiecka z gminy Dębowiec,

44. gromadę Żmigród Nowy z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żmigrodzie Nowym; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Żmigród Nowy, Mytarz, Mytarka, Toki i Gorzyce z gminy Żmigród Nowy,

45. gromadę Żmigród Stary z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żmigrodzie Starym; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Żmigród Stary, Łasa Góra i Sieliska z gminy Żmigród Nowy.

Sekretarz Sesji:
Lcdniowski Władysław

Przewodniczący Sesji:
Pacosz Piotr

UCHWAŁA Nr 23/54
Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie
z dnia 5 października 1954 r.
w sprawie podziału na gromady powiatu kolbuszowskiego

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. Nr 43 poz. 191), Wojewódzka Rada Narodowa w Rzeszowie uchwala co następuje:

W powiecie kolbuszowskim, województwie rzeszowskim tworzy się następujące gromady:

1. gromadę Cmolas z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Cmolasie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Cmolas, Hadykówka z gminy Cmolas,

2. gromadę Domatków z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Domatkowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Domatków i Bukowiec z gminy Kolbuszowa Górna,

3. gromadę Dzikowiec Stary z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dzikowcu Starym; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dzikowiec Stary, Dzikowiec Nowy, część obszaru dotychczasowej gromady Płazówka stanowiąca przysiółek Ksężyna, oraz część dotychczasowej gromady Lipnica stanowiąca przysiółek Osia Góra z gminy Dzikowiec.

Granica gromady Dzikowiec Stary na odcinku włączonego przysiółka „Osia Góra“ z dotychczasowej gromady Lipnica przebiegać będzie na tym odcinku począwszy od miejsca styku pgr. 3376 a 3377, a granicą dotychczasowej gromady Dzikowiec Nowy w kierunku wschodnim prostą linią na długości 1970 metrów aż do miejsca styku parceli 651 z 650 i z granicą gromady Wola Raniżowska. Następnie granicą gromady Dzikowiec na odcinku włączenia drugiej części gromady Płazówka przebiegać będzie począwszy od punktu przecięcia się północnej między parceli gruntowej 2971 z granicą gromady Lipnica tą granicą w kierunku południowym do jej przecięcia się z północną krawędzią granicznej drogi parceli gruntowej 4476/2, po czym tą krawędzią wzdłuż drogi do punktu przecięcia się jej z północną między parceli gruntowej 2836. Odtąd biegnie północną między parceli gruntowej 2835, 2790, 2789, 2740, 2708 do kopca granicznego Nr 13, znajdującego się na przecięciu się granicy gromady Lipnica z zachodnią granicą parceli gruntowej 2709. Od tego kopca biegnie dalej na wschód północną krawędzią drogi polnej 4477 do kopca Nr 14, znajdującego się na przecięciu się południowej krawędzi parceli drogowej 4477, południowej krawędzi parceli drogowej 4478 i zachodniej krawędzi drogi 4480. Odtąd granica biegnie do kopca Nr 15 na granicy gromady Lipnica, skąd skręca na południe i biegnie po tej granicy do kopca Nr 16. Tu się załamuje w kierunku południowym i biegnie do kopca Nr 17, leżącego na granicy gromady Lipnica, a będącej zarazem wschodnią granicą parceli gruntowej 2731, odtąd biegnie do kopca Nr 18, znajdującego się na granicy gromady Lipnica u styku północnej parceli gruntowej 382 położonej na terytorium dotychczasowej gromady Dzikowiec Nowy,

4. gromadę Górno z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Górnie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Górno, Markowizna oraz część dotychczasowej gromady Wólka Sokołowska stanowiąca przysiółek Rękaw z gminy Sokołów.

Granica gromady Górno na odcinku włączonego przysiółka „Rękaw“ z dotychczasowej gromady Wólka Sokołowska biegnie począwszy od punktu styku parceli 1854, 1565, a granicą gromady Górno w kierunku zachodnim południową granicą parceli 1854, następnie przecina drogę pgr. 1882 i biegnie dalej południową granicą parceli 1856 przecinając drogę, pgr. 1872, dalej biegnie południową granicą parceli 1857, przecinając drogę pgr. 1858/1, dalej biegnie południową granicą pgr. 1850 aż do szosy Nisko — Sokołów skręcając na północ wzdłuż zachodniej granicy pgr. 1850 na długości 140 metrów przecinając szosę w porządek do miejsca styku parceli 1582/6, szosy pgr. 1864/1 i następnie biegnie granicą katastralną gromady Turza — Wólka Sokołowska,

5. gromadę Jagodnik z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Jagodniku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Ostrowy Baranowskie i Jagodnik z gminy Cmolas,

6. gromadę Kolbuszowa Górna z siedzibą grom-

Powołanie gromadzkich rad narodowych w powiecie kolbuszowskim

- madzkiej rady narodowej w Kolbuszowej Górnej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Kolbuszowa Górna, z gminy Kolbuszowa Górna,
7. gromadę Kolbuszowa Dolna z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kolbuszowej Dolnej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad Kolbuszowa Dolna, Nowa Wieś (bez przysiółka Lipny Bór) z gminy Kolbuszowa Górna oraz gromady Świerczów i Zarębki z gminy Cmolas,
  8. gromadę Krzątka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Krzątce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Krzątka i Rusinów z gminy Majdan,
  9. gromadę Kupno z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kupnie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kupno i Poręby Kapińskie z gminy Kolbuszowa Górna,
  10. gromadę Lipnica z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lipnicy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Lipnica (bez przysiółka Ośia Góra) z gminy Dzikowiec,
  11. gromadę Majdan z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Majdanie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Majdan (bez przysiółka Janówka), Huta Komorowska, Brzostowa Góra (bez przysiółka Rosochy) Komorów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Wola Rusinowska, stanowiąca przysiółek „Zalas“ z gminy Majdan.
 Granica gromady Majdan na odcinku włączonego przysiółka „Zalas“ z dotychczasowej gromady Wola Rusinowska pobiegnie począwszy od miejsca styku parceli 3517/8 z parcelą 3506, a granicą dotychczasowej gromady Komorów w kierunku wschodnim wschodnią granicą parcel gromady Wola Rusinowska pgr. 3527, 3524/2, 3524/1, 3525/3, 3522/4, 3522/3, 3522/1, 3502/12, 3520, 3519/2, 3519/1, 3518/2, 3518/1, 3517/1 aż do miejsca styku z parcelą 3517/2 i granicą gromady Komorów,
  12. gromadę Mazury z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Mazurach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Mazury, Korczowiska (bez przysiółka Posuchy) i Turka z gminy Raniszów, część obszaru dotychczasowej gromady Trzebuska, stanowiąca przysiółek „Zmysłów“ oraz część obszaru dotychczasowej gromady Turza stanowiąca przysiółek „Zalas“ z gminy Sokołów.
 Granica gromady Mazury na odcinku włączonego obszaru przysiółka „Zmysłów“ pobiegnie począwszy od miejsca styku parcel 311, drogi 1573 w punkcie granicznym gromady Mazury z gromadą Zielonka w kierunku południowym; granicą dotychczasowej gromady Zielonka i gromady Trzebuska aż do styku jej z parcelą 3077, następnie biegnie południową między parceli 3077, południowo - wschodnią między parceli 306; wschodnią między parceli 295/2 aż do drogi pgr. 1573, która przecina w poprzek i dalej biegnie wschodnią granicą parceli 299, 304 i drogi 1572, aż do miejsca styku granicy gromad Turza i Mazury.
 Na odcinku włączonego przysiółka Zalas z dotychczasowej gromady Turza pobiegnie począwszy od miejsca styku parceli 674/64, a granicą gromady Mazury, w kierunku południowo wschodnim zachodnią granicą parceli 674/66, 674/64, a następnie skreca w kierunku północno-wschodnim i biegnie południową granicą parcel 674/64, 674/63, 674/62, 674/61, 674/60, 674/59, 674/58, 674/57, 674/56, 674/55, 674/54, 674/53, 674/52, 674/51, 674/50, 674/49, 674/48, 674/47, 674/46, 674/45, 674/44, 674/43, 674/42, 674/41, 692/1, 674/7, 692/2, 674/2, następnie przecina drogę Nr 813 i dalej biegnie południowo-wschodnią granicą parceli 673/3, dalej przecina drogę 791/1, a następnie biegnie północną granicą parcel 758/2, 758/1, 758/5, 758/4, 758/3, aż do miejsca styku tejsze parceli z potokiem Czerwienka. Następnie granica biegnie na zachód potokiem Czerwienka, aż do miejsca przecięcia się granicą dotychczasowych gromad Markowizna i Mazury.
  13. gromadę Mechowiec z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Mechowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Mechowiec, część obszaru dotychczasowej gromady Piażówka z gminy Dzikowiec oraz gromada Poręby Dynarskie z gminy Cmolas.
 Granica gromady Mechowiec na odcinku włączonej części dotychczasowej gromady Piażówka pobiegnie: od styku granicy Poręby Dynarskie z granicą gromady Kopcie, po czym biegnie granicą gromady Kopcie do przecięcia się jej z drogą parceli 4456, tu skreca na południowy wschód do kopca Nr 2, po czym dalej biegnie tą granicą w kierunku południowym do styku parceli gruntowej 4404 i 3988 na tej granicy. Od tego miejsca biegnie zachodnią między parceli gruntowej 3988, 3990 i 3989, która stanowi zarazem granicę gromady Dzikowiec i Piażówka. Od punktu przecięcia się tej granicy z zachodnią między pgr. 3986 biegnie znowu granicą gromady Dzikowiec i Piażówka do przecięcia się między zachodnią parceli gruntowej 4155 i 4154 z między południową parceli 4155, po czym skreca na drogę połączoną parceli 4192/25 i nią biegnie do granicy Mechowca,
  14. gromadę Nienadówka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Nienadówce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Nienadówka z gminy Sokołów,
  15. gromadę Niwiska z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Niwiskach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad Niwiska i Trześć z gminy Niwiska,
  16. gromadę Ostrowy Tuszowskie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Ostrowach Tuszowskich; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad Ostrowy Tuszowskie z gminy Cmolas i Toporów z gminy Niwiska.
  17. gromadę Przedbórz z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Przedborzu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Przedbórz z gminy Kolbuszowa Górna oraz gromada Huta Przedborska z gminy Niwiska,
  18. gromadę Raniszów z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Raniszowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Raniszów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Wola Raniszowska stanowiąca przysiółek „Krzaki Wolskie“ z gminy Raniszów.
 Granica gromady Raniszów na odcinku włączonego przysiółka „Krzaki Wolskie“ biegnie począwszy od punktu załamania granicy Raniszowa z granicą gromady Lipnica i biegnie wzdłuż tej granicy w kierunku północnym do punktu, w którym przecina się z nią południowa strona drogi parceli 12626 Kolbuszowa - Sokołów, następnie skreca na wschód i biegnie południową stroną tej drogi, aż do przecięcia się jej z granicą gromady Raniszów,
  19. gromadę Siedlanka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Siedlance; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Siedlanka, Kosowy, Przyłek, Hucina i Staszówka z gminy Niwiska,
  20. gromadę Staniszewskie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Staniszewskim; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Staniszewskie, Zielonka, oraz część obszaru dotychczasowej gromady Korczowiska, stanowiąca przysiółki Turka i Posuchy z gminy Raniszów.
 Granica gromady Staniszewskie na odcinku włączonych przysiółków Turka i Posuchy biegnie począwszy od miejsca styku parcel 764/24, 750 i 821/1 w kierunku na zachód i przechodzi południową granicą parcel 764/24, 764/25, 764/22, 764/28, 764/21, 764/29, 764/20, 764/19, 764/18, 759, 760. Następnie skreca na północ i przebiega zachodnią granicą drogi 3211, aż do miejsca przecięcia się tej drogi z granicą powiatu Nisko. Dalej skreca na zachód i biegnie granicą

Powołanie gromadzkich rad narodowych w powiecie kolbuszowskim

mędzy powiatem Kolbuszowa, a Nisko, aż do miejsca styku z parcelą 895/6. Tu skręca na południe i przebiega wzdłuż zachodniej granicy parceli 895/6, 894/5, 896/5, 919/47, 919/48, 919/159, skąd wyjątkowo skręca w kierunku na zachód i biegnie południowo a granicą parceli 907 do punktu styku z parcelą 919/201, 919/164, a z tego miejsca skręca wyjątkowo na południe przebiegając po zachodniej granicy drogi 919/164, a następnie wschodnią granicą parceli 919/157 aż do styku z parcelą 919/208 i z tego miejsca skręca na zachód przebiegając północną miedzą parceli 919/208, aż do granicy z Wola Ranżowska,

21. gromadę Sokółów z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sokółowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Turza (bez przysiółka „Zalas”, Wólka Sokółowska (bez przysiółka Rękaw i części gromady, o pow. 135 ha) i Tzebuska (bez przysiółka Zmysłów) z gminy Sokółów,
22. gromadę Trzeboś z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Trzebości; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Trzeboś z gminy Sokółów,
23. gromadę Trzesówka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Trzesówce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Trzesówka z gminy Cmołas,
24. gromadę Werynia z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Weryni; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Werynia i Kłapówka z gminy Kolbuszowa Górna,
25. gromadę Widelca z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Widelce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Widelca z gminy Kolbuszowa Górna,
26. gromadę Wilcza Wola z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wilczej Woli; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Wilcza Wola z gminy Dzikowice,
27. gromadę Wola Ranżowska z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Woli Ranżowskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Wola Ranżowska (bez przysiółka Krzaki Wolskie) oraz pozostała część gromady Korczowiska o obszarze 33 ha z gminy Ranżów. Granica gromady na odcinku włączonej części gromady Korczowiska pobiegnie jak opis granicy przy grom. Staniszewskie poz. 20),
28. gromadę Wola Rusinowska z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Woli Rusinowskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Wola Rusinowska (bez przysiółka „Zalas”), część obszaru dotychczasowej gromady Brzostowa Góra stanowiąca przysiółek „Rosochy” z gminy Majdan oraz gromada Kopcie z gminy Dzikowice.
Granica gromady Wola Rusinowska na odcinku włączonego przysiółka „Rosochy” z dotychczasowej gromady Brzostowa Góra przebiegać będzie parcellami katastralnymi od miejsca przecięcia się parceli 1789 (potok Murynia) północną granicą parceli 1550, wschodnio-północną granicą parceli 1523, północną granicą parceli 1521, 1776/2, a następnie zachodnią granicą parceli 1526, 1528, 1530, 1533, 1534, 1535, 1536; następnie przecina parcelę 1744 i biegnie jej południową granicą aż do parceli 1540, następnie biegnie zachodnią granicą 1540, 1539, do punktu styku parceli 1539, a parceli 1561 i granicy gromady Brzostowa Góra a Wola Rusinowska,
29. gromadę Zapole z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zapolu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Hucisko, Zapole i Leszcze z gminy Niviska oraz część obszaru dotychczasowej gromady Nowa Wieś stanowiąca

przysiółek „Lipny Bór” z gminy Kolbuszowa Górna.

Granica gromady Zapole na odcinku włączonego przysiółka Lipny Bór pobiegnie począwszy od miejsca styku parceli 1070 i 664 z granicą gromady Domatków, w kierunku północnym wschodnią granicą parceli 643/3 643/1, przecinając drogę pgr. 1071 w kierunku północnym i skłóca na północy zachód biegnąc granicą parceli pgr. 649/5, 652 aż do styku z parcelą 1047 pgr. 428/1, następnie biegnie wzdłuż południowej granicy pgr. 428 1, aż do miejsca przecięcia drogi pgr. 1045, prowadzącej z Zapola do Nowej Wsi, przecinając ją w poprzek, a następnie biegnie południową granicą parceli pgr. 430 aż do miejsca styku tej parceli z parcelą pgr. 1047 i granicą gromady Trześń.

Sekretarz Sesji:
Ledeniowski Władysław

Przewodniczący Sesji:
Pacosz Piotr

UCHWAŁA Nr 24/54
Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie
z dnia 5 października 1954 r.
w sprawie podziału na gromady
powiatu krośnieńskiego

Na podstawie art. 3, ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. Nr 43, poz. 191) Wojewódzka Rada Narodowa w Rzeszowie uchwala co następuje:

W powiecie krośnieńskim, województwie rzeszowskim tworzy się następujące gromady:

1. gromadę Bratkówka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bratkówce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bratkówka, Rzepnik, Ustrobnia z gminy Bratkówka oraz część obszaru dotychczasowej gromady Węglówka stanowiąca przysiółek „Wólka” z gminy Korczyzna.
Granica gromady Bratkówka na tym odcinku biegnie od północno-zachodniego narożnika pg. 1434/2 przy granicy dotychczasowych gromad Węglówka, Rzepnik i przysiółka Wólka w kierunku wschodnim, północnymi granicami parceli gruntowych 1434/3, 1437, 1459, 1460, 1495/1, 1494/1, skręca w kierunku południowym, biegnie wschodnią granicą pgr. 1467, dochodzi do lasu (og. 1468), biegnie jego zachodnią granicą dochodząc do drogi polnej (pg. 9586), dalej biegnie tą drogą jej zewnętrzną granicą w kierunku południowo-wschodnim, dochodzi do skrzyżowania dróg polnych (pg. 9586, 9661), tu zalamuje się w kierunku wschodnim, dochodzi do drogi gminnej p. g. 9599, zmienia kierunek na południowy i biegnąc jej zachodnią granicą dochodzi do granicy przysiółka Wólka i grom. Odrzykoń i Węglówka,
2. gromadę Bóbrka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bóbrce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bóbrka z gminy Chorkówka oraz gromada Nizna Łąka z gminy Miejsce Piastowe,
3. gromadę Cergowa z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Cergowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Cergowa (bez przysiółka „Nowa Wieś”), Jasionka i Lipowica z gminy Nadole,
4. gromadę Chlebna z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chlebnej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chlebna, Piotrówka, Podniebyle i Poręby, z gminy Jedlicze
5. gromadę Chorkówka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chorkówce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chorkówka, Leśniówka, Żeglice z gminy Chorkówka,
6. gromadę Cieszyna z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Cieszynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Cieszyna i Sępina z gminy Frysztak,

Powołanie gromadzkich rad narodowych w powiecie kolbuszowskim

Okres gromadzkich rad narodowych trwał w latach 1954-1972. Cechował się częstymi zmianami administracyjnymi, szczególnie w pierwszych latach. Jednostki te były zbyt małe, a gromadzkie rady narodowe zbyt słabe finansowo i miały bardzo wąskie kompetencje, (mimo stopniowego rozszerzania ich funkcji i tworzenia coraz to większych gromad). Gromady zarządzane były przez miejscowych działaczy społecznych. Niewielu z nich miało większe niż podstawowe wykształcenie. Gromady powstały w okresie stalinowskim i zupełnie nie przystawały do rzeczywistości lat siedemdziesiątych.

SPISY RADNYCH GROMADZKICH
GROMADZKA RADA NARODOWA GÓRNO

Radni kadencji 1954-1958	Radni kadencji 1958-1961
Ożóg Maria, Gocłoń Czesław, Szot Stanisław, Maziarz Józef, Smolak Józef, Godek Stanisław, Rembisz Czesław, Pałys Janina, Burek Jan, Partyka Józef, Oboda Henryk, Kraska Józef, Mitura Julian, Dec Franciszek, Boguń Aniela, Sakowski Franciszek, Tupaj Władysław, Szot Franciszek ⁹⁴	Rębisz Czesław, Kołodziej Stanisław, Kraska Józef, Pałys Janina, Godek Stanisław, Drelich Stanisław, Mitura Julian, Dec Franciszek, Walicki Karol, Ożóg Maria, Piątek Tadeusz, Krawczyk Franciszek, Szot Stanisław, Matuła Piotr, Goclon Czesław, Smolak Józef, Sakowski Franciszek, Mika Franciszek ⁹⁵

Radni kadencji 1961-1965	Radni kadencji 1965-1969
Rembisz Czesław, Łuszczki Jan, Kraska Józef, Kołodziej Stanisław, Godek Stanisław, Mitura Julian, Krawczym Franciszek, Dec Franciszek, Walicki Karol, Kania Józef, Ożóg Maria, Doktor Franciszek, Smolak Józef, Matuła Piotr, Słoma Jan, Mach Janina, Goclon Czesław, Sałek Władysław ⁹⁶	Doktor Franciszek, Rembisz Czesław, Kania Józef, Krawczyk Franciszek, Ożóg Maria, Cieślachowski Henryk, Maziarz Józef, Ożóg Tadeusz, Bolko Józef, Zagaja Genowefa, Węglarza Stanisław, Cichoń Jan, Kołodziej Stanisław, Burek Władysława, Dolecki Michał, Golas Kazimierz, Mitura Julian, Goclon Czesław, Matuła Piotr, Surdyka Agnieszka, Smolak Józef, Szot Franciszek, Słoma Jan ⁹⁷

⁹⁴ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 13, poz. 42.

⁹⁵ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 2, poz. 6.

⁹⁶ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1961, nr 5, poz. 25.

⁹⁷ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1965, nr 7, poz. 38.

Radni kadencji 1969-1972

Rembisz Czesław,
Ożóg Maria,
Cieślachowski Henryk,
Maziarz Józef,
Bolka Józef,
Krawczyk Franciszek,
Doktor Franciszek,
Matuła Franciszka,
Cichoń Helena,
Baszkiewicz Andrzej,
Zagaja Genowefa,
Węglarz Stanisław,
Golas Kazimierz,
Dolecki Stanisław,
Dziadosz Julian,
Doktor Stanisław,
Sondej Franciszka,
Goclon Czesław,
Smolak Józef,
Kupiec Zdzisław,
Matuła Piotr,
Fusiek Władysław,
Surdyka Franciszek⁹⁸

GROMADZKA RADA NARODOWA NIENADÓWKA

Radni kadencji 1954-1958	Radni kadencji 1958-1961
Krzanowski Paweł, Słonina Julia, Ochalik Jan, Bełz Jan, Pikor Walenty, Pikor Michał, Cisek Józef, Rumak Tomasz, Szybisty Władysław, Kołodziej Stanisław, Ożóg Walenty, Kinicki Marian, Woś Antoni, Ożóg Genowefa, Dziadosz Wojciech, Śliż Jan, Dziadosz Zofia, Dziągwa Zofia,	Ożóg Stanisław, Cisek Józef, Bąk Władysław, Naja Jan, Rumak Tomasz, Kołodziej Stanisław, Kinicki Marian, Rumak Franciszek, Ożóg Jan, Śliż Jan, Janik Ludwik, Chorzępa Bronisław, Gielarowski Walenty, Chorzępa Franciszek, Nowak Michał, Bełz Jan, Ożóg Stanisław, Śliż Paweł,

⁹⁸ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1969, nr 8, poz. 49.

Chorzępa Bronisław, Niemiec Stanisław, Chorzępa Wojciech ⁹⁹	Nowak Stanisław, Wyskida Józef, Pikor Ludwik, Dziadosz Jan, Woś Antoni ¹⁰⁰
--	---

Radni kadencji 1961-1965	Radni kadencji 1965-1969
Ożóg Stanisław, Kołodziej Stanisław, Rumak Tomasz, Rumak Franciszek, Jodłowski Andrzej, Ożóg Jan, Szczygieł Ludwik, Nowińska Maria, Naja Jan, Nawłoka Leon, Puk Józef, Janik Józefa, Drapała Jan, Piskor Ludwik, Chorzępa Bronisław, Tatarka Helena, Woś Antoni, Dziadosz Jan, Śliż Jan, Ożóg Stanisław, Gielarowski Jan, Bełz Jan, Ożóg Jan ¹⁰¹	Ożóg Stanisław, Malec Eugeniusz, Ożóg Stanisław s. Wojciecha, Kołodziej Stanisław s. Walentego, Szczygieł Ludwik, Rumak Franciszek, Drapała Jan, Maciąg Helena, Nawłoka Leon, Naja Jan, Puk Józef, Ożóg Jan s. Wojciecha, Depka Jan, Nowak Stanisław, Kus Paweł, Gielarowski Jan, Ożóg Stanisław, Śliż Jan, Woś Antoni, Nowak Józef, Chorzępa Wojciech s. Jana, Jakubowska Genowefa, Zięba Maria ¹⁰²

Radni kadencji 1969-1972
Cisek Józef, Puk Józef, Szczygieł Ludwik, Nowak Stanisław, Naja Jan, Rumak Tomasz, Nowak Stanisław, Kołodziej Stanisław, Ożóg Stanisław, Rumak Franciszek, Nawłoka Leon, Chorzępa Zofia, Śliż Jan, Koziarski Stanisław,

⁹⁹ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 13, poz. 42.

¹⁰⁰ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 2, poz. 6.

¹⁰¹ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1961, nr 5, poz. 25.

¹⁰² Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1965, nr 7, poz. 38.

Jakubowska Genowefa,
 Zięba Maria,
 Gielarowski Jan,
 Woś Antoni,
 Chorzępa Wojciech,
 Ożóg Stanisław,
 Dec Józef,
 Drapała Jan,
 Ożóg Jan¹⁰³

GROMADZKA RADA NARODOWA SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI

Radni kadencji 1954-1958	Radni kadencji 1958-1961
Rumak Marcin, Matuła Franciszek, Piecuch Julian, Buczak Emilia, Koziarz Jan, Kruczek Ludwik, Budzeń Adam, Decowski Franciszek, Misiuda Stanisław, Ożóg Władysław, Kuryś Marcin, Cymerys Władysław, Nizioł Franciszek, Smolak Antoni, Krawczyk Rozalia, Chorzępa Paweł, Chorzępa Stanisław, Rzeszutek Tadeusz, Kruczek Marcin, Maksym Franciszek, Warchoń Adam, Falandys Tadeusz, Sieńko Jan, Wilk Jan, Ożóg Franciszek ¹⁰⁴	Rzeszutek Franciszek, Chorzępa Paweł, Smolak Antoni, Nizioł Franciszek, Woś Tomasz, Dec Leon, Cymerys Władysław, Słonina Jan, Ożóg Adam, Piecuch Józef, Kruczek Ludwik, Kotula Henryk, Czubek Edmund, Ożóg Józef, Surowiec Michał, Bąk Jan, Chorzępa Piotr, Sieńko Jan, Burek Jan, Marut Józef, Koziarz Jan, Ziemiański Roman, Rzeszutek Kazimierz, Kiełb Michał, Woś Jakub, Tybinka Michał, Matuła Władysław ¹⁰⁵
Radni kadencji 1961-1965	Radni kadencji 1965-1969
Rzeszutek Franciszek, Bęben Jakub, Smolak Antoni, Bury Józef,	Chorzępa Paweł, Rzeszutek Franciszek, Bury Józef, Smolak Antoni,

¹⁰³ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1969, nr 8, poz. 49.

¹⁰⁴ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 13, poz. 42.

¹⁰⁵ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 2, poz. 6.

<p>Cymerys Władysław, Dec Leon, Wilk Stanisław, Chorzępa Paweł, Rumak Marcin, Ożóg Adam, Piecuch Józef, Surowiec Michał, Baran Stanisław, Kozieł Julia, Misiuda Stanisław, Bąk Jan, Sieńko Jan, Woś Jakub, Marut Józef, Nizioł Władysław, Rzeszutek Kazimierz, Matuła Maria, Cisek Jan, Bocho Tomasz, Ziemiański Roman, Decowski Franciszek, Chorzępa Wawrzyniec¹⁰⁶</p>	<p>Kuryś Marcin, Dec Leon, Łach Franciszek, Słonina Stanisław, Nizioł Władysław, Matuła Maria, Boho Tomasz, Cisek Jan, Ziemiański Roman, Marut Józef, Chorzępa Wawrzyniec, Budzyń Adam, Rumak Marcin, Ożóg Adam, Surowiec Michał, Baran Stanisław, Motyl Julia, Misiuda Stanisław, Płoszaj Józef, Furman Stanisław, Pikor Roman, Kozioł Antoni, Surowiec Szczepan¹⁰⁷</p>
--	---

Radni kadencji 1969-1972
<p>Kuryś Marcin, Budzyń Adam, Chorzępa Paweł, Chorzępa Katarzyna, Dec Leon, Cisek Jan, Ożóg Franciszek, Ziemiański Roman, Marut Józef, Rumak Marcin, Surowiec Szczepan, Baran Stanisław, Czubek Edmund, Duda Jan, Furman Stanisław, Baran Wojciech, Witek Julian, Drozd Maria, Cisek Adam, Chmiel Stanisław, Cisek Augustyn, Watras Jan, Lepianka Jan,</p>

¹⁰⁶ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1961, nr 5, poz. 25.

¹⁰⁷ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1965, nr 7, poz. 38.

Kołodziej Tadeusz,
Płoszaj Ludwik,
Cisek Jan,
Ożóg Zofia¹⁰⁸

GROMADZKA RADA NARODOWA TRZEBOSZ

Radni kadencji 1954-1958	Radni kadencji 1958-1961
Ożóg Jan, Watras Marian, Kot Andrzej, Lichota Michał, Lech Józef, Witek Stanisław, Jacek Michał, Boho Marian, Cisek Ludwik, Flak Michał, Witek Julian, Sutyła Krystyna, Chmiel Stanisław, Ożóg Edward, Kołodziej Stanisław, Cisek Augustyn, Cisek Helena, Jacek Józef ¹⁰⁹	Cisek Adam, Lichota Michał, Lepianka Jan, Ożóg Jan, Chorzępa Jan, Bełz Ludwik, Kraska Franciszek, Jacek Józef, Witek Julian, Bandura Janina, Rakuś Henryk, Lech Józef, Bandura Józef, Matuła Andrzej, Płoszaj Ludwik, Tokarska Elżbieta, Grygiel Michał, Cisek Augustyn, Cymerys Jan, Kraska Marcin, Cisek Paweł, Bełz Jan, Cisek Franciszek ¹¹⁰

Radni kadencji 1961-1965	Radni kadencji 1965-1969
Chmiel Stanisław, Ożóg Władysław, Cisek Paweł, Cisek Franciszek, Kot Andrzej, Jacek Michał, Cisek Ludwik, Ożóg Helena, Tokarska Elżbieta, Kot Jan, Lepianka Jan, Lichota Michał, Bandura Janina,	Ożóg Zofia, Watras Jan, Prucnal Piotr, Cisek Ludwik, Cisek Adam, Chmiel Stanisław, Jacek Michał, Budzyń Aleksander, Cisek Adam, Piskor Kazimierz, Lech Józef, Sitarz Mieczysław, Lepianka Jan,

¹⁰⁸ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1969, nr 8, poz. 49.

¹⁰⁹ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 13, poz. 42.

¹¹⁰ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 2, poz. 6.

<p>Płoszaj Ludwik, Cisek Adam, Cisek Wojciech, Lech Józef, Chorzępa Jan, Bełz Jan, Cisek Augustyn, Szeliga Augustyn, Kołodziej Jan, Przybyło Jan¹¹¹</p>	<p>Lichota Michał, Szeliga Wojciech, Bandura Janina, Chorzępa Jan s. Marcina, Płoszaj Ludwik, Cisek Augustyn, Baran Wojciech, Gnyp Julian, Przybyło Jan¹¹²</p>
--	---

GROMADZKA RADA NARODOWA WÓLKA NIEDŹWIEDZKA

Radni kadencji 1954-1958	Radni kadencji 1958-1961
<p>Ożóg Jan, Watras Marian, Kot Andrzej, Lichota Michał, Lech Józef, Witek Stanisław, Jacek Michał, Boho Marian, Cisek Ludwik, Flak Michał, Witek Julian, Sutyła Krystyna, Chmiel Stanisław, Ożóg Edward, Kołodziej Stanisław, Cisek Augustyn, Cisek Helena, Jacek Józef¹¹³</p>	<p>Bieszczad Ludwik, Lorenc Franciszek, Miazga Jan, Cichoń Michał, Kuduk Marcin, Kuduk Tomasz, Giza Julian, Stankiewicz Jan, Cichoń Józef, Ożóg Filip, Szwaja Franciszek, Kołodziej Stanisław, Elczyk Franciszek, Rzeszutek Franciszek, Kuduk Franciszek, Burek Andrzej, Kuzara Franciszek, Krudysz Józef¹¹⁴</p>

Radni kadencji 1961-1965	Radni kadencji 1965-1969
<p>Andres Zbigniew, Kuduk Stanisław, Bęben Jan, Kaplita Wiktoria, Kuduk Marcin, Miazga Jan, Ożóg Filip, Siankiewicz Jan, Cichoń Józef, Tabaka Tomasz, Tęcza Tomasz,</p>	<p>Andres Zbigniew, Miazga Jan, Dec Jan, Mul Adam, Naróg Helena, Kuduk Franciszek, Kuduk Tadeusz, Ożóg Filip, Tabaka Tomasz, Stankiewicz Jan, Cichoń Józef,</p>

¹¹¹ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1961, nr 5, poz. 25.

¹¹² Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1965, nr 7, poz. 38.

¹¹³ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 13, poz. 42.

¹¹⁴ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1954, nr 2, poz. 6.

<p>Kościółek Stefania, Kuduk Franciszek, Elczyk Franciszek, Burek Andrzej, Szwaja Jan, Dec Ewa, Płoszaj Józef, Hajder Franciszek¹¹⁵</p>	<p>Kościółek Stefania, Tęcza Tomasz, Nycz Tadeusz, Kuziara Franciszek, Hajder Franciszek, Kupiszewski Józef, Rzeszutek Stanisław, Darocho Józef, Płoszaj Władysław¹¹⁶</p>
---	--

Radni kadencji 1969-1972
<p>Marek Bolesław, Kościółek Weronika, Kuduk Franciszek, Dec Jan, Siuzdak Paweł, Bałuta Janina, Muł Adam, Cichoń Józef, Stopyra Anna, Tabaka Tomasz, Cichoń Jan, Kościółek Adam, Winiarski Antoni, Kupiszewski Józef, Ożóg Janina, Hajder Franciszek, Płoszaj Władysław, Kołodziej Stanisław, Kuzara Franciszek, Kołodziej Anna¹¹⁷</p>

¹¹⁵ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1961, nr 5, poz. 25.

¹¹⁶ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1965, nr 7, poz. 38.

¹¹⁷ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1969, nr 8, poz. 49.

GMINNA RADA NARODOWA SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI

Od 1954 roku, istniał podział kraju na gromady. Jednostki te były zbyt małe i nie sprawdziły się. Podjęto więc zasadnicze środki zmierzające do zmian. Te sprawy omawiał VI Zjazd PZPR w 1971 roku, oraz VI Plenum PZPR w 1972 roku. 29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*¹¹⁸.

W 1972 roku utworzono gminy. W skład nowoutworzonej gminy Sokołów Małopolski z siedzibą Gminnej Rady Narodowej w Sokołowie Małopolskim, weszły obszary sołectw: Górno, Kąty Trzebuskie, Markowizna, Nienadówka, Trzeboś, Trzeboś Podlas, Trzebuska, Turza, Wólka Sokołowska.¹¹⁹ Ta sama uchwała, powołała wspólną radę narodową dla miasta i gminy Sokołów Małopolski. W ten sposób utworzono wspólną miejsko-wiejską gminę w powiecie kolbuszowskim. Początkowo w skład gminy Sokołów Małopolski nie wchodziła miejscowość Wólka Niedźwiedzka. Włączono ją do gminy Brzóza Królewska, jednak z dniem 2 lipca 1976 roku, przeniesiono obszar tej wsi do gminy Sokołów Małopolski.¹²⁰

---

¹¹⁸ Dz.U. 1972, nr 49, poz. 312.

¹¹⁹ Dz. U. WRN w Rzeszowie 1972 nr 16 poz. 193.

¹²⁰ Dz. Urz. 1976, nr 24, poz. 173.

312

USTAWA

z dnia 29 listopada 1972 r.

o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych.

W celu stworzenia korzystniejszych warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, intensyfikacji rolnictwa i poprawy warunków bytowych mieszkańców oraz w celu pogłębienia demokracji socjalistycznej, dalszego wzmocnienia roli i aurytetytu rad narodowych i ich organów na terenach wiejskich, a także dla usprawnienia ich działalności stanowi się, co następuje:

Rozdział 1.

Gminy.

Art. 1. 1. Tworzy się gminy jako podstawowe jednostki podziału administracyjno-gospodarczego na terenach wiejskich, stwarzające ze względu na swoje rozmiary, potencjał gospodarczy i urządzenia odpowiednie warunki dla kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokajania potrzeb mieszkańców.

2. Znosi się dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady.

3. Znosi się osiedla jako odrębne jednostki podziału administracyjnego.

Art. 2. W ustawie z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (Dz. U. z 1963 r. Nr 29, poz. 172), zwanej w dalszych przepisach ustawą, wprowadza się po rozdziale 7 nowy rozdział 7a w brzmieniu:

„Rozdział 7a

Przepisy szczególne dotyczące gminnych rad narodowych.

Art. 65a. 1. Gminna rada narodowa jest organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu społecznego na terenie gminy.

2. Liczbę członków gminnej rady narodowej ustala powiatowa rada naroduwa w granicach od 20 do 50.

3. Organem administracji państwowej w gminie oraz organem wykonawczym i zarządzającym gminnej rady narodowej jest narzecznik gminy.

Art. 65b. 1. Do gminnych rad narodowych, ich organów i radnych stosuje się odpowiednio przepisy innych rozdziałów ustawy, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszego rozdziału.

2. Przepisów innych rozdziałów ustawy oraz przepisów szczególnych, dotyczących prezydów rad narodowych, nie stosuje się do prezydów gminnych rad narodowych.

Art. 65c. 1. Gminna rada narodowa zapewnia wykonanie na terenie gminy zadań państwowych, wzrost i udowodnienie produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji rolnej, rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny gminy, zaspokajanie potrzeb bytowych ludności oraz umocnienie dyscypliny społecznej.

2. Gminna rada narodowa w szczególności:

- 1) zapewnia wykonanie zadań gospodarczych i społecznych wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju,

- 2) ustala zasadnicze kierunki rozwoju gminy i środki zapewniające realizację związanych z tym zadań,
- 3) organizuje działalność społeczną dla wykonywania zadań gminnej rady narodowej,
- 4) wpływa na rozwijanie zespołowych form gospodarowania na wsi i organizowanie współpracy między uspołecznionymi i indywidualnymi formami gospodarki, na rozwijanie specjalizacji i kooperacji indywidualnych gospodarstw oraz na przyspieszanie postępu agro- i zootechnicznego w produkcji rolnej,
- 5) zapewnia rozwój zakładów, instytucji i urzędów służących zaspokajaniu potrzeb gospodarczych i społeczno-kulturalnych ludności,
- 6) koordynuje na terenie gminy działalność jednostek państwowych i spółdzielczych oraz organizacji społecznych w zakresie realizacji zadań wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju oraz zadań istotnych dla rozwoju gminy i dla poprawy warunków życiowych jej mieszkańców, a także ochrony środowiska,
- 7) sprawuje kontrolę nad jednostkami państwowymi i spółdzielczymi oraz organizacjami społecznymi działającymi na terenie gminy, zwłaszcza pod względem ich gospodarności i właściwego podejścia do potrzeb obywateli, a także w zakresie przestrzegania dyscypliny, ładu i porządku.

Art. 65d. 1. W wypadkach uzasadnionych charakterem lub rozmiarami podejmowanych zadań gminne rady narodowe współdziałają z sąsiednimi radami narodowymi i w związku z tym mogą w szczególności:

- 1) podejmować wspólne uchwały,
- 2) zawierać porozumienia co do realizacji określonego zadania i jego finansowania oraz powoływać, w miarę potrzeby, jednostki organizacyjne dla jego realizacji,
- 3) ustalać zasady wspólnego korzystania z określonych obiektów i urządzeń,
- 4) tworzyć wspólne fundusze celowe,
- 5) organizować wykonanie określonych zadań w czynię społecznym,
- 6) podejmować wspólne akcje o charakterze społecznym, kulturalnym lub zdrowotnym.

2. Podejmując wspólne przedsięwzięcia rady narodowe organizują wspólną kontrolę ich wykonania.

Art. 65e. Na sesjach gminna rada narodowa w szczególności

- 1) uchwała:
  - a) wieloletnie i roczne plany społeczno-gospodarczego rozwoju gminy,
  - b) plany finansowania zadań objętych wieloletnimi planami oraz roczne budżety,
  - c) zadania przewidziane do wykonania w czynię społecznym oraz wysokość stawek świadczących na fundusz gminny i sposób jego wykorzystania,

Fragmenc ustawy o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312).

6. gminę Kołaczyce z siedzibą gminnej rady narodowej w Kołaczycach, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bieździadka, Bieździedza, Kołaczyce, Krajowice, Lublica, Nawsie Kołaczyckie, Sieklówka Dolna, Sieklówka Górna, Sowina.
7. gminę Krempana z siedzibą gminnej rady narodowej w Krempane, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Grab (Grab, Ożenna i Wyszowatka), Kottań, Krempana (Krempana i Żydowskie), Myscowa, Polany (Polany i Huta Polańska), Świątkowa Mała, Świątkowa Wielka, oraz obręby geodezyjne Ciechania, Rozstajne, Świerżowa Ruska.
8. gminę Nowy Zmigród z siedzibą gminnej rady narodowej w Nowym Zmigrodzie, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Brzezowa, Desznica, Gorzyce, Grabanina, Jaworze, Kały, Łysa Góra, Makowiska, Mytarka, Mytarz, Nienaszów, Nowy Zmigród, Sadki, Siedliska Zmigrodzkie, Skalnik, Stary Zmigród, Toki.
9. gminę Osiek Jasielski z siedzibą gminnej rady narodowej w Osieku Jasielskim, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Czekaj, Łęzyny, Mrukowa, Osiek Jasielski, Pielgrzymka, Samokłęski, Świerchowa, Zawadka Osiecka, Załęże.
10. gminę Skołyszyn z siedzibą gminnej rady narodowej w Skołyszynie, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bączal Dolny, Bączal Górny, Harkłowa, Jabłonica, Kunowa, Lisów, Przysieki, Pusta Wola, Siedliska Stawieńskie, Siepietnica, Skołyszyn, Stawęcin, Świecany.
11. gminę Szerzyny z siedzibą gminnej rady narodowej w Szerzynach, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Czerwna, Oipiny, Swoszowa, Szerzyny, Żurowa.
12. gminę Tarnowiec z siedzibą gminnej rady narodowej w Tarnowcu, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Brzezówka, Czeluśnica, Dobrucowa, Gaśówka, Gliniczek, Glinik Polski, Łajśce, Łubienko, Łubno Opacie, Łubno Szlacheckie, Nowy Glinik, Potakówka, Roztoki, Sądkowa, Tarnowiec, Umieszcz, Wrocanka.

§ 6.

W powiecie kolbuszowskim, województwie rzeszowskim tworzy się następujące gminy:

1. gminę Comlas z siedzibą gminnej rady narodowej w Cmolasie, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Cmolas, Dąbrówka, Hadykówka, Jagodnik, Ostrowy Baranowskie, Ostrowy Tuszowskie, Poręby Dymarskie, Toporów, Trzęsówka.
2. gminę Kolbuszowa z siedzibą gminnej rady narodowej w Kolbuszowej, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bukowiec, Domatków, Huta Przedborska, Kłapówka, Kolbuszowa Dolna, Kolbuszowa Górna, Kupno, Nowa Wieś, Poręby Kupieńskie, Przedbórz, Świerczów, Werynia, Widelka, Zarębki.
3. gminę Majdan Królewski z siedzibą gminnej rady narodowej w Majdanie Królewskim, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Brzostowa Góra, Huta Komorowska, Komorów, Krzątka, Majdan Królewski, Stary Rusinów, Wola Rusinowska.
4. gminę Niwiska z siedzibą gminnej rady narodowej w Niwiskach, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Hucina — Staszówka, Hucisko, Kosowy, Leszcze, Niwiska, Przyłęk, Siedlanka, Trześń, Zapole.
5. gminę Raniżów z siedzibą gminnej rady narodowej w Raniżowie, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Korczowiska, Mazury, Raniżów, Staniszewskie, Wola Raniżowska, Zielonka.

§ 7.

W powiecie krośnieńskim, województwie rzeszowskim tworzy się następujące gminy:

1. gminę Bratkówka z siedzibą gminnej rady narodowej w Bratkówce, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bajdy, Bratkówka, Łączki Jagiellońskie, Łęki Strzyżowskie, Odrzykoń, Pietrusza Wola, Przybówka, Rzepnik, Ustrobnia, Wojaszówka, Wojkówka.
2. gminę Chorkówka z siedzibą gminnej rady narodowej w Chorkówce, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Chorkówka, Bóbrka, Draganowa, Faliszówka, Kobylany, Kopytowa, Leśniówka, Machnowka, Poraj, Sulistrowa, Szczepańcowa, Świerżowa Polska, Zręcin, Zeglice.
3. gminę Dukla z siedzibą gminnej rady narodowej w Dukli, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Barwinek, Cergowa, Chyrowa, Głojśce, Iwla, Jasionka, Lipowica, Łęki Dukielskie, Mszana, Nadole, Nowa Wieś, Olchowice, Ropianka, Równie, Teodorówka, Trzciana, Tylawa, Wietrzno, Zawadka Rymanowska, Zboiska, Zyndranowa, oraz obręby geodezyjne Kamionka, Smereczne, Wilsznia.
4. gminę Iwonicz Zdrój z siedzibą gminnej rady narodowej w Iwoniecu Zdroju, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Iwonicz, Lubatowa, Lubatówka.
5. gminę Jaśliśka z siedzibą gminnej rady narodowej w Jaśliśkach, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Daliowa (Daliowa i Szklary), Jaśliśka (Jaśliśka, Lipowice i Czeremcha), Posada Jaśliśka, Wola Niżna (Wola Niżna, Darów, Jasiel, Moszczanec, Polany Surowiczne, Rudawka Jaśliśka, Surowica, Wola Wyżna).
6. gminę Jedlicze z siedzibą gminnej rady narodowej w Jedliczu, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Chlebna, Długie, Dobieszyn, Jaszczew, Moderówka, Piotrówka, Potok, Podniebyle, Poręby, Zarnowiec.
7. gminę Korczyn z siedzibą gminnej rady narodowej w Korczynie, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Czarnorzeki, Iskrzynia, Kombornia, Korczyn, Krasna, Krościenko Wyżne, Krościenko Wyżne — Pustyny, Węglówka, Wola Komborska.
8. gminę Miejsce Piastowe z siedzibą gminnej rady narodowej w Miejscu Piastowym, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Głowienka, Łężany, Miejsce Piastowe, Niżna Łąka, Rogi, Targowiska, Wrocanka.
9. gminę Rymanów z siedzibą gminnej rady narodowej w Rymanowie, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bałucianka, Bzianka, Deszno, Głębokie (Głębokie, Rudawka Rymanowska, Puławy, Tarnawka), Klimkówka (Klimkówka i Wólka), Królik Polski (Królik Polski, Wisłoczek i Królik Wołoski), Ładzin, Łazy, Milcza, Posada Górna (Posada Górna i Wołtusowa), Sieniawa, Wróblak Królewski, Wróblak Szlachecki, oraz obręb geodezyjny Zawoje.
10. gminę Zarszyn z siedzibą gminnej rady narodowej w Zarszynie, w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bażanówka, Besko, Długie, Jaćmierz, Mymoń, Nowosielce, Odrzechowa, Pielnia, Poręby, Posada Jaćmierska, Posada Zarszyńska, Zarszyn.

W nowym ustroju gminnym, oddzielono funkcje stanowiące od wykonawczych. Organem uchwałodawczym, była gminna rada narodowa. Rada spośród swego grona wybierała prezydium i komisje. Przewodniczącym rady, zostawał zwyczajowo pierwszy sekretarz gminnego komitetu PZPR. Przewodniczący GRN, jego zastępcy i szefowie komisji, tworzyli prezydium gminnej rady narodowej. Na sesjach prezydium omawiano kwestie organizacyjne GRN, ale też podejmowano uchwały na przykład o zatwierdzeniu sołtysów.

Obsługą administracyjną i kancelaryjną gminnej rady narodowej i jej organów, zajmował się inspektor d/s rady narodowej i biuro rady. Inspektor służbowo podlegał przewodniczącemu, a zatrudniany i finansowany był przez Naczelnika.

Do zadań rady narodowej gminy, należało uchwalanie rocznych i wieloletnich planów społeczno-gospodarczych rozwoju gminy, oraz koordynowanie i kontrolowanie ich wykonania, uchwalanie budżetu na rok przyszły i kontrola jego wykonania, dysponowanie środkami funduszy celowych niezwiązanych bezpośrednio z budżetem, uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego terenu gminy.

Rada narodowa funkcjonowała w oparciu o uchwalony przez siebie regulamin. Obradowała na sesjach, na których podejmowała uchwały, które jako organ wykonawczy realizował naczelnik gminy.

Organami rady były: prezydium, komisje, a także Gminny Komitet Kontroli Społecznej, powołany na mocy ustawy z dnia 26 maja 1978 roku o zmianie ustawy o radach narodowych. Na czele prezydium (w skład, którego wchodził: przewodniczący, zastępcy oraz szefowie komisji gminnych), stał przewodniczący. Od 1974 roku przewodniczącym obligatoryjnie był I-szy sekretarz miejscowego komitetu PZPR. W niektórych gminach nawet nie przeprowadzano głosowania na forum rady, tylko przez aklamację zatwierdzano przewodniczącego, po zmianach personalnych w miejscowym Komitecie PZPR. Trzeba dodać, że sekretarze partyjni często byli przenoszeni z gminy do gminy, co wiązało się ze zmianami w prezydium.

Powołano urząd gminy, jako terenowy organ administracji państwowej do wykonywania zadań naczelnika gminy. Naczelnik gminy był powoływany i odwoływany przez wojewodę. Gminna rada narodowa mogła tylko wyrażać niewiążącą opinię o kandydaturze. Naczelnicy rzadko pochodzili z terenu gminy, chociaż często bywali związani z władzami powiatowymi. Byli to w większości ludzie z wyższym wykształceniem, mający często doświadczenie w pracy z administracją. W urzędach gmin zatrudniano osoby mające przynajmniej średnie wykształcenie, lub będące w trakcie uzupełniania wykształcenia. Była to zupełna nowość w administracji lokalnej, sprzyjająca profesjonalizacji administracji.

Ustanowienie gmin w 1973 roku, było przyznaniem się do porażki funkcjonowania gromadzkich rad narodowych. Powstały gminy, często prawie w dawnych granicach. Ustanowiono jednoosobowy organ wykonawczy przypominający dawnego wójta.

Urząd Miasta i Gminy Sokołów Małopolski, rozpoczął pracę 1 stycznia 1973 roku na mocy ustawy z 29 listopada 1972 roku *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*¹²¹. Urząd funkcjonował w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30

---

¹²¹ Dz.U. 1972, Nr 49, poz. 315.

listopada 1972 r., w sprawie zakresu działania naczelnika gminy, organizacji i zadań urzędu gminy oraz niektórych spraw pracowniczych”¹²².

Urząd gminy zasadniczo dzielił się na trzy części: Biuro Urzędu, Gminną Służbę Rolną i Urząd Stanu Cywilnego. Urząd gminy podzielony był na referaty, kierowane przez sekretarza Biura Urzędu Gminy. Ważną pozycję zajmował główny księgowy urzędu gminy.

Gminna Służba Rolna (GSR), kierowana była przez kierownika. GSR tworzył zespół kilku ludzi, sprawujący nadzór nad rolnictwem w gminie i organizujący jego sprawy. W latach osiemdziesiątych, GSR zostały przekształcone w referaty rolnictwa.

Gminnej Radzie Narodowej podlegały wszelkie instytucje gospodarcze i państwowe na terenie gminy (np. GS SCh i posterunki MO). Miały one obowiązek składania sprawozdań. Gminy stały się z zamierzenia okręgiem samowystarczalnym dla wsi. Na jego terenie działała Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, zbiorcza szkoła gminna, biblioteka gminna, gminny ośrodek zdrowia, spółdzielnia kółek rolniczych itp.

Ważne funkcje w środowisku wiejskim pełniły gminne spółdzielnie. *Gminne Spółdzielnie Samopomoc Chłopska są dominującą formą obrotu towarowego na wsi. Prowadzą one skup wszelkich artykułów rolniczych i zaopatrują wieś w artykuły potrzebne do produkcji rolnej oraz do konsumpcji. GS spełniają w imieniu państwa i zgodnie z ogólnospołecznym interesem funkcje organizatora rynku wiejskiego*¹²³. Gminne spółdzielnie spełniały zatem wiele funkcji. Zaopatrywały wieś we wszelkie potrzebne towary (od żywności po węgiel i materiały budowlane) i skupowały płody rolne od rolników. GS-y świadczyły też usługi np. transportowe, prowadziły działalność wytwórczą (wytwórnice wód gazowych, masarnie, piekarnie). Zajmowały się także działalnością kulturalną prowadząc Kluby Rolnika. Na czele GS-u stał prezes, zarząd oraz Walne Zgromadzenie członków spółdzielni.

Nadal funkcjonowały kółka rolnicze. W połowie lat siedemdziesiątych nastąpiła komasacja kółek i tworzono Spółdzielnie Kółek Rolniczych – SKR-y. Według ówczesnej definicji: *Celem działalności kółek rolniczych jest niesienie gospodarstwu chłopskim różnorodnej pomocy produkcyjnej, remontowanie maszyn, świadczenie usług budowlanych, rozwijanie wiedzy rolniczej, a także prowadzenie wielostronnej działalności społeczno-kulturalnej. Ponadto gminne SKR mają obowiązek prowadzenia własnej produkcji rolnej na obszarach przejmowanych od chłopów, którzy przechodząc na rentę lub emeryturę nie mają w rodzinie nikogo, komu mogliby przekazać gospodarstwo*¹²⁴.

Władze stawiały na rozwój kół gospodyń wiejskich. *Działalność kół gospodyń wiejskich dotyczy przede wszystkim spraw związanych z racjonalnym prowadzeniem gospodarstwa domowego, żywieniem rodziny, zdrowia i higieny, urządzenia mieszkań, wychowania dzieci i opieki nad nimi, uczestnictwa ludności wiejskiej w życiu kulturalnym itp*¹²⁵.

---

¹²² Dz.U. 1972 nr 49, poz.315.

¹²³ Dyzma Gałaj, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978, s. 25.

¹²⁴ Tamże, s. 24.

¹²⁵ Tamże, s. 25.

Powołanie gmin w tamtym okresie było całkiem dobrym posunięciem na miarę ustroju. Powstały większe jednostki terytorialne, które w ramach swego okręgu spełniały większość funkcji administracyjnych, gospodarczych i socjalnych ludności.

Z początkiem czerwca 1975 roku, weszła w życie reforma administracji ustanawiająca dwustopniowy podział (zamiast trzystopniowego). Zlikwidowano powiaty, a ich kompetencje przejęły gminy i nowe województwa. Gmina Sokołów Małopolski weszła w skład województwa rzeszowskiego (nowego).¹²⁶

Wybory do gminnych rad narodowych przeprowadzono po raz pierwszy w dniu 9 grudnia 1973 roku (przez kilka miesięcy, od stycznia do listopada 1973, w gminnych radach zasiadali radni wybrani jeszcze w 1969 roku). Kolejne wybory organizowano w dniu 5 lutego 1978 roku, 17 czerwca 1984 i 19 czerwca 1988 roku. Wybory przeprowadzano w atmosferze powszechnej mobilizacji, a wyniki i frekwencja zawsze zbliżały się do 100%. (z wyjątkiem ostatnich wyborów).

Lata siedemdziesiąte był to okres entuzjazmu i zmian. Polska wieś odczuła to poprzez zniesienie przez władze uciążliwych obowiązkowych dostaw. Rolników objęto bezpłatnymi ubezpieczeniami społecznymi. Sklepy były nieco lepiej zaopatrzone (choć jak w jednej z gmin w województwie kieleckim pisano „z zaopatrzeniem naszych sklepów nie jest źle ale nie jest też dobrze”). Władze sprzyjały młodym prężnym rolnikom, którzy mogli nawet kupić maszyny rolnicze takie jak traktor. Powstało wiele nowych murowanych domów i budynków gospodarczych.

Mimo to już w połowie lat siedemdziesiątych, zaczęły się pojawiać symptomy kryzysu gospodarczego. W latach 1979-1980, kryzys państwa pogłębiał się. Do tego dochodziły klęski żywiołowe (ostra zima 1978/1979, mokre lato 1980). Sposobem na przezwycięzenie kryzysu, było powołanie Komisji Kontroli Społecznych w każdej gminie, w sierpniu 1978 roku. Tropiły one nieprawidłowości w dystrybucji dóbr.

Latem 1980 roku, wiele zakładów pracy rozpoczęło strajki. Doprowadziło to do zalegalizowania ruchu „Solidarności”. Był to ciekawy okres w dziejach polskiej wsi. W sklepach nie wiele można było kupić, ale wiele się zmieniło w kwestiach politycznych. Na przełomie 1980 i 1981 roku, masowo podawali się do dymisji przewodniczący gminnych rad narodowych, którzy zajmowali też wysokie funkcje partyjne. Nowymi przewodniczącymi zostawali działacze społeczni cieszący się dużym zaufaniem społeczności wiejskiej.

W dniu 19 marca 1981 roku, Rada Państwa podjęła uchwałę w sprawie umacniania roli samorządu mieszkańców wsi w ramach istniejących przepisów o radach narodowych. Zebrania wiejskie od tej pory mogły uchylać projekty uchwał, którymi musiała się zająć gminna rada narodowa. Zebrania zyskały inicjatywę uchwałodawczą. Zebrania wiejskie mogły wybierać rady sołeckie. Funkcja sołtysa została wzmocniona poprzez prawo do uczestniczenia w sesjach GRN z głosem doradczym. Sołtys mógł zawierać umowy w imieniu zebrania wiejskiego, co do udostępnienia obiektów sołectwa¹²⁷.

Jesienią 1981 roku w gminach pojawiło się wojsko – terenowe grupy operacyjne. Oficjalnie miały one „udzielać pomocy terenowym organom administracji państwowej

---

¹²⁶ Dz. U. 1975 nr 17 poz. 92.

¹²⁷ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 55.

w realizacji zadań społecznych, gospodarczych i obronnych, a także współdziałać z różnymi rodzajami samorządów i organizacji społecznych, działających w środowisku wiejskim¹²⁸. Przygotowywały grunt pod wprowadzenie stanu wojennego. Wojskowi tropili nieprawidłowości w gminach. Sporo ich wykryli, ale najpierw należałoby zmienić cały ustrój aby poprawić zaopatrzenie.

13 grudnia 1981 roku, do urzędów wkroczyło wojsko. Gminne rady narodowe i zebrania wiejskie, miały zakaz zgromadzeń. W urzędach gmin urzędowanie rozpoczęli komendanci terenowych grup operacyjnych. Naczelnicy musieli respektować decyzje komendantów. Wojskowi chcieli naprawić sytuację metodami wojskowymi. W pewnej gminie w województwie lubelskim, komendant został wezwany do opanowania rozruchów, przy podziale jednego wagonu węgla między całą gminę, ale nawet uzbrojony w broń palną, nie był w stanie tego dokonać.

Władzę odzyskała partia. W ciężkiej sytuacji pozostawali przewodniczący gminnych rad narodowych, wybrani na przełomie 1980 i 1981 roku. Cieszyli się oni pewnym autorytetem i nie zawsze chcieli się podporządkować władzom wojskowym i partyjnym.

Jesienią 1982 roku, władze zainicjowały powstanie Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON).

W 1982 roku powinny były się odbyć wybory do rad narodowych, lecz z uwagi na stan wojenny wybory przełożono na rok 1984.

W początkach lat osiemdziesiątych, władze postanowiły zreorganizować administrację wiejską. Ustawa z 20 lipca 1983 roku o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego, na nowo powołała samorząd terytorialny. Nie był to samorząd w pełni tego słowa znaczeniu. Przepisy były dość mętne i różnie je interpretowano. Był to jednak pierwszy tak odważny krok władz państwowych. Samorząd wiejski otrzymał prawo do dysponowania własnymi funduszami, ale nie uzyskał osobowości prawnej. Zebrania wiejskie mogły decydować o sprawach lokalnych. Powoływały sołtysa i radę sołecką jako organy wykonawcze. Na czele rady, mógł stanąć przewodniczący rady sołeckiej. Mógł nią także kierować sołtys. Główną osobą reprezentującą samorząd wiejski, stawał się przewodniczący rady sołeckiej. Prawo zwoływania zebrań wiejskich, przysługiwało radzie sołeckiej na wniosek 1/5 pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Sołectwo mogło uchwalić swój statut i powoływać komisje. Nadzór nad samorządem wiejskim, sprawowała rada narodowa i naczelnik. Nowe przepisy zobligowały naczelnika gminy i GRN, do respektowania uchwał zebrań wiejskich. Sprawy dotyczące danej społeczności, musiały być z nią uzgadniane. Wybory do rad sołeckich przeprowadzono jesienią 1984 roku, kolejne w 1988 roku.

---

¹²⁸ Tamże, s. 48.

USTAWA

z dnia 20 lipca 1983 r.

o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego.

W celu utrwalania socjalistycznego ludowladztwa i umacniania terenowych organów władzy i administracji państwowej oraz zapewnienia powszechnego udziału mieszkańców miast i wsi we współrzędzeniu i współodpowiedzialności za sprawy kraju, mając na uwadze, że system rad narodowych i samorządu terytorialnego stanowi szczególnie ważną płaszczyznę wszechstronnego współdziałania przewodniej siły politycznej w budowie socjalizmu — Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym i Stronnictwem Demokratycznym, oraz działanie zespolonych w Patriotycznym Ruchu Odrodzenia Narodowego wszystkich sił społecznych i obywateli kierujących się konstytucyjnymi zasadami ustrojowymi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, stanowi się, co następuje:

Rozdział I

Przepisy ogólne.

Art. 1. Rady narodowe jako przedstawicielskie organy władzy państwowej i podstawowe organy samorządu społecznego są zarazem organami samorządu terytorialnego ludności w gminach, miastach, dzielnicach miast i województwach; urzeczywistniają władzę ludu pracującego miast i wsi, umacniają i rozwijają jego zdobycze, uczestniczą w postępowej przebudowie społeczeństwa; strzegą podstaw socjalistycznego państwa oraz praworządności ludowej.

Art. 2. 1. Rady narodowe wybierane są w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym na okres lat czterech licząc od dnia wyborów. Zasady i tryb przeprowadzania wyborów określa odrębna ustawa.

2. Wybory do rad narodowych zarządza Rada Państwa.

Art. 3. 1. Rady narodowe uczestniczą w kształtowaniu i realizacji polityki państwa; kierują całokształtem społeczno-gospodarczego i kulturalnego rozwoju na swoim terenie, wpływają na działalność wszystkich jednostek administracji i gospodarki oraz sprawują nad nimi kontrolę stosownie do przepisów niniejszej ustawy; działają na

rzecz zaspokajania potrzeb ludności, ochrony i wykorzystania zasobów gospodarczych i wartości kulturalnych terenu; urzeczywistniają zadania samorządu terytorialnego w jednostkach podziału terytorialnego państwa.

2. W jednostkach osiedleńczych, wyodrębnionych w ramach podstawowych jednostek terytorialnych, zadania samorządu terytorialnego realizowane są przez samorząd mieszkańców miast i wsi i jego organy.

3. Rady narodowe wraz z samorządem mieszkańców miast i wsi tworzą system samorządu terytorialnego.

4. Organy samorządu terytorialnego są właściwe do podejmowania wszelkich działań organizatorskich i gospodarczych zgodnie z zasadami uregulowanymi w niniejszej ustawie.

5. Samodzielność działania organów samorządu terytorialnego w zakresie określonym niniejszą ustawą pozostaje pod pieczę Sejmu oraz chroniona jest przez nadzór Rady Państwa.

Art. 4. Rady narodowe prowadzą samodzielnie — na zasadach określanych ustawami — działalność na rzecz zaspokajania potrzeb ludności oraz rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego terenu, w szczególności poprzez:

- 1) planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne na danym terenie w formie rzeczowej i finansowej oraz organizowanie wykonania planów w tym zakresie,
- 2) powoływanie przedsiębiorstw i zakładów dla wykonania zadań służących potrzebom ludności,
- 3) wytyczanie kierunków i kontrolowanie pracy terenowych organów administracji państwowej,
- 4) pobudzanie aktywności obywatelskiej służącej wszechstronnemu rozwojowi terenu oraz wykorzystaniu miejscowych zasobów i rezerw,
- 5) inicjowanie i koordynowanie działań związanych z rozwojem terenu i zaspokajaniem potrzeb ludności.

Art. 5. 1. Rady narodowe wykonują swoje zadania i kompetencje na sesjach oraz za pośrednictwem swoich organów.

2. Organami rad narodowych są ich prezydya i komisje.

Fragment ustawy o radach narodowych i samorządzie terytorialnym z 20 lipca 1983 roku (Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185).

Nowa ustawa o radach narodowych i samorządzie wiejskim, zwiększyła uprawnienia rad narodowych wobec naczelników. Od tej pory to gminna rada narodowa w porozumieniu z wojewodą, wybierała swojego naczelnika.

Mimo pozorowanych i prawdziwych prób naprawienia sytuacji gospodarczej kraju, kryzys się pogłębiał. Władza traciła autorytet. W dniu 19 czerwca 1988 roku, przeprowadzono ostatnie wybory do rad narodowych w Polsce. Ogłoszono po raz pierwszy prawdziwe wyniki o frekwencji, które były bardzo niskie.

Zmiany zapoczątkowane w 1989 roku, doprowadziły do uchwalenia nowej ustawy o samorządzie gminnym, który nadał samorządność dotychczas istniejącym gminom. Z końcem kwietnia 1990 roku, zakończyła się przed terminem kadencja rad narodowych. Rozpoczął się nowy etap w historii gminy Sokołów Małopolski.

RADNI MIEJSKO- GMINNEJ RADY NARODOWEJ 1973-1990

Kadencja 1973-1977	Kadencja 1978-1984
<p>Macek Radomiła, Święch Alina, Wojtusik Franciszek, Szofer Tadeusz, Chorzępa Tadeusz, Rybak Mieczysław, Łuszczki Leon, Darocha Franciszek, Łuszczki Tadeusz, Goclon Tadeusz, Golas Kazimierz, Bolko Józef, Matuła Franciszka, Krawczyk Franciszek, Cisek Julian, Matuła Piotr, Smolak Józef, Chorzępa Katarzyna, Budzyń Adam, Nizioł Józef, Rychel Stanisław, Matuła Władysław, Nizioł Władysław, Nowak Stanisław, Ożóg Maria, Kołodziej Stanisław, Cisek Józef, Jagusiak Stanisław, Rumak Edward, Jakubowska Genowefa, Ożóg Jan, Ożóg Franciszek, Chmiel Stanisław, Ożóg Zofia, Lech Józef, Zapora Teofil,</p>	<p>Łuszczki Tadeusz, Piękoś Barbara, Włodarczyk Zofia, Nykiel Maria, Słobodzian Stefan, Rybak Mieczysław, Olszowy Czesław, Pielą Czesław, Bernat Józef, Chorzępa Władysław, Nizioł Władysław, Naja Józef, Dec Bronisława, Marut Stanisław, Woś Roman, Smolak Józef, Sadej Zofia, Matuła Piotr, Golas Kazimierz, Krawczyk Franciszek, Rząsa Franciszek, Ożóg Tadeusz, Dec Władysław, Jacek Michał, Chmiel Stanisław, Budzyń Aleksander, Bandura Janina, Cymerys Helena, Lech Józef, Prucnal Piotr, Gnyp Julian, Kołodziej Stanisław, Szczygieł Ludwik, Biernat Genowefa, Cisek Józef, Jagusiak Stanisław,</p>

<p>Cisek Józef, Lepianka Jan, Cisek Augustyn, Kołodziej Tadeusz, Baran Wojciech, Rumak Marcin, Chorzępa Kazimierz, Czubek Tadeusz, Golesz Józef¹²⁹</p>	<p>Nowak Stanisław, Woś Antoni, Mazur Genowefa, Ożóg Stanisław, Gut Halina, Golesz Józef, Czubek Tadeusz, Piela Bronisław, Macek Jan, Gąbka Jan, Ożóg Wilhelm, Rupa Wanda, Kosak Julian, Tabaka Józef¹³⁰</p>
---	---

Radni kadencji 1984-1988	Radni kadencji 1988-1990
<p>Głowala Władysław, Lazar Stanisław, Koń Walenty, Osiniak Bolesław, Majka Katarzyna, Berkowicz Stanisław, Łuszczki Tadeusz, Pustkowski Stanisław, Patro Adam, Słobodzian Stefan, Matuła Maria, Kalita Edward, Cemerys Władysław, Bandura Józef, Marut Józef, Sadej Zofia, Szot Helena, Stec Józef, Dec Władysław, Tylutki Jan, Matuła Edward, Godek Stanisław, Ożóg Tadeusz, Kołodziej Anna, Bies Jerzy, Kołodziej Krzysztof,</p>	<p>Pasierb Andrzej, Macek Grzegorz, Bieniek Jan, Świst Aleksander, Bieniek Antoni, Słobodzian Antoni, Łuszczki Jan, Nytko Kazimierz, Osiniak Krzysztof, Berkowicz Stanisław, Łuszczki Jolanta, Kalita Edward, Niezgoda Józef, Gut Edward, Zimny Ryszard, Samson Jerzy, Kosiek Janina, Wiśniewski Jerzy, Nowak Helena, Chorzępa Marcin, Burek Stanisław, Matuła Edward, Ciapa Maria, Misieć Józef, Bies Jerzy, Kościółek Krystyna,</p>

¹²⁹ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1973, nr 15, poz. 199.

¹³⁰ Dz. Urz. WRN Rzeszów, 1978, nr 2, poz. 9.

<p>Rzeszutek Józef, Tabaka Józef, Tabaka Marian, Budzyń Aleksander, Sitarz Honorata, Bełz Ludwik, Napura Genowefa, Drozd Tadeusz, Szypuła Józef, Cisek Edmund, Pomykała Tadeusz, Biernat Genowefa, Gaweł Mieczysław, Kołodziej Stanisław, Kinicki Marian, Prucnal Tadeusz, Ozóg Stanisław, Cisek Józef, Rumak Andrzej, Jagusiak Stanisław, Rumak Marcin, Motyl Grażyna, Duda Jan, Pielą Bronisław¹³¹</p>	<p>Tabaka Józef, Mączka Bolesław, Tabaka Marian, Kołodziej Anna, Cisek Janina, Jacek Michał, Budzyń Aleksander, Cisek Julian, Lech Józef, Mul Stanisław, Płoszaj Władysław, Cisek Edmund, Szczygieł Ludwik, Winiarski Edward, Ciupak Władysław, Baniak Mirosław, Kołodziej Stanisław, Kinicki Marian, Mazur Genowefa, Biernat Genowefa, Piersiak Zbigniew, Chorzępa Józef, Ciupak Bronisława, Duda Jan¹³²</p>
--	---

¹³¹ Dziennik Urzędowy WRN Rzeszów, 1984, nr 7, poz. 49.

¹³² Dziennik Urzędowy WRN Rzeszów, 1988, nr 8, poz. 111.

WSPÓŁCZESNA GMINA SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI

W dniu 27 maja 1990 roku, weszła w życie nowa ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku.¹³³ Tego dnia przeprowadzono pierwsze wybory do rad gminnych.

Ustawa nadała samorząd i osobowość prawną gminom. Funkcję uchwałodawcze stanowi rada gminna wybierana w wyborach powszechnych. Organem wykonawczym był początkowo zarząd gminny na czele z burmistrzem (w gminach miejsko-wiejskich), wybierany przez radę gminną. Od 2002 roku organem wykonawczym w gminie jest jednoosobowo burmistrz, wybierany przez mieszkańców gminy w bezpośrednich wyborach.

Pierwszym burmistrzem Gminy i Miasta w Sokołowie Małopolskim został Stanisław Ożóg (lata 1990-1998). Przez kilka miesięcy 1998 roku, funkcję tę pełnił Andrzej Ożóg. Przez kadencję lat 1998-2002, burmistrzem był Jan Skóra. Od 2002 roku burmistrzem Gminy i Miasta Sokołów Małopolski jest nieprzerwanie Andrzej Ożóg, obecnie sprawując urząd już trzecią kadencję, odnosząc za każdym razem sukces w wyborach powszechnych.

Pierwsza kadencja rad gminnych (lata 1990-1994) była dla wielu gmin dość burzliwa. Wszyscy uczyli się demokracji lokalnej.

Kolejne kadencje zazwyczaj bywały okresem stabilizacji i sukcesów gmin. Wybory do rad gminnych przeprowadzano 19 czerwca 1994 roku (kadencja 1994-1998), 11 października 1998 (kadencja 1998-2002), 27 października 2002 (kadencja 2002-2006, tego dnia po raz pierwszy wybierano bezpośrednio wójtów gmin), 12 listopada 2006 (kadencja 2006-2010) oraz 21 listopada 2010 roku (obecna kadencja 2010-2014).

Do 1998 roku, gmina Sokołów Małopolski do województwa rzeszowskiego. Od 1 stycznia 1999 roku, weszła w skład województwa podkarpackiego i powiatu rzeszowskiego.

AUTORZY:

Piotr Ożóg (korekta i konsultacja historyczna dziejów Sokołowa Małopolskiego)

Leszek Zugaj (opracowanie pozostałej części)

---

¹³³ Dziennik Ustaw z 1990 roku, nr 16, poz. 95.

95

USTAWA

z dnia 8 marca 1990 r.

o samorządzie terytorialnym.

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową.

2. Ilekroć w niniejszej ustawie jest mowa o gminie, należy przez to rozumieć wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium.

Art. 2. 1. Gmina wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

2. Gmina posiada osobowość prawną.

3. Samodzielność gminy podlega ochronie sądowej.

Art. 3. 1. O ustroju gminy stanowi jej statut.

2. Projekt statutu gminy powyżej 300.000 mieszkańców podlega uzgodnieniu z Prezesem Rady Ministrów.

3. W sprawach spornych rozstrzyga Rada Ministrów.

Art. 4. 1. Tworzenie, łączenie i znoszenie gmin, ustalanie ich granic i nazw oraz siedzib władz następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami.

2. Przy tworzeniu, łączeniu, znoszeniu gmin i ustalaniu ich granic należy dążyć do tego, aby gmina obejmowała obszar możliwie jednorodny ze względu na układ osadniczy i przestrzenny oraz więzi społeczne i gospodarcze zapewniające zdolność wykonywania zadań publicznych.

3. Nadanie gminie statusu miasta następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

Art. 5. 1. W gminie mogą być tworzone jednostki pomocnicze: sołectwa oraz dzielnice miejskie i osiedla.

2. Sołectwo lub dzielnicę (osiedle) tworzy rada gminy w drodze uchwały po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami lub z ich inicjatywy.

3. Zasady tworzenia jednostek pomocniczych określa statut gminy.

4. W miastach, w których istniały w dniu 1 stycznia 1990 r. wyodrębnione administracyjnie dzielnice, mogą one uzyskać status gminy. Decyzję w tej kwestii podejmuje Prezes Rady Ministrów po zasięgnięciu opinii zainteresowanych środowisk. Dzielnice stanowiące gminy tworzą obligatoryjny związek gmin.

Rozdział 2

Zakres działania i zadania gminy

Art. 6. 1. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.

2. Jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, rozstrzyganie w sprawach, o których mowa w ust. 1, należy do gminy.

Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 1) ładu przestrzennego, gospodarki terenami i ochrony środowiska,
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i utylizacji odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą,
- 4) lokalnego transportu zbiorowego,
- 5) ochrony zdrowia,
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
- 7) komunalnego budownictwa mieszkaniowego,
- 8) oświaty, w tym szkół podstawowych, przedszkoli i innych placówek oświatowo-wychowawczych,
- 9) kultury, w tym bibliotek komunalnych i innych placówek upowszechniania kultury,
- 10) kultury fizycznej, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- 11) targowisk i hal targowych,
- 12) zieleni komunalnej i zadrzewień,
- 13) cmentarzy komunalnych,
- 14) porządku publicznego i ochrony przeciwpożarowej,
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych.

2. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy.

Art. 8. 1. Ustawy mogą nakładać na gminę obowiązek wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej.

2. Zadania z zakresu administracji rządowej gmina może wykonywać również na podstawie porozumienia z organami tej administracji.

3. Zadania, o których mowa w ust. 1 i 2, są wykonywane po zapewnieniu środków finansowych przez administrację rządową.

Art. 9. 1. W celu wykonywania zadań gmina może tworzyć jednostki organizacyjne, w tym przedsiębiorstwa, i zawierać umowy z innymi podmiotami.

2. Gmina oraz inna komunalna osoba prawna może prowadzić działalność gospodarczą wykraczającą poza zadania o charakterze użyteczności publicznej, jeżeli wymagają tego potrzeby społeczne.

Art. 10. Wykonywanie zadań publicznych przekraczających możliwości gminy następuje w drodze współdziałania międzykomunalnego.

ANEKS

Górno	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Sokołów, w latach 1954-1972 do gromady Górno, od 1973 do gminy Sokołów Małopolski
Kąty Trzebuskie	Dawniej część wsi Trzebuska, samodzielne sołectwo od przełomu lat 60 i 70. Od 1973 roku do gminy Sokołów Małopolski
Markowizna	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Sokołów, w latach 1954-1972 do gromady Górno, od 1973 do gminy Sokołów Małopolski
Nienadówka	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Sokołów, w latach 1954-1972 do gromady Nienadówka, od 1973 do gminy Sokołów Małopolski
Trzeboś	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Sokołów, w latach 1954-1968 do gromady Trzeboś, w latach 1969-1972 do gromady Sokołów. Od 1973 do gminy Sokołów Małopolski
Trzeboś Podlas	Dawniej część wsi Trzeboś. Od 1973 roku samodzielne sołectwo w gminie Sokołów Małopolski
Trzebuska	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Sokołów, w latach 1954-1972 do gromady Sokołów, od 1973 do gminy Sokołów Małopolski
Turza	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Sokołów, w latach 1954-1972 do gromady Sokołów, od 1973 do gminy Sokołów Małopolski
Wólka Niedźwiedzka	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Żołyń, w latach 1954-1972 do gromady Wólka Niedźwiedzka, w latach 1973-1977 do gminy Brzoza Królewska, od 1977 do gminy Sokołów Małopolski
Wólka Sokołowska	Początkowo samodzielna gmina, od 1934 roku do gminy Sokołów, w latach 1954-1972 do gromady Sokołów, od 1973 do gminy Sokołów Małopolski

BIBLIOGRAFIA

- Dańczak A, Monografia Sokołowa Małopolskiego o dawnym Sokołowie, Tom I i II, Sokołów Małopolski 1990-1991.
- Dańczak A. Z przeszłości Sokołowa, [w:] Towarzystwo opieki nad zabytkami przyrody imienia i kultury imienia J. Gosłara w Kolbuszowej, biuletyn nr 2/1964, s. 4,
http://biblioteka.kolbuszowa.pl/kbi/albums/userpics/10001/biuletyn_nr6.pdf
- Dzienniki Urzędowe Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie 1954-1972.
- Dzienniki Ustaw, 1918-1983.
- Gałąj Dyzma, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978
- Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990.
- Grodziski S. *Studia Galicyjskie*, Kraków 2007.
- Grodziski S., *Historia ustroju społeczno- politycznego Galicji 1772-1848*, Warszawa 1971.
<http://takirzeszow.w.interia.pl/historia.htm>, http://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_Rzeszowa
- Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001.
- Korobowicz A., Mazurkiewicz J, *Historia państwa i prawa polskiego, 1795-1864*, Lublin 1970.
- Konieczny F, *Dzieje administracji*, Wilno 1924,
- Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II i PRL*, Warszawa 1995.
- Pazdro Zbigniew, *Przemiany ustrojowe samorządu terytorialnego na obszarze byłej Galicji (1918-1939)*, Lwów 1939.
- Piłat T, *Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych*, Kraków 1877.
- Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, nakładem GUS, Warszawa 1925.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. Tomy I-XIV. Warszawa 1880-1902.
- Źródła Dziejowe Polski, Polska XVI wieku pod względem geograficznym i statystycznym, tom VII, Ziemie Ruskie, Ruś Czerwona, część I, opracował A. Jabłonowski, Warszawa 1902.

Spis treści

WSTĘP.....	2
OKRES PIASTOWSKI i I RZECZPOSPOLITEJ.....	3
OKRES RZĄDÓW AUSTRII 1772-1866.....	10
AUTONOMIA GALICYJSKA.....	16
II RZECZPOSPOLITA.....	27
II WOJNA ŚWIATOWA.....	44
GMINNA RADA NARODOWA SOKOŁÓW i MIASTO SOKOŁÓW.....	48
MIASTO SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI W LATACH 1950-1972.....	54
GROMADZKIE RADY NARODOWE.....	57
GMINNA RADA NARODOWA SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI.....	77
WSPÓŁCZESNA GMINA SOKOŁÓW MAŁOPOLSKI.....	88
ANEKS.....	90
BIBLIOGRAFIA.....	91